Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

DAG VÆRK

J. E. Björner.

NYT NORDISK FORLAG · ARNOLD BUSCK

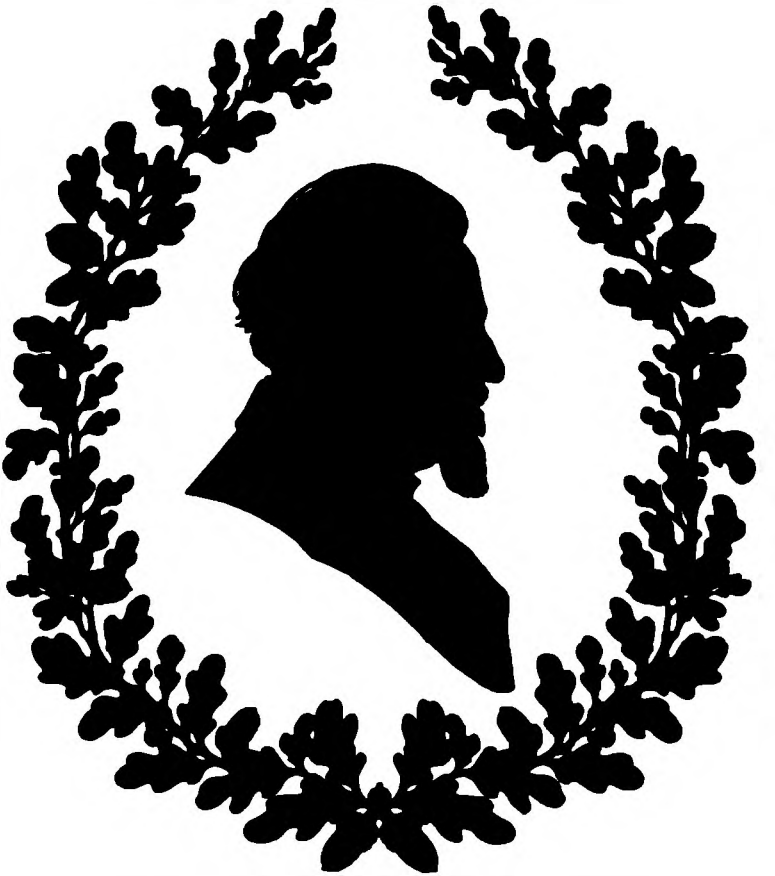

DAGVÆRK

BILLEDER OG BETRAGTNINGER
FRA ET JÆVNT OG MUNTERT
VIRKSOMT LIV

AF

J. L. BJØRNER

NYT NORDISK FORLAG - ARNOLD BUSCK
KØBENHAVN 1939

INDHOLDSFORTEGNELSE

I	Snart dages det, Brødre	Side 7
II	Paa Valsen	» 13
III	Mennesker og Bøger	» 23
IV	Politik og Partier	» 32
V	Gæring og Grotid	» 40
VI	Arbejde og Ansvar	» 53
VII	Pollesje	» 61
VIII	Israels Folk	» 69
IX	Suffragetterne	» 78
X	Dansk Vestindien	» 85
XI	Friøkonomien faar Fodfæste	» 95
XII	Ægte og falsk Nationalisme	» 107
XIII	Land og By	» 116
XIV	Sol over Tagene	» 127
XV	Arbejdets Deling	» 141
XVI	Frisocialismen	» 153
XVII	Med godt Humør	» 162
XVIII	To Reformatorer	» 174
XIX	Guld og grønne Skove	» 188
XX	Giv os i Dag vort daglige Brød	» 201
XXI	Under Ungdommens Faner	» 209
	Ved Solnedgang	» 220

I.

Snart dages det, Brødre!

URO og Spænding i Luften. Der blev indkaldt til Værkstedsmøde under Middagspausen. I den sidste Uge var der agiteret ivrigt for, at man skulde deltage i Demonstrationen for 8 Timers Arbejdsdag, og det var blevet besluttet Dagen før at gaa med — alle som een. Men da vi mødte til Arbejde Onsdag Morgen den 30. April, blev vi mødt af Opslag fra Kontoret, der kort og godt meddelte, at enhver, der udeblev fra Arbejdet Torsdagen den 1. Maj, maatte betragte sig som afskediget. Av! Den var ikke saa gunstig. Ja, vi Unge kunde jo sagtens. Her var Udsigt til Halløj, der kunde bryde lidt i den ensformige Arbejdstilværelse, og det var ikke saa vanskeligt at faa Arbejde andetsteds. Hele Verden stod én aaben, bare man vilde tage Kaarene, som de var. Men for de Ældre, Familiefædrene, var dette en meget alvorlig Sag. Her var Folk, som havde indrettet deres Liv paa fast Arbejde, og for hvem det kunde blive en Katastrofe pludselig at blive arbejdsløse.

Saa blev Værkstedsmødet holdt. Vi Unge var i Flertal, men det skal siges til de Ældres Ros, at de betænkte sig ikke

længe, men manede til Sammenhold og krævede den een Gang vedtagne Beslutning gennemført, ske hvad der vilde. Altsaa: Alle Mand af Hus i Morgen! Et Hurra paa det!

Og saa oprandt Torsdagen den 1. Maj 1890. Nu skulde det blive spændende at se, om Beslutningen stod sin Prøve, saa vi mødte — men i Søndagstøjet — ved Fabriksporten til sædvanlig Tid Kl. 6. Var der nogen, som havde fortrudt og vilde brække ud? Læredrengene tonede frem, de skulde jo møde. Men for dem var det Spænd. De haabede at blive sendt hjem op ad Dagen, og det blev de da ogsaa. Der kom kun een eneste Brækker, en ugift Mand, der altid var daarlig Kammerat og søgte at opnaa noget for sig selv ved at gaa Mesteren under Øjnene. Han fik en Pibekoncert, da han luskede ind gennem Porten.

Jeg har ofte tænkt paa, at det var dette trofaste Sammenhold blandt Underklassens Folk, som var den smukke Styrke, der mere end noget andet løftede Datidens Arbejdere op til en ny Dag. Senere kom det til at gaa betydelig lettere. Man kan sige om den Tids Forhold, at i Overklassen hængte man sammen, men i Underklassen holdt man sammen.

* * *

Mødet paa Nørre Fælled var fastsat til Kl. 3,30. I Modsætning til, hvad der var tilladt paa Grundlovsdagen, havde Politiet forbudt os at gaa i Procession til Fælleden. Det var saa bestemt, at man skulde samles udenfor Fælledens Indgange og marchere op til Talerstolen. Vi var nogle Stykker fra Nyboderkvarteret, der gik ad Sølvgade ud til Fælleden.

I Fredensgade var der stort Opløb. En driftig Værtshusholder havde hejst et Par store knaldrøde Flag foran sin Beværtning. Politiet beordrede dem ned. Værtshusholderen stod i Skjorteærmer og protesterede. Vi holdt med ham. Da saa Politiet gjorde Mine til at skære Flaglinerne over, rettede Værtshusholderen med et polisk Grin Flagene ud, saa et lille Dannebrogskors i Flagenes øverste Stanghjørne kom til Syne, og spurgte, om han ikke maatte hejse det danske Flag? Saa var den klaret, og vi maatte jo ind og smage paa den Mands Øl (stort Krus 10 Øre, en »Knude« 6 Øre).

Da vi kom forbi Blegdamsmøllen, gik tilfældigvis Porten op, og vi saa, at Møllens store Gaard lynede af lange Rytterssabler og lyseblaa Uniformer. Det var det beredne Gendarmeri, som var posteret her. Naada! Det førte Tankerne hen paa Husarindhugget paa Socialistmødet den 5. Maj 1872 netop her paa Fælleden. Skulde vi i Dag opleve noget lignende? Det formelig krillede i Nakkehaarene ved denne Tanke. Naa, lad dem komme an. Senere fik vi at vide, at Arbejdernes Ledere havde formaaet Politiet til at holde de forhadte Gendarmer borte mod at indestaa for Ro og Orden. Til Gengæld var der rigeligt med ridende Politi paa Fælleden og et stort Opbud af Politi i Fælledens Yderkanter.

* * *

Midt paa Nørre Fælled var rejst en stor Talerstol. Den saa festlig ud med de mange, forholdsvis nye Fagforeningsfaner, der lyste i den klare Majsol. Et Musikkorps smældede »Socialistmarchen« og »Internationale« ud over det overraskende

store Opbud. Første Taler var Maler *J. Jensen*, der talte om »8 Timers Arbejdsdagen«. Jensen var en fynsk Husmandsson. Han var en meget dygtig Fagforeningsorganisator og rolig Forhandlingsmand, der ved sit tilforladelige Væsen udrettede meget for Arbejderstanden. Tretten Aar efter blev han Finansborgmester. Den anden Taler var Handskemager *P. Knudsen*. Ogsaa en dygtig Mand. Han var Jyde. Han talte om »Arbejdernes Organisation«. Meget klogt havde man tildelt Socialdemokratiets første Folketingsmand, Skrædermester *P. Holm*, Hvervet som Dirigent. Hermed fastslog man den nære Forbindelse mellem Fagforeningerne og Partiet. Dette var en meget vigtig Fastslaaen, der skulde faa vidtrækkende Følger. Meget var jo nu forandret fra den første Socialismes Dage. *Saint Simon* og *Fourier* var Navne, der nu næsten var glemte. Den frie Socialismes Talsmand, *Proudhon*, var blevet forkætret af *Karl Marx*. Den utopiske senere revolutionære Socialismes franske Linie var brudt. Marx's »Det kommunistiske Manifest« af 1848 var blevet omarbejdet adskillige Gange, saa det nu passede ind i de givne Forhold. Nu skulde man ikke længere være revolutionær, men Demokrat paa parlamentarisk Grund. Navnet Socialist blev forandret til Social-Demokrat, og vi Fagforeningsfolk af 1. Maj 1890 var praktisk talt tvangsindlagte i Socialdemokratiet. Denne Kombination var, som sagt, et heldigt Greb,

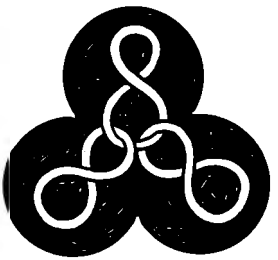

8 Timers Arbejde.
8 Timers Fritid.
8 Timers Hvile.

thi derved sikrede Partiet sig Midler og Medlemmer, og Fagene paa deres Side sikrede sig Repræsentation i den lovgivende Forsamling. Denne Linie og dette Samarbejde er blevet fortsat i Nutiden til Held for begge Parter. Saa nær er Forbindelsen, at Udenforstaaende end ikke ser, at her er Tale om to sideløbende Strømme. Det var Paavirkningen fra den tyske Arbejderbevægelse, der førte Fastlandets Arbejderorganisationer ind paa denne socialdemokratiske Linie. I England — Fagforeningernes Moderland — vedblev man endnu i mange Aar at holde Fagforeningerne uden for egentlig Partipolitik, man brugte Parlamentets to Partier til skiftevis Løftestang. Men det blev alligevel de franske Arbejdere med deres borgerlig-revolutionære Realitetssans, der fik virkeliggjort de flammende Slutningsord fra det kommunistiske Manifest: »Proletarer i alle Lande, forener Eder!«

Det var fra Frankrig Tanken kom om, at alle Arbejdere i de demokratiske Lande Verden over paa een bestemt Dag — den 1. Maj — skulde standse alt Arbejde og kræve Forbedringer. Ikke Forbedringer i Form af højere Løn, thi den højere Løn, havde de praktiske franske Arbejdere fundet ud af, havde en mystisk Evne til at forvandle sig til højere Husleje og dermed til højere Varepriser, men Forbedringer i Form af kortere Arbejdstid! Thi den kunde »Kapitalisterne« ikke hugge fra dem igen.

At dette Arbejderopbud ikke bare var københavnsk eller dansk, men internationalt, understregede P. Holm stærkt i sin Tale. »Paa denne Dag — ved denne Tid — rækker Alverdens Arbejdere hinanden Haanden i Enighed og For-

staaelse af, at Fællesfølelse og Fællesoptræden gør stærk. Alle Skranker skal falde. Demokratiet skal sejre!«

* * *

Mødet forløb i Ro og Orden. Arbejderne viste, at de var besindige Borgere. Der blev ikke Brug for Politi, end mindre for Gendarmerne. Dette var sikkert en Skuffelse for visse Folk.

Vi var nogle Stykker, der lagde Hjemvejen om ad Langelinie. Det var Store Bededagsaften. Kirkeklokkerne ringede højtideligt, og det festklædte København promenerede i tætte Skarer den traditionelle Tur paa Linien Store Bededagsaften. Vi vakte en Del Opmærksomhed med de tre Ottetaller i Hattene, og det var ikke lutter smigrende Bemærkninger, der faldt af til os. Men vi tog det med herlig ungdommelig Overlegenhed og saa næsten beklagende ned paa dette Smaaborgerskab. Vi var jo noget stort. Vi var Deltagere i Arbejdets Internationale. Vi var Fremtiden.

Den næste Arbejdsdag mødte vi atter Kl. 6 Morgen paa vor Arbejdsplads. Arbejdsgiverne var kloge Folk, de lod som ingenting. Arbejdet og Dagene gik atter den sædvanlige Gang, men med et lille ekstra Haab i Sindet om en lysere Fremtid.

II.

Paa Valsen.

DAMPEREN til Stettin eller Lybæk. En Dæksplads kostede 5 Kroner. Var man først dér, saa laa Europas Vejrute aaben for enhver rask Ungersvend. Det eneste Land, hvortil der fordredes Pas, var Rusland, og hvad skulde man dér. Rusland var Middelalder, Berlin og Hamburg var de to Centrer for Skandinavernes Rejser til Europas Fastland. Der blev rejst. Vi, som havde den Lykke at leve i en Tid, hvor der ingen Arbejdsgrænser fandtes, forstaar den Indestængthed, som Nutidens Ungdom lider under. »Hjemmesiddende Ungdom har hjemmegjort Vid«.

Man regnede med, at alene af Tyskere og Østrigere var ca. 200,000 Mand stadig paa Valsen. De var ikke arbejdsløse i Nutidens Forstand. Gifte Folk rejste ikke. Valsen var Ungdommens Lære- og Vandreaar. Det var aldrig særligt vanskeligt at faa Arbejde, blot man tog, hvad Forholdene bød. Man arbejdede paa et Sted akkurat saa længe, til man var udfodret og havde Tærepenge nok til næste Maal. Alle rejste. Det var mest Haandværkssvende, men paa Valsen har

jeg truffet Kontorfolk, Landarbejdere, Gartnere, Fotografer, Musikere, Murerhaandlangere, Typografer o. s. v. Schweiz var et Rejsemaal med en egen Tiltrækning. Var det maaske Bjergene eller Rygtet om Befolkningens Vindskibelighed? Det var navnlig de tre Byer Zürich, Luzern og Sct. Gallen, hvis skandinaviske Foreninger havde det store Rykind.

I Schweiz delte Strømmen sig. De mere paa Kunst og Eventyr indstillede Malersvende drog videre ned til de norditalienske Byer og gik derfra over Triest til Wien, Budapest og Bukarest, hvor der skulde pukles og spares til Grækenlandsturen, thi i Grækenland var der ikke noget at tjene. Møbelsnedkerne tog over Genf eller Stuttgart ind i Frankrig, og naar de kom derfra, var de forgrinede over Synet af de franske Høvlebænke. Bygningshaandværkerne, navnlig Murere og Tømrere, søgte over mod Mainz og fulgte derfra Rhinen til Køln.

Vi sejler ned ad Rhinen
og drikker dér af Vinen.
»Hallo — Hallo — Hallo! Vi sejler og vi ro.«

Smede og Maskinarbejdere blev hængende i de westfalske Byer. Her var Jern og Kul nok at rive i, og var Essen for varm, eller man fik for meget Kulstøv i Halsen, saa var her det gode Dortmunderøl at skylle efter med.

Paa Opvejen blev jeg fanget ind af Hamburg. Her var godt betalt Arbejde. I København var Ugelønnen 18—24 Kroner. I Hamburg 36—40 Mark, og man fik sin Løn udbetalt i Guld.

Kosten var ikke dyrere, men tyndere. Til Gengæld var Logiet bedre. Her kom vi Skandinaver til en Storby, hvor der selv i Arbejderboliger var W. C. paa en Tid, hvor de førende Hoteller i København havde begyndt at avertere, at Hotellet havde indlagt de to smaa Bogstaver »til Gæsternes Bekvemmelighed«. Og Klæder og Sko var meget billigere her end hjemme. I det hele taget var Tyskland inde i en stærk Opgangsperiode. Dannelsen af den tyske Toldunion, der havde afskaffet 72 indenrigske Toldgrænser, havde skabt et vældigt Frihandelsomraade, der gav Betingelser for det tyske industrielle Fremstød. Handel og Skibsfart blomstrede. Hamburgs Havn tog Syvmileskridt. Selv Bismarcks nye Agrarlove, med Toldbeskyttelse for det tyske Landbrug, havde endnu ikke rigtig vist sine uheldige Virkninger, selv om Prisen paa visse Livsfornødenheder var gaaet noget op.

Som farende Svend.

Der var en Byggeboom under Udvikling i Hamburg. Navnlig i Forstæderne Elmsbüttel og Uhlenhorst blev der bygget stærkt. Her byggedes hele Gader i et Stød. Der arbejdede ca. 10,000 Skandinaver, mest Danske, herude. Kom man her ind i et Gastwirtschaft, kunde man se »Politiken« eller »Social-Demokraten« fremlagt. Ofte holdtes begge Blade. Danskerne regnedes for at være dygtige Haandværkere — lidt raa i Slavet — men dygtige. Navnlig Murerne havde et godt Lov

paa sig: »De stablede Sten med begge Hænder«. I de samme Aar byggedes Hamburgs nye Raadhus. Det skulde blive — og blev — en Pragtbygning med de svære Sandstensfacader. (Lidet tænkte jeg den Gang paa, at jeg 30 Aar efter skulde se Arbejderne skamskyde den smukke Raadhusfacade i indbyrdes Kamp om Herredømmet over Hamburg.) Jeg fik et godt Logi paa Sct. Georg. Manden var gammel Hamburger. Han kunde aldrig glemme de rødfrakkede, danske Postbude fra før 1864. De havde pyntet saa smukt i Gadebilledet. Han viste mig det gamle danske Posthus i næsten venetiansk Stil, der stadig bruges som Postkontor. Staar man paa Lombards-Brücke og ser over mod Jungfernstieg, kan man se dets røde Taarn med den sekskantede Murkrone rage op over Tagene i Poststrasse.

I Uhlenhorst gik Beck-Olsen og agerede Bygherre for nogle Byggesagførere. Det skulde han nok hellere have ladet være med. Saa havde han mere Udbytte af at træne til stærk Mand i Karl Abs's Bryderkælder ved Gänsemarkt.

* * *

Om Søndagen gik vi paa Sct. Paulli, hvor der paa Reeperbahn var Dyrehavsbakke. Her var et mægtigt Folkeliv: Farende Svende, Søfolk fra Langfartens Sejlskibe med Hyren paa Lommen. Familiefædre med Koner og Børn. Korttrøjede Pramstikkere fra Elben med Guldringe i Ørene og Skipperskæg. De var ikke naadige, men de var Smaafolk mod de store, svære jyske Studeprangere i hvide Støvfrakker, som kom paa Besøg fra Altona Viehmarkt. De kunde med een

Haand tærske Kraftprøven til Tops, saa Klokken røg ovenud af Stangen. De var vor nationale Stolthed. Ja, ja, I Tyskere, I kunde klø os i 64, fordi I var de mange, men ikke fordi vi er nogle Svæklinge. Kom an: Mand mod Mand!

Her i Nærheden i Reichen Strasse stod to svære Støbejerns-Lygtestandere med Christian den Ottendes Navnetræk paa Soklerne samt Indskrifterne:

NOBIS BENE

paa den ene og

NEMINE MALE

paa den anden. Frit oversat: Vi ønsker alt godt for os, og vi ønsker ikke ondt for nogen. Tidligere var de tillige prydet med forgyldte Skjolde og smaa Relieftavler, men de blev brækket af efter 1914, antagelig fordi de var støbt i Rødgods.

De to Lygtestandere markerede Grænsen mellem Danmark og Fristaden Hamborg. Lygtestanderne staar der forresten endnu.

Ud for NEMINE MALE ligger en Kippe. Den bærer det gamle Navn: »Grenzehaus«. Her skænkes et godt Glas lokalt Øl.

* * *

Det danske Kongepar skulde holde Guldbryllup den 26. Maj 1892, og da Kongeparret, ligesom Haandværksvendene, brugte Hamborg som Raststed for deres Rejser fra og til Udlandet, syntes den gamle, rare Konsul *Pontoppidan*, at det skulde der gøres noget ud af. Der skulde samles ind til en Guldbryllupsgave, og saa kunde der samtidig slaas to Fluer med

eet Smæk. Der skulde baade glædes og gavnes. Det gamle Kongepar skulde glædes, og *Holger Drachmann* skulde gavnes. Det var i Drachmanns Edith-Periode. Han var syg og langt nede og trængte svært til en Haandsrækning. Drachmann var oprindelig Marinemaler og malede et Parti fra Hamburgs Havn. Danske Billedskærere skar en bred, flot Ramme i gennembrudt Arbejde, og Drachmann skrev et Digt, som blev graveret ind i Rammen. Det lyder omtrent saaledes:

»Og naar det høje Par, som tit har gæstet Nabolande,
i Livets Kvæld paa Mindets Rejse gaar,
lad Tanken ogsaa dvæle da blandt os ved Elbens Strande,
hvor danske Hænder virker, og hvor danske Hjerter slaar.«

Men nu det med at give noget til noget kongeligt. Kunde vi det? Det var en højst betænkelig Sag. Men saa blev Drachmanns Digt læst op, og naa, hvad? Vi var jo nok revolutionære og Republikanere, men vi var da først og fremmest Danske, d. v. s. sentimentale — navnlig Øboerne. Og saa fik Pontoppidan Pengene, og slog de ikke til, og det gjorde de afgjort ikke, saa var han Mand for at runde Summen af. Billedet blev færdigt, og før det skulde hjem, blev det udstillet et Par Uger i Hamburgs Kunstmuseum paa Glockengiesser Wall. Vi gik op og saa det og følte os ædle og gavmilde. Ja, ja, Christian, det skal være dig vel undt, men se alligevel at faa denne Estrup rystet af dig!

* * *

Sommeren 1892 udbrød den store Koleraepidemi i Hamburg. Folk døde som Fluer. Ligene kørtes ud af Byen i Flyttevogne. Hyggeligt var det ikke. Man sagde, det var Drikkevandets Skyld. De, som ikke følte sig hjemme i Byen, rejste. Der blev tomt og stille i den danske Forenings Klublokale. Vi havde det sidste Aar maattet skifte Sted flere Gange, men holdt stadig til oppe omkring den kønne Sct. Michaels Kirke, Hamburgs gamle Vartegn. Naar jeg nu tænker paa vort spartansk udstyrede Klublokale og sammenligner det med de danske Klublokaler i London med *Mogens Lorentzens* nye, dejlige Vægdekorationer, kunde jeg ønske, han var født meget før, og vi kunde have faaet Fingre i ham. Men Foreningen havde et godt Bibliotek, og der var Tid nok til at læse i. En Gang kom jeg for Skade at hjemføre Faust i to digre Bind. Det var en drøj Omgang at komme gennem dem, næsten lige saa slemt som Karl Marx's »Das Kapital«, hvilket vil sige noget, thi at læse »Das Kapital« er litterært Hestearbejde. Jeg har tit spekuleret paa, hvor mange Marxister, der egentlig har læst dette Karl Marx's

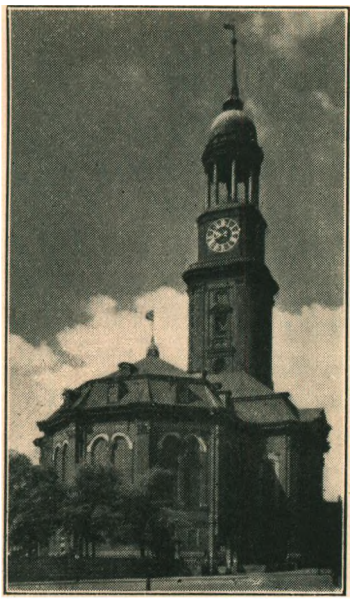

Sct. Michael.

Hovedværk? Jeg kan paa min ene Haands Fingre tælle dem, jeg i mit Liv har truffet paa, som har sagt, at de har pløjet »Das Kapital« igennem. Jeg vil slet ikke tale om de ubelæste Socialdemokrater, for de har end ikke set Titelbladet. 1885—88 kom den første danske Oversættelse (de to Bind, det tredie er aldrig blevet oversat), forøvrigt ikke godt oversat. Den blev trykt i 1200 Exemplarer. Disse forholdsvis faa Eksemplarer har været tilstrækkelige for hele den socialdemokratiske Vælgermasse lige til 1933, da der kom en stærkt forkortet Udgave, godt oversat af *C. L. Skjoldbo.*

* * *

Jeg fik i disse Aar Lejlighed til at høre flere af det tyske Socialdemokratis bedste Mænd. Særlig husker jeg *August Bebel,* det tyske Socialdemokratis Fader. Han holdt to Foredrag i Hansasaal. Desværre ikke om Socialismen, som jeg havde haabet, men om Demokratiet — om den lige og almindelige Valgret. Mærkeligt nok var det ikke særligt Arbejdere, der kom til hans Møder. Deltagerne var navnlig Smaahandlende og Haandværksmestre.

Dette kom maaske af, at Bebel havde begyndt sin politiske Løbebane som Liberal. August Bebel, der er den bedste Folketaler, jeg nogensinde har hørt, var Drejer af Profession. Han var den Gang 50 Aar gammel. 1867 blev han Formand for den af de Liberale grundlagte: »Verband deutscher Arbeiterverbände«. Han kom i Forbindelse med *Liebknecht* og førte sin Forening over til Internationale og tog Stilling for Karl Marx mod Lasalles Tilhængere. *Ferdinand Lasalles* Ideologier laa omtrent

paa Linie med Franskmanden Proudhons, nemlig, at Socialismen skulde indføres uden om Staten ved Arbejdernes kooperative Overtagelse af Produktionen. For dem begge var Produktionen næsten ensbetydende med Industrien. Handel, Landbrug og Haandværk var for dem, som for Marx, noget, der ikke rigtigt talte med. Bebel fik Marxister og Lasalleanere smeltet sammen til en Enhed i 1875, og det hele gik op i det af ham grundlagte: »Die socialdemokratische Arbeiterpartei«. August Bebel blev første Gang valgt til Rigsdagsmand i 1867 og var Rigsdagsmand til sin Død i 1913, Aaret før Verdenskrigens Udbrud. Han undgik altsaa at se de tyske, socialdemokratiske Rigsdagsmænd i August 1914 stemme for Krig og dermed i Praksis træde Karl Marx's Parole »Proletarer i alle Lande — forener Eder« under Fode. Bebel havde den Lykke at dø i Medgang. Han slap ogsaa for at se, at Marx's Teori om Klassekampen er den slagne Landevej til Militarismen og derfra til Diktaturet.

* * *

Koleraen skabte stærk Efterspørgsel efter Arbejdere, og den gav tomme Lejligheder, saa Huslejen faldt stærkt. Det virkede til begge Sider som reel Lønforhøjelse. Det gav Penge paa Lommen. Vi lejede Heste og red ad Flottbekker Chaussée til Blankenese, hvor der var Musik og Dans. Tidens Danseschläger var »Im Grünewald, im Grünewald ist Holzauktion«. Det var en Tekst, der var som skrevet for mit Fag.

Koleraen tog to af mine bedste Arbejdskammerater, en Pommeraner og en Mecklenborger, og omsider tog den ogsaa min brillante Chef, og jeg rejste. I de næste Par Aar strøg jeg hen over de fleste af Europas Lande, men det blev kun

til korte Besøg hvert Sted. Men rejse kunde man den Gang, saa længe der var en Skilling paa Lommen og Saaler i Støvlerne. Nu gaar det ene Lands Arbejdere og er hundeangste for, at det andet Lands Arbejdere skal komme og »tage Arbejdet« fra dem, som om Arbejdet — Møjen — i sig selv er blevet noget helligt og dyrebart. Og Overklassens Protektionister skal nok dy sig for at gøre dem klogere — og er maaske ikke selv klogere — men støtter og opmuntrer Arbejderne i at kræve Toldbeskyttelse og Opretholdelse af Afspærring. Men dette gaar særlig ud over Ungdommen.

For vor Kulturs Skyld maa Ungdommen atter ud i Verden. Vandrelaugene og Folkeferie er noget godt, men ingen Erstatning. De Unge maa atter have Lejlighed til at leve og arbejde blandt andre Folkeslag, thi kun derved lærer de, at »de andre er ligesom vi«. Men for at bryde Pasgrænserne ned, er det nødvendigt at bryde ned paa Toldgrænserne. Frihandelen er Ungdommens Fribrev til Verden.

Elben ved Blankenese.
Maleri af Holger Drachmann.

III.

Mennesker og Bøger.

DEN danske Folkehøjskole. Jeg havde altid været en Læsehest. Kritikløst havde jeg slugt alt mellem hinanden med en lille Forkærlighed for Historie. Nu havde jeg lært saa meget, at jeg var klar over, hvor lidt jeg vidste, og hvor meget jeg trængte til at faa Samling paa det lidet, jeg kunde, og da jeg, trods alt, havde sparet nogle Penge sammen, tog jeg paa Askov Højskole 1895—96. Det var af to Grunde det klogeste, jeg har gjort i mit Liv. For det første, fordi jeg her kom ind i en helt ny Verden, og den anden Aarsag — naa, den var af mere privat-personlig Karakter.

Af Lærerstaben var Fysikeren *Poul la Cour* vel nok den mest populære, men han fik en Konkurrent i den unge Historiker *Laust Moltesen*, den senere Udenrigsminister. Moltesen kom til Askov samme Vinter. I Modsætning til *Jakob Appel*, den senere Forstander, der var kammeratlig overfor Eleverne, og som vi var dus med, var Moltesen tilknappet. Man skulde nok lade være med at sige Du til Moltesen. Vi var mægtig duperet over at høre, at Moltesen, der kun var

31 Aar, havde skrevet sin Doktorafhandling over et saa specielt Emne som: »De avignonske Pavers Forhold til Danmark«, og at han til den Ende havde gaaet i Vatikanet nede i Rom og studeret gamle, latinske Arkivsager. Jøsses. Det hjalp lidt, da vi hørte, at han var en Landmandssøn fra Sønderjylland. Altsaa dog kun et almindeligt Menneske. Han var en fortræffelig Foredragsholder. Man kunde altid huske, hvad han havde sagt. Moltesen førte sig med en medfødt Værdighed. Han fik os alle til at føre os med Værdighed. Hans Dante-Profil var meget beundret af kvindelige Elever. Men der var ingen Beatrice blandt dem. *Ludvig Schrøder* var den brede, myndige Forstander med det tungsindige Blik. Alvorsmand. Dog kunde han godt rulle sig ud, f. Eks. naar han læste op af *Shakespeares Henrik IV*. Schrøder kunde blive helt kaad, naar han gengav *Falstaff*, eller naar han citerede *Hedspore* dér, hvor han haaner Hofpoeterne:

„Den anden Aarsag": Signe Bjørner, Askov 1895.

»Jeg gad hellere være en Killing og miave
end een af disse Rim-Ballade-Raabere.
Jeg gad hellere høre Messingstager filet
eller Hjul, der knaser tørt mod Akseltræet;

det hviner ikke nær saa fælt i Tænderne
som dette trippende Versevæv, der ligner
et tvungent Trav af en foraset Krikke.«

Schrøder havde et godt Øje til Tidens Rimfabrikanter.

Men først og fremmest var Schrøder Professor i *Grundtvig*, og Grundtvig skulde vi have, enten vi saa peb eller sang. Jeg tror, Schrøder i det Semester holdt fjorten stort anlagte og brede Forelæsninger over Grundtvig: Grundtvig som ung, som gammel, som Forfatter, Skolemand, Sprogmand, Præst, Oversætter, Salmedigter o. s. v. Det var næsten for meget af det gode. Men om Grundtvig som Politiker og Frihedsmand paa verdslige Omraader hørte vi intet. Hvorfor? Dog kunde han understrege, at det var Grundtvigs Paavirkning, der havde lært de danske Bønder Selvhjulpenhed, lært dem at forstaa Samarbejdets Værdi — Andelsbevægelsen. »Grundtvig har lært de danske Bønder med Intelligens at sætte Kulør paa det danske Smør.« Men iøvrigt var Politik, for ikke at tale om Socialøkonomi, en lukket Bog paa Højskolen. Det var jo i denne Retning noget magert, og vi vår derfor nogle Byfolk, der havde en lille »Jakobinerklub« og holdt Diskussionsmøder. Klubbens Formand var en Snedkersvend: *C. N. Hauge*. Han blev senere Redaktør ved den socialdemokratiske Presse, hvilket han egnede sig godt til. Senere blev han Socialdemokratiets første Handelsminister. Det havde han ingen Forstand paa. Hvem har forresten det? Han er ellers god nok.

Men jeg maa altid tænke paa vores lille Jakobinerklub med Venlighed, thi det var i den, jeg første Gang hørte Navnet

paa den store amerikanske Filosof og Socialøkonom: *Henry George*. *Jak. E. Lange* havde allerede syv Aar tidligere skrevet en Del om Henry George i »Højskolebladet«. Henry George skulde komme til at betyde meget for mig og give mig Nøglen til Forstaaelsen af det, jeg hidtil forgæves havde søgt hos de halvliberale Økonomer (*Adam Smith* m. fl.) og de statssocialistiske Økonomer (Marx m. fl.).

Højskolens Elever var overvejende Gaardmandssønner. Det var sunde, flinke Mennesker. Folk, om hvem man vidste, hvor man havde dem. Det var en mere indesluttet, men ikke ringere Type end den farende Haandværkssvend. Blandt de sidste kunde der være nogle enkelte slemme Krabater. Hvis

Jakobinerklubben, Askov 1896.
Staaende: I Midten: C. N. Hauge. Til højre: J. L. Bjørner.

der var nogle lignende blandt de unge Landmænd, saa kom de i alt Fald ikke paa Højskole. Det var god Omgangskreds.

Og saa var der den daglige Gymnastik og Sangen. Højskolesangbogen er et Kapitel for sig selv. Det Hjem, der ejer Højskolesangbogen, kan aldrig blive helt fattigt. Men til Gengæld for, at Socialdemokratiet ligesom har gjort et af Grundtvigs Omkvæd til Partiets Devise (Frihed, Lighed, Broderskab), synes jeg, Højskolesangbogen blandt sine 762 Sange burde indrullere »Socialistmarchen«. Den hører nu engang med til Folkets Sange. Den gaar ganske vist paa en banal Melodi, men den er ikke mere revolutionær end adskillige af Hostrups Sange.

Af besøgende Foredragsholdere mindes jeg særligt *H. P. Hanssen-Nørremølle.* Han kom en Dag sammen med den gamle Skjald *Morten Eskesen* vandrende sydfra over den nære Grænse. Hanssen-Nørremølle var Danskernes Repræsentant i den tyske Rigsdag. Han var dansk med Liv og Sjæl; ogsaa han lærte de tyske Fængsler at kende for sit Sindelags Skyld. Hanssen-Nørremølle, der var gammel Askovelev, var en god Taler. 22 Aar efter oplevede han den store Glæde at staa paa »Folkehjem« i Aabenraa og proklamere Sønderjyllands Genforening med Danmark.

* * *

Da jeg atter slog mig ned i min Fødeby, gik jeg i Arbejdernes Læseselskab, Nansensgade, paa Jagt efter Henry George. Det første, jeg traf paa, var *Fernando Linderbergs*

lille instruktive Skrift: »Henry George og hans Socialprogram«. Det gav mig Blod paa Tanden, og nu fulgte Slag i Slag Henry Georges egne Værker: »Fremskridt og Fattigdom«, »Samfundets Livsspørgsmaal«, »Beskyttelse eller Frihandel« og senere »Arbejdets Kaar«. Her var da endelig en Socialøkonom, selv praktisk Arbejder, Sømand og faglært Typograf og tillige Videnskabsmand, der i een Person beherskede Videnskaben og Erfaringen fra det praktiske Liv. Og derfor begynder Henry George med Begyndelsen, med Menneskets Forhold til Naturens Rigdomskilder, til Jorden, i Modsætning til Marx, den Stuelærde, der havde faaet Industrihjulene, »Kapitalen« paa Hjernen og derfor begynder bagfra i sin Undersøgelse af Økonomiens Love.

Vi, det praktiske Livs Folk, har saa ofte set en saadan Studerekammermand komme ind i et støjende Fabrikslokale og smilet ved at se hans Beundring og Benovelse over at se de svirrende Hjul og høre det hamre, fræse, skære og hvine. Det faar ham til at tro, at dette er »Produktionen«; det er her, der avles Kapital, og det er her, det flyder med Profit! Vi andre, der saa at sige er vokset op blandt dette, er ikke saa duperede. Vi véd, at alt dette i Løbet af forholdsvis faa Aar er noget utidssvarende Bras, lige til at smide i Brokkassen, længe før det er opslidt.

En tidssvarende, velledet og vel betjent Virksomhed k a n male Rigdom. En utidssvarende Virksomhed vil altid samfundsmæssigt set male Fattigdom.

Toldbeskyttelse og Handelsrestriktioner er de politiske Faktorer, som hindrer Virksomhedernes Fornyelse.

Henry George skriver et flydende, letlæseligt Sprog og definerer altid nøje Ordene, saa man aldrig er i Tvivl om, hvad han mener. Saa kan man forøvrigt være enig med ham eller ej. Han bygger sine Beviskæder op i faste Sætninger, og naar Beviset er ført til Ende, saa, færdig med det Spørgsmaal. Punktum. Som Modsætning vrider og vender Marx og hans Medarbejder *Friedrich Engels* ustandselig paa Ord og Meninger. Ofte vender de 5—10 Gange om paa samme Sætning, som var de i Tvivl om Resultatet — hvad de maaske ogsaa var. Derfor fylder »Das Kapital«, skønt den kun spænder over en forholdsvis lille Del af Socialøkonomien, over et saa utroligt stort Antal Sider. (Originalen ca. 1400 Sider stort Format.)

Men hvor optaget jeg end var af Henry George, saa fandt jeg, der var noget i Socialismen, der var rigtigt (og forresten er George jo ikke selv »Antisocialist«). Det er blot Marx's Statssocialisme, der i sit Væsen er reaktionært og fører tilbage til Merkantilismen. I Frisocialismen, som den naar os fra *Proudhon* og *Robert Owen* og munder ud i den moderne kooperative Bevægelse — i Andelsbevægelsen — er der meget af stor samfundsmæssig Værdi. Man skal blot have Øje for den store Forskel mellem Frisocialisme og Statssocialisme.

Man kan tydeligt se, at Marx i sin Ideologi er Tysker. Hans økonomiske Ideal for Produktionen har sit Forbillede i den militære Eksercerplads (men med Ret for Soldaterne til at vælge deres Officerer!). Derved kommer han for Friøkonomerne til at staa som en Reaktionær, der vil føre Tiden til-

bage til Merkantilismen. Ja, han er mere end Tysker, han er Prøjser, med Respekt for alt Embedsvæsen.

Henry George er derimod Repræsentanten for det unge Amerika. Demokraten fra den nye Verden, hvor Statsembedsmænd i bedste Fald betragtes som et nødvendigt Onde, et Onde, i hvis Kølvand der meget let følger Monopolisme og politisk Korruption. George vil reformere ved at indskrænke Statens Magtomraade til kun at gælde de nødvendige Fællesanliggender (Retsplejen, offentlig Sikkerhed o. s. v.) og gennemføre en sand Friøkonomi ved at afskaffe og forbyde alle Særrettigheder (privat Ejendomsret til Grundrenten, privat Beskatningsret ved Toldbeskyttelse o. s. v.).

Marx og George er begge store Forkæmpere for den menneskelige *Ligeret*. Men medens Marx søger at opnaa den ved at bekæmpe Rigdommen, søger George at bekæmpe Fattigdommen. Stillingen mellem disse to Socialreformatorer kan da angives saaledes:

Marx vil Lighed paa Tvangsøkonomiens Grund.
George vil Lighed paa Friøkonomiens Grund.

George har altsaa en indgroet Mistro til Statsinstitutionen og en Tro paa Mennesket, som det er fra Naturens Haand, og paa, at alt er til fælles Bedste, naar enhver faar Ret til at være sin egen Lykkes Smed, en Ret, der blot begrænses af andres lige saa soleklare Ret. Dette er ikke ensbetydende med Kræfternes utøjlede Spil, men netop Vejen til Sammenslutning i Lighed paa Frihedens Grund.

Alle disse nye Forestillinger kunde jo nok give en ung, politisk interesseret Mand noget at tænke paa. Og der blev tænkt paa det.

* * *

Vi blev gift i 1897. Vi fik en pæn lille To-Værelsers Lejlighed i et nyt Hus ved Strandvejen. Huslejen var 17 Kroner om Maaneden. Jeg havde 27 Kroner om Ugen i Løn. Indtil Børnene kom, gik min Hustru paa Kontor og tjente 60 Kroner om Maaneden. Jeg siger med Vilje: g i k, thi den Gang gik man fra Strandvejen til Vesterbros Torv for at spare Sporvognspengene. Saa dyre var Pengene dengang. Af vore fælles Indtægter brugte min Hustru 14 Kr. om Ugen til Husholdningen.

Det nittende Aarhundrede lakkede paa Held. Hvad vilde det nye Aarhundrede — vore Børns Aarhundrede — bringe?

IV.

Politik og Partier.

MED drønende Kanonskud, Klokkespil, Lurblæsning og Festfyrværkeri blev det nye Aarhundrede budt Velkommen paa Pladsen foran Københavns nye Raadhus, der næsten stod fuldfærdigt. Det var Natten til 1. Januar 1901. Der var store Forventninger til det tyvende Aarhundrede, og meget kom ogsaa til at ske. Først faldt det stivnede, estrupske Regime. Det havde nu endelig overlevet sig selv.

Man kan godt være large og indrømme, at Estrup var en stejl, men retlinet Person, men hans udemokratiske Politik fik Venstre til politisk at rejse sig paa Bagbenene og fik dem til i deres Økonomi at gaa paa tværs af alle Statsindgreb. Dette var saa vist et stort Gode, thi da det oversøiske Korn begyndte at svømme mod Europas Kyster, og vore Nabolandes Agrarer i en Fart dukkede sig bag høje Toldmure, stod den danske Bonde bag Venstre fast paa den Friheds-grund, som Grundtvig havde givet dem, og i Løbet af forbavsende kort Tid naaede de ved Hjælp af Andelsbevægelsen (Frisocialismen) at lægge deres Bedrifter om fra Fremstilling af vegetabilske til Fremstilling af animalske Pro-

dukter. Dette var glimrende gjort og skabte tillige politisk Respekt for Bonden, og i Ly af Venstre fik Byarbejderne Tid til at danne deres partipolitiske Rammer. Estrups Junkerregimente gjorde sit. Man kan roligt sige, at Estrup meget mod sin Vilje har været Danmarks største Socialistfabrikant.

Højre skrumpede stadig ind som et rynket, overgemt Æble, og Venstre bovnede ud som et Kæmpegræskar. Ved Valget i 1898 kunde Venstre notere sig over 60 Procent af Stemmerne. Og saa kom endelig »Systemskiftet« 1901, da *Christian den IX* gav sig og tog mod de Ministre, som Folketinget sagde god for, og »den første Bonde kom ind i Kongens Raad«. Men tænk ogsaa, hvilken Forandring! 113 Aar forud, i 1788, havde Frihedsmændene *C. D. F. Reventlow*, *A. P. Bernstorff* og *Christian Colbjørnsen* skaffet Bønderne økonomisk Frihed. Den Gang talte man om »en skiden Bonde«. Jeppe paa Bjerget, grimet, langhaaret og med Halm op af Træskoene. Og nu i 1901 den statelige Landbrugsminister, Gaardejer *Ole Hansen*, Bringstrup, med høj, sort Silkehat og hvidt Slips.

Og denne store Forandring paa saa forholdsvis kort Tid kan ske, naar blot Frihedens Sol faar Lov til at skinne lidt.

Men nu skulde saa Venstre til at regere, og det blev jo ikke saa godt. Der var mange, som blev skuffede, men det var egentlig deres egen Skyld, thi Venstre havde nok arbejdet for Demokratiet, men angaaende det økonomiske havde det ikke lovet for meget. Venstre var et Bondeparti og havde ikke ret meget tilovers for Handel, Haandværk og Husmænd, for slet ikke at tale om Lønarbejderne. De sidste

var klogeligvis begyndt for sig selv og havde i Løbet af ca. 20 Aar arbejdet deres Stemmetal op til 40,000.

Venstres første Regeringshandling bestod i at sige Kongen Tak ved endelig at bevilge Penge til at genopbygge Christiansborg Slot. Dette Byggeri var blevet saboteret siden Slottets Brand i 1884. Den næste var at købe for 5 Millioner Kroner tyske Kanoner. Og saa kom det værste i 1903, da Venstre kastede Masken og gennemførte en kras, egoistisk Erhvervspolitik og afskaffede de gode, gamle Hartkornsskatter og i Stedet indførte den ganske udemokratiske Statsskat: »Skat paa Indtægt og Formue«, hvilket i Realiteten kom til at betyde: »Skat paa Arbejdsfortjeneste og Sparsommelighed«.

Hartkornsskatten var nemlig ingen Skat, men en Jordafgift. Den var altid ved Arveovergang eller Ejendomsskifte blevet kapitaliseret og fradraget i Købesummen. Den hvilede altsaa paa Jorden, ikke paa Jordbrugeren. For at opnaa den lille, øjeblikkelige Gevinst ved Salg af Ejendommen, som Hartkornsskattens Bortfald betød, eller for at kunne belaane den saa meget højere, solgte Venstre det danske Folks Fællesprioritet i Danmarks Jord.

Og hvad opnaaede saa Venstre hermed? Kun at faa den danske Bonde fra Asken og i Ilden. Naturligvis betød en saadan Skatteomlægning en stor øjeblikkelig Gevinst for de forgældede Godsejere, hvis Politik Venstre hermed tog sig af. For Bønderne selv blev Forræderiet kun som Profit til to Mark og fire Skilling. Men nu var Banen givet fri til Kapitalisering og Belaaning af den samfundsskabte Jordrente, og

Gældstigningen lod ikke vente paa sig. Det gik i de nærmeste Aar ved skiftende Ejendomssalg frygtelig ud over Selvejet. Den danske Bonde blev Prioritetsbestyrer til Glæde for Højfinansen. Under Slagordet: »Tag Trællemærket bort fra Jorden« gik Venstre løs paa Hartkornsskatten. Og deres Erhvervspolitik lykkedes. De fik taget Trællemærket bort fra Jorden (hvor det burde sidde) og satte det i Stedet paa Jorddyrkerne. Og dér sidder det den Dag i Dag. Derfor tigger den danske Jorddyrker nu den danske Rigsdag om »Ordninger«, Støtte, »Produktionspriser« og »Sanering«.

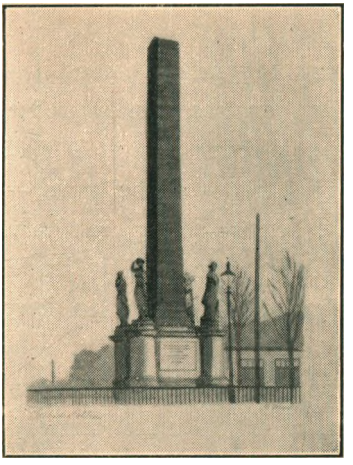

Frihedsstøtten.

Frihedsstøtten, rejst 1797 udenfor Københavns Vesterport af Frihedsfolk i Mindet om Landbofriheden, staar og græder over den Uforstand og Erhvervsegoisme, der førte til, at vort Landbrug nu er tynget ned af en uhyre Gældsbyrde og samtidig er plaget af »Indkomst- og Formueskatter« paa noget, som hverken er Indkomst eller Formue. Det var et politisk Forræderi, der bar sin Straf i sig selv. Desværre gik det med denne Skatteomlægning, som man siger det gaar med haard Mergling. Den gav en rig Fader, men en fattig Søn. Nutidens forgældede Landmænd kan skrive sig dette

bag Øret og derefter arbejde for Grundskyld og Skattefrihed. Saa kan det atter blive Dag for dansk Landbrug.

Der var en Fejl ved Hartkornsskatten, nemlig, at den ikke ogsaa hvilede paa Byjord, og at Vurderingen ikke var ført op, saa den svarede til Jordens Beliggenhedsværdi efter de store Trafikforskydninger, der var sket, siden Hartkornsskatten var blevet indført.

Brydningen inden for Venstre var begyndt. De mest frisindede og demokratiske inden for Venstres Landbokredse, Byernes Venstre og Husmændene gjorde Oprør. I 1905 sprængtes Venstres mest liberale Fløj fra — »Rebellerne« — og dannede »Det radikale Venstre«. Venstre selv gjorde halvt omkring og allierede sig med deres gamle Arvefjende: Højre. Tænk, at det skulde komme dertil! Chresten Berg har maattet vende sig i sin Grav.

Dog skal Venstre have den Ros, at det stod saa fast paa Frihandelens Grund, at Toldloven af 1908 kunde gennemføres.

Herfor fortjener det gamle Venstre Tak.

* * *

Socialdemokratiet skal have den Honnør, at det var det første danske politiske Parti, der dannedes paa det Program og med det Formaal at tage Hensyn til alle, ogsaa til Samfundets ringest stillede, ja, maaske særligt til dem. Det var et Parti, der ikke alene var demokratisk, men ogsaa socialt. At Partiet ofte i den praktiske Politik, vildledt af Marx's pseudo-kapitalistiske Ideologi, kom til at skade mere

end gavne Folkets brede Lag, er en Sag for sig. Men Hensigten var god nok. Det kan være interessant for Nutiden at se »Social-Demokraten«s Hoved fra Aarhundredskiftet med Partiets Program:

Arbejdet er Kilden til al Rigdom.
Udbyttet bør tilfalde dem, der arbejder.

*

Arbejdets Ordning ved Statens Overtagelse af Produktionsmidlerne.

*

Oprettelse af Børneopdragelseshjem.
Gratis og fælles Undervisning i Statsskoler.

*

Almindelig, lige og direkte Valgret for Mænd og Kvinder fra 22 Aar.

*

Etkammersystem. Valgdagen Fridag.
Hemmelig Afstemning ved alle Valg.

*

Al social og politisk Ulighed, som deler Folket i Klasser, udryddes.

*

Indførelse af Normalarbejdsdag.

*

Nævningedomstole.
Gratis og offentlig Retspleje.

Den staaende Hær afskaffes.
Indførelse af almindeligt Folkeværn.

*

Human Omsorg for Syge, Gamle og Arbejdsinvalider ved Staten.

*

Religionen erklæres for en Privatsag.

Her staar det, saa kan enhver se, hvad Partiet har opnaaet i en Menneskealder, og hvad der staar tilbage.

Det er bedst for alle Parter at lægge Kortene paa Bordet. Af de tre gamle Storpartier er Socialdemokratiet det, som bedst kan taale at se sin Fortid i Øjnene.

I Øjeblikket har Socialdemokratiet en politisk Magtstilling, der næsten svarer til Venstres i 1901.

Det radikale Venstre var, indtil Retsforbundet blev dannet, det Parti, der bedst arbejdede for den friøkonomiske Linie. Efter det radikale Venstres Dannelse blev jeg opfordret af Det radikale Venstre og Socialdemokratiet til at lade mig opstille som Fælleskandidat i Nyborg. Jeg sagde Nej. Rigsdagsarbejde har aldrig interesseret mig, jeg foretrækker det politiske Oplysningsarbejde, selv om min Hustru maaske har Ret, naar hun siger, at det bliver ikke godt i denne Verden, før de kommer til at regere, som ikke vil?

I det forældede parlamentariske System er der noget usundt. Det er et sørgeligt Syn at se en ellers god Mand, mere eller mindre frivilligt, opgive sit borgerlige Erhverv og

gaa op i Politik og blive tilslebet efter en partipolitisk Lineal og anlægge sig Vælgertække. Uha!

Bedre vilde det være, hvis Rigsdagsarbejdet gik paa Omgang, saa ingen Person kunde vælges til mere end een, højst to Valgperioder.

* * *

Jeg var blevet Værkfører. Kropsligt var det let Arbejde. Arbejdstiden var fra 6 Morgen til 6 Aften, saa jeg havde Tid nok og var oplagt til efter Fyraften at arbejde med Foreningssagen og beskæftige mig med boglig Syssel.

Som Værkfører ved Bloksavene 1902.

V.

Gæring og Grotid.

GÆRING og Grøde i det politiske Liv var der nok af i Tiden omkring og navnlig efter Aarhundredskiftet. Det var de politiske Diskussionsforeningers Tid. De tre socialdemokratiske Diskussionsklubber: »Karl Marx«, »Lasalle« og »Fr. Engels« søgte at trække Folk til sig. Kun den første eksisterer endnu. Af Personer fra denne Kreds mindes jeg den statelige Sproglærer *Gerson Trier*. Han blev i 1889 ekskluderet af Socialdemokratiet, fordi han i et lille Ugeblad »Arbejderen«, som han sammen med 6 andre havde startet, udviste rebelske Tilbøjeligheder og kritiserede Socialdemokratiets Spidser.

Der var *Nicolaj Petersen*, Kunstdrejeren, som havde været med, da det gik haardt til. Han havde været et Aar i Fængsel for sine revolutionære Taler. Han var Professor i Marx. Om Vinteren holdt han en Gang om Ugen Forelæsninger nede i »Kommunekælderen« om Karl Marx. Det var et Syn at se ham sidde der med »Kapitalen« opslaaet foran sig og en dampende Romtoddy ved Siden og en Kreds af Tilhørere om sig, som han forsøgte at forklare, hvad han ikke selv

forstod, og Tilhørerne forsøgte at forstaa det, han ikke kunde forklare. Jeg tror, det var hans Livs lykkeligste Øjeblikke, naar han satte gamle Professor *Wilkens* fast i Karl Marx. Wilkens holdt i Folkeuniversitetsforeningen en Række Foredrag om Marxismen med tilhørende Spørgetime. Det var lige noget for Nikolaj Petersen. Gang paa Gang gjorde han Wilkens bet. Faktisk var dette ingen Kunst, thi Wilkens kunde jo heller ikke forklare det uforklarlige, men Nikolaj Petersen var det hurtigste Hoved og havde det rappeste Mundtøj. Nikolaj Petersen var en herlig Type, flink og vennesæl. Han var paa dette Tidspunkt allerede halvgammel. Hans Fag var gaaet ned, og saa rejste han til Tyskland. Han fik en trist Død. Han havde fortjent en bedre Skæbne.

En af »Karl Marx«s trofaste var Bager *J. P. Nielsen*, en lille, forslæbt, uglad Mand med et godt Hjerte. Dette gav sig et smukt Udslag, da han efter Krigen tog sig saa varmt af fattige tyske Børn. Han er nu socialdemokratisk Folketingsmand for Sønderjylland. Og der var stud. jur. *K. K. Steincke*. Steincke havde lagt sig gyldenblondt Fuldskæg til. Han var en vældig flot Fyr, der havde et glimrende Hoved. Han skulde nok blive til noget. Jeg har altid godt kunnet lide Steincke og havde ventet, at han var blevet en virkelig Banebryder. Der er en Undskyldning. Han har altid haft Vrøvl med sit Helbred.

Lad det med det samme være sagt til hans Ros, at han blev den første danske Magthaver, som turde aabne Krigen mod Hundeplagen i Byerne. Steincke kender den

Mentalitet, som Hundeelskere er besatte af, og vidste, at det, han her indlod sig paa, var som at stikke Haanden i en Hvepserede. Han er en virkelig modig Mand. Han vil blive hadet som faa, men han har bidraget til at gøre vore Byer lidt renere ved at formindske Hundeplagen. Tak for det.

Forøvrigt var der for mange af disse revolutionære, der gik hen og blev Partifunktionærer og Parlamentarikere. For mit eget Vedkommende gik det omvendt. Da jeg syntes, at Partiet var blevet mig for moderat, for ikke at sige bornert og smaaborgerligt, meldte jeg mig ud. Jeg har ikke senere tilhørt noget Parti. Partipolitik og Valgtaktik har aldrig interesseret mig. For mig var Oplysningsarbejdet langt det vigtigste. Ungdommens Fremtid beror i høj Grad paa Arten af det Oplysningsarbejde om Socialøkonomien, der gøres.

* * *

Alle, der fandt Luften omkring de socialdemokratiske Diskussionsmøder for fersk og from, søgte hen til nogle smaa Klublokaler i Murergade paa Nørrebro. Her paa Væggene hang Billeder bl. a. af Henry George, Karl Marx, Leo Tolstoj, Grundtvig, Hørdum o. s. v. i broderlig Forening, og her samledes de krasseste revolutionære: Anarko-Socialister, Syndikalister, Krapotkin-Anarkister, Kommunister, Hincke-Berggrenere o. s. v., og her traf jeg den eneste vaskeægte Lasalleaner, jeg er stødt paa. Forøvrigt var det mere Navnene end Uoverensstemmelserne, der adskilte Deltagerne. En Taler maatte derfor ofte begynde med at sige, hvad han var, ellers kunde han let blive taget for noget andet.

Her svirrede det med Kraftudtryk: Handlingens Propaganda! Barrikadens Argument! Direkte Aktion! Gadens Parlament! Terrorens slaaende Overbevisning! o. s. v., og alt dette blev for det meste slynget ud af Folk, der ikke kunde slaa en Mus ihjel. Men Stemningen var dog den, at det hele hellere maatte tage en Ende med Forskrækkelse, end at man vilde leve paa en Forskrækkelse uden Ende. Det kunde ogsaa ske, at det gik en eller anden til Hovedet. Der var en pæn Mand, der havde sagt for meget ved et offentligt Møde. Saa kom Politiet for at tage ham i Hjemmet hos Forældrene. Han skød en skikkelig Betjent død og skød bagefter sig selv. Hele Murergade mødte til hans Begravelse og følte, at nu var der rettet et knusende Slag mod den forbandede »Kapitalisme« og mod det »forræderiske« Socialdemokrati! Ak!

Men saa kom den Dag, hvor Murergade gik i Opløsning. De dristigste rejste til Amerika med en taaget Forestilling om derovre at ville lave en kommunistisk Koloni. Andre søgte tilbage til Socialdemokratiet, fik en Advokatmappe under Armen og arbejdede sig op i Lavet.

Men Murergade var interessant saa længe det stod paa, thi her var trods Etiketteforskelle ingen Kliker. Det er ikke godt, naar Ungdommen hygger sig i afgrænsede Baase. Oplysningsarbejdet skal være saa upartisk som muligt. De Partier, som ikke kan taale det, viser blot, hvor svag deres Politik er.

* * *

En saadan upartipolitisk Oplysningsforening var ogsaa »Frisindet Ungdom«, der havde Klublokale paa Kongens Ny-

torv. »Frisindet Ungdom« var startet af Inspektør ved Købmandsskolen *Emil B. Sachs* og Professor *Fr. Weiss*. Det var en Forening, der med Ære bar sit Navn. Her samledes alle paa lige Fod: Havnearbejderen og Baronen, Husmødre og selverhvervende Kvinder, Kunstnere af alle Arter, Politikere og Studenter o. s. v. Folk af Aand.

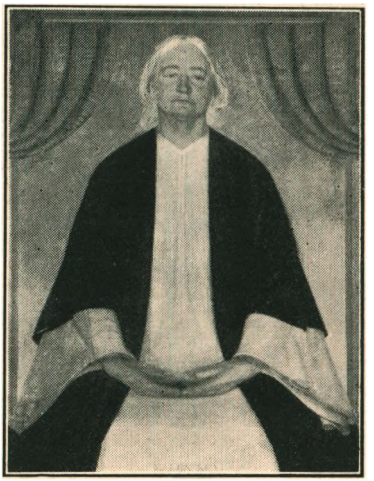

Ellen Key.

En à to Gange ugentlig var der Foredrag og bagefter Spørgetime eller Diskussion. Her hørte jeg bl. a. den elskelige, svenske Forfatterinde *Ellen Key*, hvis monumentale Portræt, malet af *Einer Nielsen*, hænger paa Kunstmusæet i Stockholm, og her talte den østrigske Forfatterinde *Bertha von Suttner*, der i 1905 fik Nobelprisen for sin Roman »Ned med Vaabnene«.

Af danske Foredragsholdere husker jeg Forfatterne *Jeppe Aakjær*, Professor *Karl Larsen*, *Jakob Knudsen*, *Martin Andersen Nexø*, *Helge Rode*, *Aage Madelung*, Dr. phil'erne *C. N. Starcke* og *Villads Christensen*, *Axel Dam*, Professorerne *Georg Brandes*, *Høffding* og *J. L. Heiberg* samt *Ove Rode*, Fru *Julie Arenholt*, *Karl Mantzius* o. m. fl.

Jeg tror, at Halvdelen af Medlemmerne var Kvinder. Der var ikke det Emne, selv af den dybest alvorlige eller mest

delikate Art, der ikke her hørtes Foredrag om, og som bagefter blev diskuteret. Ikke mindst Kvinderne kastede sig ud i Diskussionen. De var oppe i Ting, der ligefrem knitrede i Haarrødderne, men de var lady-like til Fingerspidserne.

Der kom den Tid, hvor Studenterforeningen lukkede sine Døre op for kvindelige Medlemmer. Det tappede »Frisindet Ungdom«. Den kunde ikke holdes oppe. Men, hvor findes der nu en Forening som »Frisindet Ungdom«?

* * *

De socialdemokratiske Diskussionsklubber begyndte 1. Juli 1903 at udgive eget Maanedsblad »Socialisten«. Der var Trang til et socialistisk Oplysningsorgan, thi den socialdemokratiske Presse beskæftigede sig kun med Taktik og Fagbevægelse. »Socialisten« var et godt lille Blad. Det hedder i første Nummer: »Ligesom enhver kan blive Abonnent, staar ogsaa Bladets Spalter aabne for ethvert sagligt Indlæg. Enhver Artikel skal underskrives med Navn.« Bladet var bedst, saa længe Steincke sad i Redaktionen, men i 1915 traadte han fra. Han skrev, at han af Helbredshensyn maatte træde ud af en Del Bestyrelser, og tilføjede: »men jeg er kun 34 Aar og venter at blive 68, hvorfor Nekrologer frabedes«.

»Socialisten« udgives nu nærmest af Partiet. Bladet har forlængst tabt sin Ungdomsfriskhed. Jeg har læst »Socialisten« i disse 36 Aar, men det har aldrig været saa tyndt og moderat som nu. Det er egentlig Synd. Dog vil jeg ikke sige, at Bladet er værdiløst — langtfra. Bedsteborgere bør

læse Bladet, saa vil de se, at Socialdemokraterne slet ikke er Folk, der vil »det Bestaaende« til Livs.

* * *

Den 2. Marts 1902 var jeg med til at stifte »Den danske Henry George Forening«*). Det var klogt og godt, det, som her blev begyndt.

Naar vor Tids socialøkonomiske Historie skal skrives af den næste Slægt, vil den 2. Marts 1902 blive noteret som en stor Mærkedag.

I Foreningens Formaalsparagraf siges det kort og godt: »Formaalet er at virke for Løsningen af det sociale Spørgsmaal ved Folkets økonomiske Frigørelse ad den af Henry George anviste Vej: Gennemførelse af fuld Grundskyld og Frihandel og Afskaffelse af alle Skatter paa arbejdsskabte Indtægter og Værdier. Hertil søges der Tilslutning i alle Samfundslag og indenfor alle politiske Partier.«

Som man ser, er Den danske Henry George Forening et upartisk Oplysningsselskab, og saaledes arbejder de tilsvarende Foreninger ogsaa i andre Lande. Det, som der lægges Hovedvægt paa, er at faa bragt den socialøkonomiske Videnskab ud til Folket, thi som det hedder:

> »Socialøkonomien er i højere Grad end nogen anden en folkelig Videnskab. Ikke blot er dens Emne et saadant, at det umiddelbart vedrører alle, idet det jo er So-

*) Angaaende den danske Henry George Bevægelse se: »En Verdenstankes Vækst i vort Folk« af Signe Bjørner. Nyt Nordisk Forlag - Arnold Busck. 1934.

cialøkonomiens Hovedopgave at klarlægge Betingelserne for Arbejdets Kaar, at paavise, hvad der faar Indflydelse paa Folks Udkomme og paa Rigdommens lige eller ulige Fordeling i Landet. Men dertil kommer, at Socialøkonomien er en i Virkeligheden mere umiddelbart tilgængelig Videnskab end alle andre. I Kemien f. Eks. vil man i Reglen være henvist til uden videre at godtage de Lærdes Udsagn og Resultaterne af de videnskabelige Laboratorie-Forsøg og Analyser. Lægmanden kan vanskeligt selv prøve Sætningernes Rigtighed: Stoffernes Affinitet og Valens, Forbindelsernes Love o. s. v. maa han kritikløst tage, som de gives ham. Men i Samfunds-Økonomien er det anderledes. Thi dér er vi selv Atomerne, de menneskelige Tilbøjeligheder er den Affinitet, der sætter Bevægelser og Forskydninger i Gang, og enhver kan derfor paa sig selv og sin Næste prøve Sætningernes Gyldighed. Tilbud og Efterspørgsels Indflydelse paa Varepriser og Arbejdsløn, den Indflydelse, Udvandringen har paa Hjemlandets Forhold o. s. v., er noget, man selv lige saa umiddelbart kan fatte som Videnskabsmanden. Videnskabens Opgave er her blot at samle og ordne Erfaringerne, saa der kan komme Overskuelighed i den brogede Mangfoldighed (og dermed Enhed i Forstaaelsen), og at prøve og udskille de enkelte Forholds Virkninger, saa man kan opdage den virkelige Aarsagsforbindelse og de endelige Resultater bag Tilfældighedernes og Foreløbighedernes Mængde.

Naar ikke desto mindre Socialøkonomien ikke er bleven bragt ud til Folket, hænger det naturligvis sammen med, at den er en i en vis Forstand farlig Videnskab. Opdagelsen af en ny Sætning i Kemien griber ikke direkte ind i Forholdet mellem Mand og Mand eller mellem

Samfundslagene indbyrdes. Men det gør Socialøkonomiens Sætninger. Og ved saaledes at berøre de økonomiske Forhold rører de ved de mest ømtaalelige Nerver. Naturvidenskaberne paaviser, hvad der er rigtigt, det gør Socialøkonomien ogsaa, men tillige paapeger den, hvad der er Ret. Og den kan derved komme til at tage Grunden bort under hævdvundne »Interesser«.

En Videnskab, der saaledes kan undergrave »det Bestaaende«, maa nødvendigvis komme til at kæmpe sig frem.«

(Jakob E. Lange: Socialøkonomi.)

For at kunne bevare og udvide Demokratiet er det afgørende, at Kendskabet til denne folkelige, men farlige Videnskab naar ud i vide Kredse. Henry George Foreningen har ogsaa arbejdet herfor ved at hjælpe til Udgivelsen af upartiske politisk-oplysende Bøger og Skrifter.

I Aarene fra 1906—1938 har der desuden været afholdt 25 saakaldte *Henry George Stævner*. Stævnerne har som korte Højskoleophold — som Regel ikke over tre Dage — været afholdt rundt om paa Landets Højskoler, Landboskoler og Husmandsskoler. Paa disse Stævner har der været afholdt ca. 150 forskellige Foredrag om socialøkonomiske Emner af ca. 50 forskellige Foredragsholdere. Foredragene har været upartiske, men stærkt politisk prægede. Efter Foredragene har der været Diskussion. Jeg har været disse Stævners Planlægger og Leder.

Jeg havde lovet at lede 25 Stævner, og derfor kunde jeg i 1938 med god Samvittighed sige fra.

Ved Henry George Foreningens Stiftelse blev det stærkt

understreget, at Foreningen skulde arbejde for hurtigst muligt at gøre sig selv overflødig. Mon ikke Henry Georges Navn nu er gaaet ind i Folks Bevidsthed her i Landet, saa Oplysningsarbejdet nu bør lægges om. Et Oplysningsarbejde af denne Art maa ikke blive Rutine. Blot Retningen holdes, saa er det godt, at der en Gang imellem skiftes Fodslag.

* * *

Lige efter Aarhundredskiftet var jeg, sammen med Dr. L. Moltesen, der var kommet fra Askov til København, med til at oprette »Østerbros Oplysningsselskab«, en upartisk Foredragsforening. Selskabet afholdt hver Søndag offentlig Sammenkomst i en Mødesal foran paa Strandvejen, samt i Forsamlingsbygningen i Koldinggade. Moltesen talte ofte selv. Han var en yndet Foredragsholder. Desuden havde han en stor Bekendtskabskreds af Foredragsholdere, som han fik til at tale. Jeg husker bl. a. hans brilliante Hustru, Dr. *Eva Moltesen*, Professor *Vilhelm Andersen*, Højskoleforstander *Thomas Bredsdorff*, Dr. phil. *Poul Levin*, Forfatter *Aage Meyer Benedictsen*, kgl. Skuespiller *Thorkild Roose*, Skolebestyrer *H. F. Feilberg*, Departementschef *H. Waage* og mange andre. Min Hustru lærte Deltagerne at synge Højskolesange. En Overgang kunde man f. Eks. høre hele Kvarteret synge: »Høje Nord, Friheds Hjem«! Mine Smaapiger sang med. Den yngste kunde ikke forstaa Linien: »Lad det bryde, lad det gære«, saa sang hun i Stedet: »Lad det ryge, lad det koge«. For en vordende Husmoder var det ikke nogen daarlig Omskrivning.

Borgbjergs Fader, den gamle Dyrlæge, var en trofast Tilhører ved Møderne. Han var en pæn, gammel Mand.

Borgbjerg traf jeg første Gang, medens jeg arbejdede i Tyskland. Jeg rejste hjem paa et lille Besøg og fik Borgbjerg og hans Svoger, Aage Meyer Benedictsen, til Rejsefæller. De havde som Reportere været i Belgien, hvor der var Arbejderoprør. Borgbjerg var et Par Aar forud blevet ansat ved »Social-Demokraten«. Aage Meyer var paa hele Rejsen stærkt optaget af at holde en stor Buket gule belgiske Roser friske. De skulde staa i Vand, og de skulde stadig stænkes, han var et helt Springvand. Men det var kønt at se, med hvilken Glæde han paa Københavns gamle Banegaard overrakte den flotte Buket til en graahaaret, statelig Dame — antagelig hans Moder —, og se den Glæde, med hvilken hun modtog baade Roserne og ham. Det var et smukt Syn.

* * *

Jeg mindes en Oplysningsforening af en noget anden Art, jeg var med til at starte. Min Hustrus Morbror, Udgiveren af »Højskolebladet«, *Konrad Jørgensen*, fik mig interesseret i vor Svampeflora. Han forærede mig et Par Bøger om Svampe, og jeg blev nu ivrig Svampejæger. Jeg fik gjort andre interesseret, og der blev foretaget Svampeekskursioner i Københavns Omegn. Jeg arrangerede Svampeudstilling i »Østerbros Oplysningsselskab« og fik Svampeeksperten, den gamle Læge *C. Mundt* til at holde Svampeforedrag. Han holdt sin Jomfrutale. Resultatet blev Stiftelsen af »Foreningen til Svampekundskabens Fremme«.

Paa mine Svampeture traf jeg den stoute General *Gerstenberg*, der ogsaa var en ivrig Svampejæger. Han havde opholdt sig i Rusland og har oversat en Del Bøger fra Russisk til Dansk, bl. a. flere af *Leo Tolstois* Bøger. I Rusland lærte han Svampe at kende, og han fortalte morsomt om de russiske Bønders — navnlig Bondepigernes — Indsamling af Svampe.

Snart efter fik jeg selv at se, hvilken stor Rolle Svampene spiller i den russiske Husholdning. Ingen russisk kold *Buffet* var helt i Orden, hvis den ikke ogsaa bestod af 5—10 Skaale forskellige Svampe i forskellige Marinader. Det var Nam—Nam!

De fineste — ikke for store — Eksemplarer af spiselige Rørhatte, navnlig Arterne: *Boletus edulis* og *Boletus rufus*, trak Bønderne paa Snore til Tørring og saaledes gik de ud i Handelen. Man kunde overalt i Rusland se Snore med tørrede Svampe hænge i Bundter hos Købmændene.

* * *

Fra Strandvejen flyttede vi i 1910 ind i Fredericiagade 25 overfor Rigsdagen. Den amerikanske Rigmand *Joseph Fels*, en Mand med stor Interesse for det socialøkonomiske Oplysningsarbejde, havde sat den danske Henry George Bevægelse i Stand til for nogle Aar at faa faste Lokaler i Hovedstaden. Fels støttede ligeledes Bevægelsen i andre Lande. Men han døde et Par Aar efter.

Arbejdet i Fredericiagade blev et Ekstraarbejde for min Hustru, thi jeg var meget ude at rejse, og naar jeg var

hjemme, kunde jeg kun hjælpe med om Aftenerne og Søndagen.

Tværs over Husets Facade stod malet: »Hovedkontoret for Grundværdi-Beskatning«. Det lyste lige over mod Rigsdagens Vinduer, og det var da heller ikke saa helt faa Rigsdagsmænd, som i de to—tre Aar kom over Gaden og op i Lokalerne for at se, hvad her foregik og faa et godt Raad. I den lille Mødesal blev der holdt selskabelige Sammenkomster mellem Grundskyldsvenner og Politikere, uden Partianseelse. Fra dette Kontor planlagdes ogsaa en ret stor Foredragsvirksomhed Landet over, navnlig i Husmandskredse, ligesom der herfra udsendtes en stor Del oplysende Skrifter. Uden at være ubeskeden tør man sige, at det Lovgivningsarbejde for Indførelse af Jord- og Grundvurdering og Grundskyld, som nu begyndte, har Kontoret i Fredericiagade haft sin Andel i.

Boletus edulis.

VI.

Arbejde og Ansvar.

FRIHANDELEN stod paa den politiske Dagsorden. Der blev lagt op til en ny Toldrevision efter Systemskiftet, og denne Gang skulde den sorte Protektionisme vises hjem for stedse. Saaledes var Stemningen.

Toldbeskytterne var blevet lavmælte. Linien fra den gamle Toldlov af 1863 skulde nu føres til endelig Afgørelse. Højre havde i Halvfemserne Gang paa Gang budt Venstre et fair Toldforlig, men Venstre, som følte, at dets Tid rykkede frem, afviste Tilbudene. Nu hed det: Alt eller intet, d. v. s. bort med hele Toldbeskyttelsen.

Jeg holdt i Aarene efter Aarhundredskiftet en lang Række Frihandels- og Grundskyldsforedrag. Først i Arbejderkredse. I 1901 traadte de organiserede Arbejdere frem for Offentligheden med deres Frihandelskrav, hvori det kort og godt hed: »Vi modsætter os enhver ny indirekte Skat, enten den er af finansiel eller protektionistisk Art. De bestaaende Toldskatter ophæves hurtigst muligt, for Beskyttelsestoldens Vedkommende dog saaledes, at den efterhaanden nedsættes un-

der Hensyntagen til hver enkelt Industris Forhold.« Og dette Krav blev gentaget i 1906.

Men snart kom jeg som Frihandelstaler udenfor Byomraaderne. Den første, som startede mig, var en tænksom Husmand, *Jensen Vandman*, Øster Skørringe, der senere blev Formand for De samvirkende danske Husmandsorganisationer. En af det danske Landbrugs Hædersmænd. Han kørte mig i sin lille Enspændervogn rundt til sine Husmandsforeninger paa Lolland. Derefter kom Proprietær *Ole Rasmussen*, Gaabense Færgegaard. Han kørte mig omkring til Foredragsforeninger og til Landbomøder paa Falster.

Han havde ladet sin yngste Søn døbe: *Henry George Rasmussen*. Den Slags maa Forældre ikke. Jeg véd ikke, hvad Henry George R. er blevet til, men det skulde ikke undre mig, om han som Protest er endt som stokkonservativ Højremand eller er blevet kommunistisk Planøkonom. For nogle Aar siden saa jeg i en Tillysning, at en Mand hed *Henry George Karl Marx M* ... Hvorledes vil han komme til at svare til dette Navn?

Men forøvrigt var Ole Rasmussen en Stadsmand, og som alle friøkonomiske Bønder en meget dygtig Landmand.

Privat kom jeg i disse Aar ud for noget. Jeg var Værkfører i en Virksomhed, som var lavt toldbeskyttet, men hvor Ledelsen gik og lirkede for højere Beskyttelse. Det var en god, fast Stilling i et Arbejde, der interesserede mig. Fra min Fader havde jeg arvet Interessen for Træ. Men Bestyrelsen hørte om mine Foredrag. Foredragsvirksomheden sinkede ikke mit Arbejde. Jeg kunde naa to Foredrag hver Søndag

og være paa mit Arbejde Mandag Morgen Kl. 6. Det var ingen ekstra Indtægt for mig. Jeg har aldrig taget mere, end hvad en 3. Klasses Tur-Retur Billet kostede. Jeg fik kort og godt at vide, at enten maatte jeg holde op med dette, eller jeg fik min Afsked. Av! Den var ikke saa god. Hjemme var vi allerede en hel lille Familie. Jeg udbad mig Betænkningstid. Jeg lagde Sagen frem for min Hustru, og hun sagde: »Du skal følge din Overbevisning. Vi faar nok Føden og Klæderne.« Næste Dag afleverede jeg mit Svar, men jeg gik i Spænding hele næste Maaned til nyt Bestyrelsesmøde. Hvad vilde man sige? Og saa kom et af Bestyrelsesmedlemmerne, Tømmerhandler *Karl N. Frederiksen* — en Broder til den i sin Tid kendte Professor i Nationaløkonomi *N. C. Frederiksen* — og fortalte mig smilende, at der havde været Bestyrelsesmøde, og at Formanden, Konferenceraad *H. P. J. Lyngby*, havde stejlet, da han saa mit Svar, men saa havde han givet sig til at le og sagt: »Det er da en Værkfører, der véd, hvad han vil. Ham har vi vist ikke Raad til at undvære.«

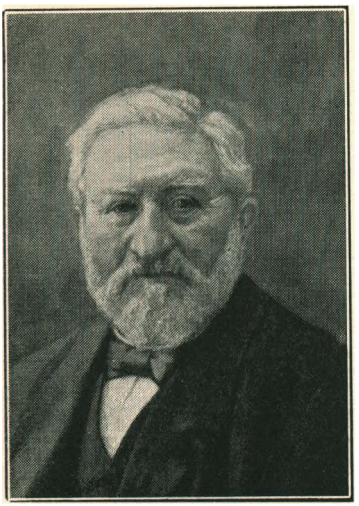

En gammel Savskærer, min Far, Morten Bjørner, da han fyldte 70 Aar.

Frederiksen, der godt kunde lide mig, kneb det ene Øje til og sagde: »Nu véd De vel nok, hvad De skal gøre!« Og

det vidste jeg. Saa i Stedet for Afsked blev det til Lønforhøjelse.

Det er en god Ting for enhver Mand at have en god Hustru ved sin Side, men hun er ubetalelig, naar han har valgt at stille sig paa de udsatte Poster.

* * *

I 1907 var der hemmelige Kræfter i Gang paa Rigsdagen for en stærk Forhøjelse af Frugttolden. Kvinderne rejste sig til Protest mod Anslaget. Min Hustru var med i Spidsen for Bevægelsen. Der oprettedes Antifrugttolds-Foreninger i flere Byer. Mottoet var: Ingen Skat paa Sundhed — Ingen Skat paa Frugt. Fru Højesteretssagfører *Alexandra Møller*, Moder til Højesteretssagfører *Eyvind Møller*, blev Formand for den københavnske Forening. Fru Møller og min Hustru rejste omkring i Landet og holdt Foredrag og Protestmøder. Navnlig blev det fremhævet, at takket være Frugtimportørerne, der havde skaffet billig Frugt Aaret rundt, havde Befolkningen i stigende Grad vænnet sig til at spise Frugt. Men vilde man nu politisk fordyre Frugten, saa risikerede man, at Folk vænnede sig af med at spise Frugt, og det vilde give Bagslag til danske Frugtavlere.

I November samme Aar indgav Foreningen en Adresse til Rigsdagen. Det hed i den bl. a.: »Ledet af de bedste sagkyndige Autoriteter har Befolkningen i stedse stigende Grad faaet Sans for, at Frugt er et vigtigt Næringsmiddel .... Derfor bort med al Told paa Frugt.«

Politikerne tog ikke meget Hensyn til Kvindernes Protest,

men den Gang havde Kvinderne heller ikke politisk Valgret, desuden var der nok ledende Politikere, som paa Forhaand havde bundet sig. Der var Folk, som havde private Kartofler at skulle have hyppet.

Naar de fromme bygger Kirker, saa bygger Fanden Toldstationer.

* * *

Saa fik vi da Toldloven af 1908. Den gamle Toldlov af 1863 var færdig, men den havde holdt i 45 Aar. Toldloven af 1908 var ikke saa frihandelsvenlig, som Højre havde tilbudt Venstre den i sin Tid. Nu havde Venstre jo allieret sig med sin gamle Dødsfjende, og den Alliance skulde betales. Dertil kom, at Højre i Landstinget havde to meget dygtige Forhandlere, og Venstres Toldlovsordfører var til at snakke med. Men trods alt, blev det en ret god frihandelsgaaende Toldlov, der ligesom den frihandelsgaaende Toldlov af 1863 gav sig Udslag i en ny Opblomstring af vort Næringsliv med højere Arbejdsløn, lav Arbejdsløshed og almindelig højere Levefod. Kun den raske Stigning i Landbrugets Prioritetsgæld som Følge af Hartkornsskatternes Bortfald var et mørkt Punkt. Men det gik jo, saa længe det var let at lave ny Gæld.

Det bedste ved Toldloven af 1908 var, at dens sidste Paragraf lød paa, at den skulde til ny Revision i 1916, og saa var det en stiltiende Forudsætning, at Beskyttelsestolden helt skulde forsvinde. Men da 1916 kom, havde vi Verdenskrigen og i *Edvard Brandes* en protektionistisk indstillet Finansminister, som syltede Toldlovsrevisionen, skønt Toldindtægterne dalede saa stærkt, at de akkurat dækkede Lønnen m. m.

til Toldvæsenet. Her gik en Chance tabt, som ikke er kommet igen senere.

* * *

I 1910 var jeg Delegeret til den internationale Frihandelskongres i Antwerpen. *A. Peschcke-Køedt*, Faderen til Københavns Frihavn, var Førstemand. A. Peschcke-Køedt var en Pryd for sit Land. En Mand af den gamle frisindede Skole. Fuldblods Frihandelsmand, skønt han selv var Ejer af en højt toldbeskyttet Industrivirksomhed. Han var en sand Idealist.

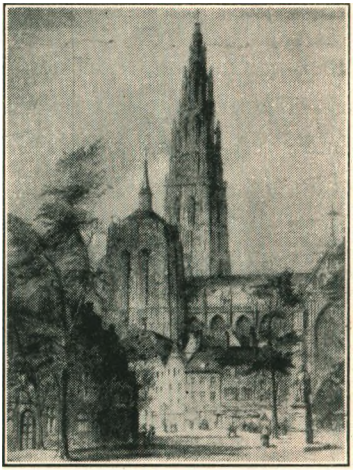

Domkirken i Antwerpen.

Af Kongressens mange Foredrag husker jeg bedst et af den tyske Professor *L. Brentano*, München, om den tyske Korntold. Tyskerne vilde gerne have den billige russiske Byg, men den maatte ikke bruges til Kreaturfoder for ikke at skade de store kornsælgende østelbiske Godsejere. Derfor blev Byggen ved Grænseovergangen behandlet med en Giftblandig, som kunde afskylles, naar Byggen gik ind til Ølfabrikation. Men Smaabønderne i Schlesien kunde ikke dy sig. De købte den denaturerede Byg og gav deres Dyr den med det Resultat, at Dyrene blev syge og døde. Det Tab, Tyskland led herved, var mange Gange

større end den Gevinst, Godsejerne fik! Men den Slags Eksempler er forresten Toldhistorien fuld af.

* * *

At være Kongresmedlem i den internationale Stil betyder jo altid at blive godt bespist paa andres Regning. Blandt de mange Fester ved denne Lejlighed husker jeg en Fest, som Borgerraadet gav paa Antwerpens gamle Raadhus. Efter Middagen skulde vi ud paa den store Balkon for at høre et Festnummer, som en Organist gav paa Klokkespillet fra Antwerpens statelige Domkirke. Raadhustorvet var sort af Mennesker, som stod og saa paa Festen i det oplyste Raadhus.

I 1894 — seksten Aar tidligere — stod jeg selv dernede i Menneskemylderet — paa halvtom Mave — og overværede en Fest i Anledning af den internationale Udstilling i Antwerpen. Jeg saa de fine Honoratiores deroppe paa Raadhusbalkonen. Nu stod jeg selv heroppe.

Kan man gætte, hvad jeg tænkte?

Kongressens 5. Dag, den 13. August, endte med, at vi alle i Blocktrain blev kørt til Bryssel, hvor der var Verdensudstilling. Her gav Udstillingskomitéen en Knaldmiddag for os i *Salle de Fête* — en stor Træpavillon paa Udstillingsterrænet. Ved Kaffen gik Tjenerne omkring og bød Cigarer, og spøgefuldt — vi var jo Frihandelsfolk — bød de os to Slags Tændstikker, nogle ganske smaa, der skulde illustrere Toldbeskyttelse, og som man brændte Fingrene paa, og nogle 10 cm lange, der skulde illustrere Frihandelen. Om det nu var en af de smaa eller en af de store Tændstikker, der lavede

Ulykken, véd jeg ikke, men pludselig stod hele Salle de Fête i lys Lue, og en stor Del af Udstillingen brændte ogsaa. Det var den meget omtalte Udstillingsbrand i Bryssel i 1910. Ilden naaede dog ikke ned til den danske Afdeling. Det var da godt.

Saa kunde vi Danske roligt rejse hjem.

VII.

Poliesje.

MIT Erhverv førte med sig, at jeg fra 1902 til 1914 et Par Maaneder hvert Aar laa paa Forretningsrejse i Rusland, navnlig optaget af Træopkøb i det store Skovland Poliesje omkring øvre Dnjepr. Det er et Skovland paa 87,000 Kvadratkilometer eller ca. dobbelt saa stort som Danmark. Rusland er en Verden for sig paa godt og ondt — alt er stort i Rusland — ogsaa Fejlene.

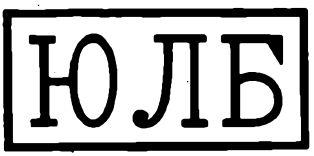

Mit Hammerslag.

I disse Skovegne og i Industricentrerne fik jeg paa nært Hold Lejlighed til at studere Arbejdernes Forhold og Bøndernes Levevis. Rusland er et Bondeland, ca. 90 Procent af Befolkningen er Bønder. Jeg har mange Gange paa disse Skovrejser maattet søge Nattekvarter i Landsbyerne, der ligger paa Skovsletterne. Det var som Regel Starostaen (Sognefogden), man tyede ind til. Jeg har altid følt mig sikker blandt disse Folk. Russerne er skikkelige Folk — alt for skikkelige. Jeg sov sjældent mere end een Nat hvert Sted, da jeg som Regel kunde gøre en Hugst-

plads færdig paa een Dag — sortere Kævler og slaa mit Hammermærke i det godtagne. Det værste Job her var de lange, trættende og kolde Slæderejser fra den ene Hugstplads til den anden, Vejene var daarlige, og de smaa russiske Skovheste var ikke Hurtigløbere.

Joseph Poniatowski, Warszawa.

Det var her inde i dette Skovland, jeg løb paa *Thorvaldsens* Rytterstatue af Fyrst *Joseph Poniatowski*, som den russiske General *Paskevitzch* for et hundrede Aar siden »laante« i Warszawa for at stille den op ved sit Slot i Homel. En Dag skrev Georg Brandes i »Politiken« om dette Thorvaldsens statelige Værk og fortalte, at det i sin Tid var forsvundet — ingen vidste hvorhen! Nogen Tid efter bragte »Politiken« et Billede af Statuen med mig i Forgrunden, et Billede, jeg havde sendt Bladet.

Efter Verdenskrigen fik Polakkerne deres ukronede Konge tilbage, og nu staar Statuen paa Slotspladsen i Warszawa. Finansborgmester J. Jensen — Taleren fra Nørre Fælled den 1. Maj 1890 — var med som Repræsentant for København, da den i Warszawa blev afsløret for anden Gang.

* * *

Det, som interesserer Folk mest at høre om Rusland, er: Hvorledes Forholdene var i Rusland den Gang i Forhold til nu? Der er jo skrevet en Masse Bøger efter Revolutionen om Rusland. En Del af dem har ikke andet end onde Ord om Zarismens Rusland og priser det nuværende Rusland som Forgaarden til Paradis. Andre — navnlig Emigrantliteraturen — hæver Rusland før 1914 til Skyerne og beskriver det nuværende Rusland som en blodig Parodi paa et civiliseret Statssamfund.

Jeg forstaar ikke, at Forfattere, som ikke gennem Selvoplevelse kender det blaahvide saavel som det røde Rusland, kan udtale sig saa kategorisk og tage saa afgjort Parti for det ene mod det andet. De véd dog kun halv Besked. Ja, man ser, at Folk, som aldrig har været i Rusland, tager afgjort Parti for det gamle eller det nye Rusland.

Jeg har set lidt til begge Dele, og jeg maa sige, at der ikke er meget at raabe Hurra for, hverken af gammelt eller nyt. Det viser sig, at man godt kan blive noget gammelt daarligt kvit uden at faa noget godt nyt i Stedet. Det skikkelige, russiske Folk lod sig misregere under Romanoverne. Befolkningen blev kujoneret af en bestikkelig, korrumperet Embedsstand og tykhovedede Godsejere. Selvfølgelig var der mange hæderlige Undtagelser, men de uduelige var i stort Flertal. Naar det paa den anden Side siges, at Rusland før 1914 ingen Handel og Industri havde, er dette jo ren Snak. Tænk blot paa, at f. Eks. russiske Galoscher var en Verdensartikel. Eller tænk paa det herlige Ruslæder, som var kendt og brugt Kloden over. Ved den lille Kredsstad *Pinsk* saa jeg

Jeg ser paa russisk Kirkekunst. 1905.

i 1903 for første Gang Fabrikationen af *Three-Ply* — Krydsfiner —, en snild Maade at lave Smaatræer, El og Birk til store Træflader. Det er nu en Verdensartikel og fremstilles i mange Lande af mange Slags Træ. Det nuværende Ruslands Del i Verdenshandelen kan ikke i Størrelse maale sig med Landets Andel i Handelen før 1914.

Paa den anden Side maatte og skulde det gamle Rusland en Gang falde sammen. Det var sørgeligt, at Reformer ikke kunde bane sig frem. I Stedet for Reformer fik man saa naturligvis Revolution. Og det, man har nu, er meget langt fra godt. Heller ikke de nye Magthavere tør give Bonden »Jord og Frihed«, men der er kommet en Rankhed over den russiske Arbejder- og Bondebefolkning, der lover godt for Fremtiden. Der er et godt Træk ved det nuværende Regime, nemlig den store Omsorg for Børnene. Har Skolevæsenet før været skandaløst forsømt i Rusland, saa er der sandelig nu kommet Fart i Tingene. Endelig lærer den russiske Almue at læse og skrive. Foreløbig faar

den — som Befolkningen i andre Diktaturlande — kun det at læse, som Magthaverne ønsker den skal læse, men Rusland er jo tillige et halvasiatisk Land med et underjordisk Liv. En Dag vil atter en Litteratur, som Magthaverne ikke ønsker, blive læst i Rusland, og der vil da blive lagt op til en ny Omvæltning, der vil give Rusland et nyt Fremstød. Der skal ske meget endnu i Rusland. Men Rusland er Fremtidens Land, og en Gang vil man takke Rusland for, at det lagde Krop til det vældige Eksperiment med Statssocialisme. Rusland lærte Verden, hvorledes man ikke skal bære sig ad.

Jeg siger udtrykkelig *Statssocialisme*, thi man taler altid om *Kommunismen* i Rusland. Men de russiske Magthavere selv taler ikke om Kommunisme. Landets Titel er «U. S. S. R.« — Union Socialistiske Sovjet Republiker. Man maa ikke glemme, at Rusland formelt — men ogsaa meget formelt — nu bestaar af en Slags »Forenede Stater« med hver sin Regering, og som kun har fælles Retsvæsen, Hær, Udenrigshandel og Udenrigspolitik.

Hvad er forøvrigt Forskellen paa Socialisme og Kommunisme i marxistisk Forstand? Svar: Ingen. Begge Navne betyder: det Offentliges (Statens) Overtagelse af Produktionen og Fordelingen. Hvorledes? »Fra enhver efter Evne til enhver efter Behov«. Altsaa paa en Maade meget idealistisk, især naar det praktiseres i gammeldags kristeligt, *frivilligt* Broderskab, som det skete i de apostolske Brødremenigheder. Men med dette har den marxistiske Kommunisme intet at gøre. Her er det Flertallet, som i Kraft af *Klassekampens* Sejr bestemmer de økonomiske Former.

Forskellen paa en Socialdemokrat og en Kommunist i Nutiden er den, at Socialdemokrater vil naa Statssocialismen ved Stemmesedlens Hjælp, altsaa afskaffe »Kapitalismen« ad demokratisk Vej. Kommunisterne vil opnaa det samme ad Revolutionens Vej. Naar Kommunisterne gaar ind for parlamentariske Former (som f. Eks. her i Danmark), er der ingen anden Forskel paa de to Fraktioner, end at Kommunisterne er mere paagaaende og søger at trække Vælgerne til sig ved at overbyde Socialdemokraterne.

* * *

Man kan i Nutidens Rusland glæde sig over, at »de Røde« har vist megen kulturel Forstaaelse og Pietet for meget af det gode gamle. Saaledes er, saa vidt jeg har kunnet kontrollere, alle Ruslands offentlige Kunstskatte vel bevarede. Der har været holdt Haand over dem, selv i den vildeste Revolutionstid. Kommer man f. Eks. ind paa *Eremitagen* i Sct. Petersborg (Petrograd—Leningrad), er alt paa Plads og velholdt, selv de to enestaaende store Vaser af Lapis-Lazuli. Saa kan man forøvrigt tillade sig en privat Ærgrelse over at se en Buste af *Lenin* udenfor *Tretyakov* Musæet i Moskva med Paaskriften: »Han skænkede Kunsten til Folket«. Hvad Lenin forøvrigt har skænket det russiske Folk ufortalt, saa har han vist ikke skænket det saa meget Kunst som en kulørt Knappenaal. Den gode Giver: Tretyakov, var en stor Forretningsdrivende og Kunstelsker, der brugte sin Formue til at samle Malerier lige fra gamle byzantinske Ikoner til Billeder af moderne Malere. Og det hele byggede

han et Musæum til og gav Folket fri Adgang. Et Billede af Tretyakov, der viser, at han var Asket og Idealist, hænger beskedent i en lille Sidesal.

De nye Magthavere i Rusland er iøvrigt ikke kede af at anbringe sig selv alle mulige og umulige Steder. Som det vrimler med Statuer af Lenin og Stalin, er vist Rekord. De romerske Kejsere, der saa vist ikke var kede af at blive husket, var nogle rene Sinker mod Ruslands røde Kejsere. I Sovjets første Dage var det Buster af Marx, der dominerede. Maaske har de kun været af Gips, thi de synes nu i afgjort Mindretal.

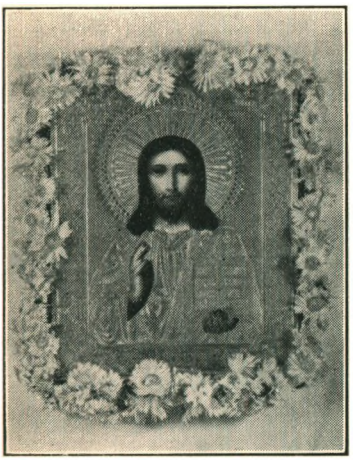

Russisk Ikon.

Apropos: »Leningrad«. Der gaar en Vittighed oppe ved Nevaen om Leningrad: Der kom en russisk Emigrant til den finsk-russiske Grænse og vilde ind i Landet for at bo der. Grænseofficeren stillede ham de sædvanlige Spørgsmaal til Indrejseprotokollen.

»Hvor er De født?« — »I Sct. Petersborg.« — Officeren rynker misbilligende paa Næsen, men skriver dog.

»Hvor har De gaaet i Skole?« — »I Petrograd.« — Officerens Ansigt klarer lidt op, og han skriver.

»Til hvilken By ønsker De at rejse?« — »Til Leningrad.« — Officeren lyser tilfreds og skriver.

»Og i hvilken By kunde De ønske at tage blivende Ophold?« — »I Sct. Petersborg!«

Tableau! —

Ja, Russerne har ikke helt tabt deres gamle Sans for Humor.

Rusland er det største Land paa Jorden. Dets Fladestørrelse er omtrent som Maanens Overflade. Rusland er som en hel lille Klode for sig. Tænk, naar dets Folk med det Land — et af Verdens fra Naturens Haand rigeste Lande — faar sand Frihed!

Som russisk Skovmand 1909.

VIII.

Israels Folk.

I RUSLAND kom jeg Jøderne paa nært Hold. Her, som andetsteds var det i sin Tid Jøderne forbudt at eje Jord, derfor blev dette agerdyrkende Folk i dets Landflygtighed Bymennesker, og da Haandværkerne vaagede nidkært over deres lille Monopol, blev der for dem kun Handelen som Næringsvej at ty til. (Dertil kom senere Industrien.) Men da Jøderne af Opdragelse er vænnet til Ordholdenhed og Ærlighed, egner de sig godt for Handel. Som Helhed betragtet er Jøderne desuden et intelligent Folk.

Det meste af Handelen i Vestrusland var paa Jødernes Hænder ogsaa i min Branche. De russiske Jøder stod højt over deres Omgivelser. Jøderne var lærde — kunde altid mindst to Sprog. De var renlige, maadeholdne med Mad og Drikke og levede et smukt Familieliv. Jøder traf man overalt, selv i den lille By langt ude paa Steppen var der en jødisk Familie — den lokale Købmand. Jøderne var flittige og paapasselige, men Fredag Aften, naar Lysene tændtes, var det Sabbat, og saa kunde ikke Forventningen om den mest lovende Handel faa en Jøde til at snakke Forretning

eller lukke et Forretningsbrev op. Her var det Alvor med: Kom Hviledagen i Hu, at du holder den hellig. Det kunde for en Kristen virke pudsigt Fredag Eftermiddag i et forsinket Tog at se medrejsende Jøders Nervøsitet for ikke at naa deres Station til Lystid. I modsat Fald maatte de stige ud paa en anden Station og blive der til Lørdag Aften. Lørdag Aften, naar Lysene tændes, er Sabbaten forbi. Men da den russiske Stat paabød Søndags-Lukning, fik Jøderne paa den Maade to Fridage om Ugen.

Jeg har i Ugevis været Gæst i jødiske Hjem i Rusland, spist Ritualmad og siddet til Bords med Hatten paa Hovedet og hørt paa de mange Bordbønner, og jeg har derigennem haft Lejlighed til at lære det smukke jødiske Familieliv at kende. Hvor de smaa Jødebørn dog er nogle kønne søde Krøltoppe med store troskyldige Øjne. Senere forsvinder denne Aabenhed, naar de faar at føle, at der blandt de »Kristne« er Plebs, der betragter Jøderne som anden Klasses Mennesker.

Den gamle Jøde med det lange hvide Profetskæg og Proptrækkerkrøllerne ved Ørerne og med de trætte, milde Øjne er maaske Lappeskomager, men han ligner en Patriark. Man kan se paa ham, at han er af gammel, god Race.

Indbyrdes er der blandt Jøderne en vis Rangforordning. Tyske og særlig østrigske Jøder ser ned paa polske, men ser op til de hollandske Jøder som til den fine Ende af den store jødiske Familie.

Der findes ca. 15 Millioner Jøder spredt over mange Lande. Jøderne er et sprængt Folk. Historien fortæller om saa mange

sprængte Folk, som forlængst er udslettede — gaaet op i andre Folkeslag, men »en Verden forgaar, Jøderne bestaar«. Det er den jødiske Kultus, der har denne vidunderlige Evne til at holde sammen paa et spredt Folk. Har man læst »Joseph og hans Brødre« af *Thomas Mann*, saa begriber man noget af dette.

Og hvad har Jøderne ikke maattet lide i Rusland, retsløse som de var. Naar Regeringen skulde skjule begaaede Fejl, gav man blot Jøderne Skylden, og saa hidsedes den uvidende og overtroiske Befolkning op til de frygteligste Pogromer. I Kristendommens første Aarhundrede var det ikke Jøderne, men de Kristne, der blev kastet for Løverne i de romerske Arenaer, naar Magthaverne skulde have Folkets Opmærksomhed bortledt. Men de Kristne blev i Flertal, og Forfølgelserne fik Ende, men Jødernes Trængsler synes aldrig at skulle høre op. De er et religiøst Mindretal, saa det er en billig Sag at gøre dem til Syndebukke.

* * *

Der kan være en Undskyldning for Nutidens Tyskere. De var et Folk, der paa de tyske Eksercerpladser med Korporalstok over Nakken var optærsket til at tro paa Tysklands militære Uovervindelighed, og da Tyskland saa alligevel tabte Krigen, fik naturligvis de tyske Jøder Skylden ogsaa for det, skønt de havde maattet springe Soldat med de øvrige Landsmænd og forresten kun udgør 1 (een) Procent af den tyske Befolkning. Men de krigsdeprimerede slagne Tyskere havde intet aandeligt Ideal at falde tilbage paa, og derfor skulde

Skuffelsen, Sorgen og Angsten have materielt Afløb, og saa maatte Jøderne atter holde for. Og da Lavsind og Fejghed altid følges af Ubarmhjertighed og Grusomhed, saa fik Jøderne det tyske Folks dybe Fald at føle. Derfor bliver der heller ingen sand Redning for det tyske Folk, før det faar et nyt moralsk Ideal. Maaske en ny *Morten Luther*, en ny *Goethe*. En ny aandelig Fører vil sikkert opstaa i Tyskland. Et Kulturfolk, som det tyske var det i gamle Dage, vil atter dukke op. Det kan ikke, som det nu truer med, gaa til Grunde i Militarisme og Magtbegær. Jeg kan ikke tro det.

Selv i det kommunistiske Rusland er Jøderne ikke sikre. Jeg havde en Ven, en brav og gavmild Mand. Han blev en Dag sammen med nogle andre Jøder stillet op mod en Mur og skudt. Bagefter fik Familien den Besked, at det var sket ved en Fejltagelse. Men den fik ingen Undskyldning. Han var jo kun Jøde.

* * *

Langtfra alle Jøder er Engle, det er de Kristne sandelig heller ikke, men det er ligesom man bider mere Mærke i en jødisk Slubbert end i en kristen dito, fordi Jøderne paa Hjemmefødninge virker »udenlandsk« og desuden kan være meget paagaaende.

Men det jødiske Folk er alt andet end jødisknationalistisk. Heri ligger deres Paradoks som et Folk; f. Eks. var en tysk Jøde først og fremmest Tysker. En dansk Jøde er først og fremmest Dansker, nationalt føler han dansk. Religiøst og racemæssigt føler han jødisk. Heri ligger maaske Forklaringen paa den Upopularitet, Jøderne lider under — ud over

den Fremmedartethed, som Hjemmefødninge føler, og den Misundelse, Jødernes Dygtighed vækker hos Smaasjæle.

Vi Mennesker søger at finde en Forklaring, selv paa det tilsyneladende uforklarlige, og jeg har fundet min egen udvidede Forklaring paa, at selv gode Kristne kan se meget skævt til Jøderne. Jeg forklarer mig det saaledes: Jøderne har hidtil svigtet deres internationale Mission. Jøderne har faaet den Historiens Opgave at lære Menneskeheden, at »vi er alle Brødre«, ligegyldigt hvilket Sprog vi saa taler. Jøderne skal være de, der sørger for, at et Riges Grænser ikke bliver Fjendegrænser. Men her har Jøderne svigtet. Religiøst vedbliver Jøden at være Jøde og bevarer en international Religion i sin Udlændighed, men han lukker Øjnene for sit Kald og tvinger sig til at være mere Tysker end en Tysker, i Holland mere Hollænder o. s. v., han bliver med andre Ord *lästig*. Jeg skal forklare dette nærmere. Saa længe Jøden som Erhverver holder sig til Handelen, saa er han Verdensborger og kan ovenikøbet være dette i meget stor og meget samfundsgavnlig Stil, men lad ham f. Eks. komme ind i Industribranchen, saa bliver han straks Monopolist. Det er meget faa Industrijøder, som er Frihandelsmænd. En tyskjødisk Industrimand behandler en fransk-jødisk Industrimand som sin personlige Fjende o. s. v. Protektionister er Folk, som vil have meget og yde lidt. De er daarlige Samfundsmedlemmer.

En kristen Protektionist er enten et Fæ eller en Egoist — maaske lidt af begge Dele —, men en jødisk Protektionist er en Forræder mod Israel. Denne nationalistiske Ind-

stilling hos visse Jøder giver sig endnu værre Udslag i deres Ghettotrang til som Snyltekrebs at bore sig ind i Monopolvirksomheder. Forholdet kendes overalt. I Danmark behøver man blot at slaa op i en Handelskalender og se Navnene paa Indehaverne af de mest toldbeskyttede Virksomheder. Man kan sige: Nuvel, saa afskaf disse Privatmonopoler, saa tvinges disse Folk til som andre at blive nyttige Medborgere! Dette er sandt, men netop disse Jøder bruger deres Intelligens og Indflydelse til at bevare Systemet. Det er disse Jøder, der gør det svært for deres Trosfæller. Thi da Flertallet i et Folk har Tilbøjelighed til at dømme nationale Mindretals moralske Habitus efter deres sletteste Individer, saa faar det iøvrigt udmærkede, jødiske Element Skylden for det hele.

Med andre Ord: Jøderne maa holde Justits indenfor deres egne Rækker. De er ikke selv uden Skyld i deres Skæbne. De bør være mindre nationalistiske og mere internationale, thi det var Historiens Hensigt med dem; Guds vejrslagne Folk.

Saaledes omtrent forklarer jeg mig det uforklarlige. Det er maaske ingen fyldestgørende Forklaring. Men jeg har ikke set nogen bedre. Her ligger i alt Fald en udyrket Mark for Videnskaben. For mit personlige Vedkommende er jeg stolt af at være Landsmand med Folk som *Herman Trier*, *Moses Melchior*, *Georg Brandes* m. fl.

* * *

Det er en forkert Opfattelse, at Jøderne kun forstaar sig paa Handel. I Palæstina er Handelen ikke i Hænderne paa Jøderne, men bestrides af Grækere og Armeniere, og i Rumænien, hvor Jøderne fra gammel Tid er Jordejere, ser man en kraftig, dygtig jødisk Bondestand.

Som et Eksperiment forsøgte *Catharina den Anden* at give en Del Jøder Jord for at prøve, hvorledes de vilde arte sig som Jordbrugere. Der blev anlagt en Række jødiske Landsbyer i Ukraine. Jeg har besøgt adskillige af disse Landsbyer. De gjorde et meget forfaldent Indtryk og stod ikke paa Højde med de russiske. En gammel Rabbiner i en af disse Byer forklarede mig Aarsagen. Han sagde, at Kolonisationen var gaaet godt til omkring 1870. Det havde vist sig, at Jøderne ogsaa i Udlændigheden kunde dyrke Jorden, men saa var Udvandringen til Amerika begyndt. De første, som var kommet derover, havde sendt Rejsepenge hjem til deres Søskende, og dette var fortsat, saa der efterhaanden kun var gamle Folk tilbage. Man klarede sig med russisk Tyende, som mærkeligt nok hurtigt lærte at tale Jiddish, da der ikke taltes Russisk i de jødiske Landsbyer.

Den gamle Rabbiner mente, at i Løbet af en lille Generation vilde de jødiske Landsbyer gaa til Grunde. Der stod en Del forladte og uddøde Gaarde. Den internationale Zionistforening havde forsøgt at hjælpe bl. a. ved at sende Frugttræer for at faa anlagt Frugtplantager omkring Landsbyerne. Træerne var ogsaa blevet plantet, men de havde et forsømt, mosgroet og forkrøblet Udseende.

Ogsaa paa Videnskabens Omraade har Jøderne forstaaet at gøre sig gældende, maaske navnlig i Lægevidenskaben og Juraen. Verdens største Lovgiver — Moses — var Jøde. Med Rette fastslaar Grundtvig sit »dybe Mishag med det hele Skrig mod det ypperste og gennem snart to Aartusinder ulykkeligste Folk paa Jorden, som Jøderne efter min fuldeste historiske Overbevisning er, — man maa beundre de store Sjæls-Evner, den utrættelige Virksomhed og de mange Borger-Dyder, som Jøderne desuagtet har bevaret indtil denne Dag«. Det er Grundtvigs sikre Overbevisning, at Jødernes Opfindsomhed og Virketrang vil komme den Stat til Gode, som de opholder sig i, og hvis Staten gør dem til sine Venner, vil de blive nogle af Landets bedste Børn! Som i saa meget andet, saa Grundtvig ogsaa her rigtigt. Grundtvig læste Historiens Blade, og han var Seer.

* * *

Der hersker blandt smaaborgerligt kristne Mennesker en Hang til at gøre det, man ikke kender, til Mystik. Jøderne har maattet lide under, at man ikke gør sig den Ulejlighed at skaffe sig Kendskab til deres Religion. Der er intet mystisk i den jødiske Gudsdyrkelse. Jødernes og de Kristnes Gud er den samme. Jødernes hellige Bøger: Talmud, indeholder kun gode moralske Læresætninger og sunde Leveregler. Og den jødiske Synagoge staar, som den kristne Kirke, aaben for alle. Enhver er velkommen. Gaa derind en Fredag Aften, naar Lysene tændes, eller ved samme Tid en Lørdag Aften, da er Gudstjenesten kortere. Husk, at

Mænd og Kvinder sidder adskilte. Og husk at beholde Hatten paa: Det er en gammel østerlandsk Skik.

Naar man forstaar Folk, saa kommer man ogsaa til at synes om dem. Kristne! Lær at forstaa Jøderne.

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה׳

(Lovet være den, som kommer i Herrens Navn.)

IX.

Suffragetterne.

NAAR et Folk paa Demokratiets Grund kræver fuld Meddelagtighed i Landets Styrelse, skal Folket selvfølgelig have den.

Den oplyste Enevælde med Folket i permanent Revolution er maaske Idealet af et Styre, men man har intet Middel til at finde Oplysthedens Repræsentant (»Føreren«), og tror man at have fundet et saadant Unikum, vil hans første Regeringshandling være at forbyde og forhindre, at nogen skyder paa ham. Og saa er man jo lige vidt. Historien er fuld af mislykkede Førere. Nutidens Eksemplarer vil ikke komme til at danne nogen Undtagelse.

Et Folk kan naturligvis ogsaa bære sig taabeligt ad, hvad det ofte gør, og dermed skade sig selv. Men da det under alle Omstændigheder er Folket, som maa bøde for Fejlene, saa byder Retfærdighed og Klogskab, at Folket selv faar Lov til at lave Dumhederne, saa er der dog Haab om, at det bliver klogere af selvforskyldt Skade. Intet Land og ingen Nation er nogen Sinde gaaet til Grunde, fordi Folkestyret var for udstrakt. De Ruiner, vi ser af Fortidens Riger, er derimod sørgelige Mindesmærker over Enevælde uden Klogskab

og Folkeslag uden Mulighed for Oprør. *Abraham Lincoln* sagde de kloge Ord: »Man kan holde et helt Folk for Nar en Del af Tiden, eller en Del af Folket for Nar hele Tiden, men man kan ikke holde hele Folket for Nar hele Tiden.« Nej, thi saa indtræffer enten Revolution eller Folkedød.

* * *

De engelske Kvinder krævede politisk Ligeret med Mændene. Og de gjorde det med stor Bestemthed. Suffragetbevægelsen nærmede sig Klimax i Aarene før Verdenskrigen. Suffragetternes Kampraab: »Votes for women« — Stemmeret for Kvinder — var Dagens skrevne og talte Tekst over hele England.

I Sommeren 1913 boede jeg en Maaned i London og fik Suffragetterne lige ind paa Livet. Man maa lade dem, at de var paagaaende. Det var ikke altid lige morsomt at bo i Pensionat sammen med 4—5 Damer, der alle talte om »votes for women«, selv om man var saa enig, saa enig med dem.

Jeg gik til Friluftsmøder i Hyde Park ved Marble Arch og hørte paa Suffragetternes store Fører, *Mrs. Pankhurst* med de glimrende Talegaver, den store Slagfærdighed og den glødende Ildhu. Ved Marble Arch er det Skik, hvis man ikke er enig med Taleren, at afbryde med Tilraab. En uforsigtig Mandsperson raaber: »Gaa hjem og vug, og lad os passe Parlamentet.« Mrs. Pankhurst stopper op, vender sig mod den Ulykkelige og giver igen: »Ærede Tilhørere, se paa denne engelske Gentleman, det er ham dér i graa

Jaket og med Hatten ned over Øjnene, som om han skammer sig. Hans Mor har med Fare for sit Liv sat ham i Verden og født ham op til en Stemmeseddel, og nu vil denne engelske Gentleman ikke en Gang give sin Mor *fair play* og unde hende den samme Chance, som hun gav ham. Se paa denne engelske Gentleman — ham i graa Jaket og med Hatten ned i Øjnene, han staar d é r!« Men han stod der ikke længere. Han havde dukket sig og var lige saa stille listet af.

* * *

Alverdens Aviser var i det Aar fyldt af Eksempler paa de engelske Suffragetters Agitationsmetoder og Opfindsomhed.

Emmeline Pankhurst.

Den franske Præsident *Raymond Poincaré* kom paa officielt Besøg til London for at snakke Entente-Politik med Kong *Georg den V.* En Dag gav City stor Modtagelse med Flagalléer og Æresporte. Begge Statsoverhovederne kørte i aaben Seksspands gennem Hovedgaderne. Da man var nervøs for, hvad Suffragetterne kunde finde paa, var der opstillet Soldater med tre Skridts Mellemrum paa hele Ruten. Folk var paa Benene. Jeg med. Da Kortegen med et stort Opbud af Kavalleri for og bag de kongelige Vogne kom op

fra Regent Street og over Oxford Circus svingede ind i Oxford Street, kom pludselig flere Hundrede hvidklædte Damer til Syne ned langs Gaden. De pressede sig ud over Fortovskanten og tog Plads, en Dame ved Siden af hver Soldat, og efterhaanden som Kortegen kørte frem, slog hver Dame en hvid Parasol op og holdt den hen for Ansigtet af Soldaten. Og dér stod de stakkels Tommyer og præsenterede Gevær og saa ind i Stellet af en Parasol. (Det var egentlig Synd for dem.) Paa hver Parasol stod malet et stort Bogstav, og saa fint var det hele arrangeret, at de høje Herrer, eftersom de kørte frem, blev modtaget med: votes for women — votes for women o. s. v. Det kneb for Statsoverhovederne at bevare Alvoren, navnlig for Poincaré. Jeg saa, det trak stærkt i hans Mundvige, og hans Øjne spillede. Om det var Synet af den harmløse, muntre Demonstration eller de mange hvidklædte unge Damer, kan jeg ikke sige.

Den Dag tænkte ingen, og Poincaré vist mindst, paa, at han en Dag, kun tretten Maaneder senere, paa Vej fra Sct. Petersborg til København for at aflægge officielt Besøg ved det danske Hof, skulde faa Telegram om øjeblikkeligt at komme hjem, fordi det nu truede alvorligt med Krig. Han sejlede lige forbi København, hvor der var forberedt stor Modtagelse.

Kejser *Wilhelm*, der af samme Grund havde afbrudt sin aarlige Sommerferie ved den norske Kyst, krydsede ham i Nordsøen. Nu stævnede Kejseren mod das grosse Vaterland for dér at opleve sine sidste fire Kejseraar.

Der blev skabt Verdenshistorie i de Dage.

— Men Suffragetternes Agitation var ikke altid lige harmløs. Der var det aarlige Derbyvæddeløb paa Sletten ved Epsom. Derbydagen er altid en stor Begivenhed — ikke alene i England, men for hele Imperiet. Kongen har sin egen Hest med i Hovedløbet. Den blev det Aar redet af Kongens Jockey, Mr. *Johnson*. Det er store Formuer, der denne Dag skifter Ejer ved Væddemaal, og de indgaas ikke alene i England, men hvert Sted i Verden, hvor der findes en engelsk Klub.

For at se det store Folkeliv paa Epsomsletten en saadan Væddeløbsdag, tog jeg mig en Fridag. Og Folkeliv er her, ca. en Million Mennesker er der hvert Aar herude. Bookmakerne og de transportable Smaarestauranter gør her Aarets store Kup. Et eget Syn frembyder de mange fint dekorerede overbyggede Zigøjnervogne, som er kørt op i de blomstrende Gyvelbuskadser.

Englænderne er strenge med Herremoderne. Det Aar skulde alle, naar de da ikke gik med Tophat, have en flad, smalskygget Straahat. Jeg gik med en stor Panamahat, som jeg var saa glad for, men den fik flere Øjne end Præsten, hvad jeg gav en god Dag i.

Jeg skulde da ogsaa se Hovedløbet, hvori deltog en Snes Heste — Verdens fineste Galopdyr. Jeg tog Plads paa Indersiden oppe ved Tottenham Corner med det bratte Sving.

Lige overfor paa den anden Side af Banen stod nogle Filmsoptagere, saa de kunde tage Feltet baade i Starten og Svinget. Jeg stod lige ved Afspærringssnoren. Ved min højre Side stod en lille, graaklædt Dame. Hun trommede nervøst

med Fingrene paa den spændte Snor. Naa, det er jo ogsaa et spændende Øjeblik. Ved hendes højre Side stod en stor Politimand. Saa lyder Startskuddet. Man hører Feltet komme dundrende i rasende Fart. Nu runder det Hjørnet. Jeg faar lige set den lille Dame smutte ud under Snoren og med udbredte Arme fare frem mod de fremstormende Ryttere. Saa er der en Hest, der styrter, og en Jockey, der bliver slynget langt ned ad Banen, Feltet farer videre ned mod Maalet. Ude paa Banen ligger Damen. Betjenten og jeg var, som de første, henne ved hende, og medens jeg rettede hende ud, rev Politimanden hendes Halslinning op. Blodet løb hende ud af Munden og det ene Øre. Den danske Konsul *Faber* holdt lige i Nærheden med sin store Vogn. Han kørte hende bort.

Jeg havde faaet nok af Væddeløbet og tog ind til London. Paa Victoria Station var allerede Avisdrengene ude med deres Plakater:

Suffragette crosses the King's Horse.
Mr. Johnson haardt saaret.
Suffragetten Miss Davis død.
Læs o. s. v.

Hun var altsaa Suffragette, det lille, beskedent udseende Kvindemenneske. Hun vidste, hvorledes hun kunde fange Offentlighedens Opmærksomhed. Sagen vakte uhyre Opsigt. At det ved en Tilfældighed var Kongens Hest, hun havde stoppet, gjorde blot Sensationen saa meget større. Det var Opmærksomhed, hun ønskede. Og den vilde hun betale med sit Liv.

Miss Davis havde en Doktorgrad. To Dage efter kom hendes Rustvogn over Tavistock Square, hvor jeg boede, paa Vej til Euston Station. Et stort Følge af kvindelige Doktorer, i lange sorte Kapper og med firkantede Doktorhatte, ledsagede Vognen. Det er en stor Ting frivilligt at give sit Liv for en Sag.

For at faa en Modvægt til det bedrøvelige gik jeg om Aftenen i »Empire«. Det var Varietéernes Højsæson. Blandt andet optraadte i »Empire« den store russiske Ballet med selveste *Pavlova* som Primaballerina. Forestillingen begyndte med levende Billeder: Ugerevyen, The Derbyday. De kongelige Firspand kører op til Tribunen. Derbyløbets Start. Feltet kommer farende frem. En Dame er kommet ind paa Banen. En Politibetjent og en Mand med hvid Panamahat kommer løbende hen mod hende o. s. v. Det var første Gang, jeg saa mig selv paa Film.

Men Mændene vilde ikke give sig, og værre og værre for Suffragetterne frem. Der kom den Dag, da de flængede uerstattelige Billeder i Tate Gallery, saa Kunstmuseerne maatte lukke. Saa kom Verdenskrigen, og Kvinderne maatte gøre Mandsarbejdet, og saa fik de endelig deres politiske Rettigheder. Og Mrs. Pankhurst, der maatte vandre i Fængsel for sin Overbevisnings Skyld, hænger nu i stort Maleri i »National Portrait Gallery« blandt Englands store.

I Danmark spændte det mere fredeligt af. Den 5. Juni 1915 fik Danmarks Kvinder politisk Ligeret med Mændene. Men de Konservative strittede imod lige til det sidste. Alligevel er der mange Kvinder, der stemmer konservativt. Forstaa det, hvem der kan!

X.

Dansk Vestindien.

DEN 1. August 1914 udbrød Verdenskrigen. De gamle, østrigske Hofgrever led af Nervøsitet over de stadige Uroligheder i Dobbeltmonarkiet. Kejser *Frantz Joseph* var blevet en Olding og havde mistet sin Magt. Hofgreverne greb til den ikke ukendte Udvej at forsøge med »en rask lille Krig« at faa bortledt Opmærksomheden fra Landets indre politiske Besværligheder. Det lille Serbien blev brugt som Syndebuk, og i Løbet af nogle Dage stod hele Europa i Brand. Det var ikke, hvad de gamle Hofdiplomater havde tænkt sig, men det blev Resultatet, thi Europa led af militær Overbelastning. Man kan ikke købe Kanoner for alle Pengene, uden tilsidst at maatte prøve, om de ogsaa kan skyde. Det kunde de. Dertil kom, at Krigsindustrierne var i Lag med at gaa i Staa, og deres Salgsagenter var kørt læns paa ophidsende Salgsargumenter og stod med tomme Ordrebøger. De østrigske Hofgrever skaffede dem Liv i Forretningen.

Sørgeligt nok var de østrigske-tyske Arbejdere de første til at strømme mod Grænserne. Med et Pust var Karl Marx's Slagord: »Proletarer i alle Lande, forener eder« glemt. I

Wien sad *Karl Kautsky* og tyggede paa sit Skæg og kunde ikke faa Begivenhederne til at rime med Klassekampteorien. Arbejderne var jo nu flere end de andre? Navnlig de tyske Arbejdere stormede næsten med Henrykkelse mod det lille neutrale Belgien for at tage Bryssel, Moderbyen for det kommunistiske Manifest. De belgiske Arbejdere fik Klassekampteorien at føle paa en Maade, som de ikke havde tænkt sig. Det var den tyske Storebror, der trampede den belgiske Lillebror til Ukendelighed under de tunge, jernbeslaaede prøjsiske Soldaterstøvler. Man har ikke hørt om, at en eneste tysk Arbejder stak Bajonetten i Jorden og nægtede at være med til dette. Der var dog andre Landes Soldater, om hvem vi véd, at de som Miss Davis frivilligt gav deres Liv for deres Overbevisning.

»Internationale« havde dog truet med, at i Tilfælde af Krig skulde blot Arbejderne nægte at gaa med. Der skulde erklæres Krigsstrejke. »Internationale« bestod ikke Prøven. Skruebrækkerne var paa Forhaand i afgjort Flertal. Der blev ikke forsøgt een Strejke.

Jeg kom til at se en Del af den tyske Hærs Opmarch. Det var ikke rart at se Troppernes Kampglæde. Men i Løbet af kort Tid fortog den sig betydeligt, efterhaanden som Tabslisterne blev saa uhyggeligt lange.

Et Par Maaneder efter Krigsudbruddet var allerede Bevægelseskrigen ophørt. Den moderne Krigsteknik fremtvang Stillingskrigen. Hærene gravede sig ned, og i fire Aar laa den halve Verdens vaabenføre Mandskab i Skyttegravene og sloges paa Livet løs for at vinde et Par Kvadratmeter Jord

fra hinanden. Jord vædedes med Ungdommens Blod, for at vindes eller tabes. Jord solgtes i Smaastrimler til Dødspriser i disse skrækkelige Aar.

* * *

Den 9. Juli 1916 opskræmtes den danske Offentlighed med en Meddelelse i et københavnsk Dagblad om, at Finansminister Edvard Brandes laa i Underhandlinger med Amerika. Det gjaldt en Handel om de dansk-vestindiske Øer. Dette var da Løgn vel! Skulde Danmark paa en Tid, da Alverden kæmpede paa Liv og Død for sine nationale Territorier, tænke paa at sælge — s æ l g e — en Del af Danmark? Umuligt!

De vestindiske Øer havde længe været et Problem. Befolkningstallet gik stadig ned. Slet dansk Lovgivning havde bragt denne Del af Danmark i økonomiske Vanskeligheder, men der var jo ingen Grund til at lade dette gaa ud over Øernes uansvarlige Befolkning.

I Begyndelsen af Aarhundredet stod Salget af Øerne paa Dagsordenen. Forslaget faldt. Omtrent ved samme Tid fremkom Henry George Foreningens Formand, Sagfører, Godsforvalter *S. Berthelsen*, med et Forslag til Ophjælpning af Øernes Økonomi, uden Udgift for Statskassen.*)

I Forslaget gøres der tillige Rede for de gode Resultater af en tilsvarende Reform, som var praktiseret i Kolonien *Kiautchiau*. Rigsdagen sendte i 1903 en Kommission til

*) Senere optaget som »Vestindiske Reformer« i S. Berthelsen: »Ret og Skel«, Gyldendal 1912.

Øerne. Den indsendte Aaret efter en Redegørelse og stillede en lang Række Reformforslag, hvoraf langt de fleste var uden Udgift for Staten. Nu bagefter er det som at læse Jeremias' Begrædelsesbog at se, hvorledes Rigsdagen praktisk talt puttede det hele i Papirkurven. Rigsdagen behandlede Øerne med forbryderisk Ligegyldighed. Selv smaa Forslag af frioekonomisk Art, saasom at indføre en beskeden lige Skat paa lige Jord og at lade Øernes Produkter komme toldfrit ind i Danmark, lukkede de Herrer Lovgivere Øjne og Øren for. Ikke engang en foreslaaet Udligning af Differentialtolden mellem Øerne og *Venezuela* gad man føre igennem. Det er mærkeligt nu, saa mange Aar efter, at se, at Danmark sender Emigranter til Venezuela, hvor de dog, i bedste Tilfælde for dem, gaar tabt for Danmark. Paa vore vestindiske Besiddelser var der nok af udyrket, god Jord, og her kunde Børnene have vedblevet med at lære Dansk i Skolerne.

Da saa Krigen udbrød, og den farvede Arbejderbefolkning mange Steder i Kolonierne begyndte at muntre sig, blev der ogsaa megen Uro paa vore Øer. Der er jo altid urolige Hoveder, der skal fiske i rørt Vande. Men i Stedet for at putte et Par af disse Fyre lidt i Kaschotten og indføre Reformer, saa tabte Regeringen Hovedet og nøjedes med at sende den gamle, pæne »Valkyrien« ud til Øerne, og saa lidt skulde der til, at blot vort Orlogsflag viste sig, faldt Gemytterne til Ro. Forøvrigt var Arbejdernes Fører, *Hamilton Jackson*, betydelig bedre end sit Rygte. Men af Reformer blev der intet, og det i en Tid, da man her i Danmark talte om »Pengenes Bolignød«. Vi svømmede i Penge. Den Smule, der skulde

til for at sætte Skik paa Øerne — ialt 3 à 4 Mill. Kr. —, havde den Gang kun været et lille Greb i Lommen.

Men senere var der sket saa meget, der gjorde Salget af Øerne utænkeligt. For det første: den stigende humane Forstaaelse af, at et Flertal af Befolkningen ikke har moralsk Ret til at sælge et Mindretal mod dets Vilje. Dernæst, at Danmarks nye Søfartsexpansion her havde kunnet finde udmærkede maritime Støttepunkter, og Øerne havde gode Naturbetingelser for større Havneanlæg. Og endelig den voksende Forstaaelse af, hvad et varmt Klima betyder for visse kroniske Sygdomme, Brystsygen f. Eks. Her var god Plads for Sanatorier. Her var al den Sol og Søluft, man kunde ønske sig, og med den stigende Transportteknik kom Øerne for hvert Tiaar Moderlandet nærmere. En Dag vilde danske Turister tage Vinterferie paa vore vestindiske Øer. (Allerede nu er der danske Rutebaade, som paa deres Vej til og fra *Colon* gaar tæt forbi Øerne.)

For at give Sagen en Haandsrækning startede den initiativrige Etatsraad *H. N. Andersen*, Ø. K., en Dampskibslinie til Øerne med tre Skibe, som fik Navn efter de tre Øer: »Sct. Thomas«, »Sct. Croix« og »Sct. Jan«, og i 1912 stiftede han »Det vestindiske Kompagni« for at skaffe Midler til Udbygning af Havneanlæg paa Øerne m. m. Dette Kompagni bestaar stadig og har stadig forrentet sig. Men det fik meget lidt Støtte fra den danske Befolkning som Helhed. H. N. Andersen og et Par andre maatte vist selv lægge det meste af Aktiekapitalen paa Bordet, men han saa rigtigt her som andetsteds.

Fra privat dansk Initiativs Side var Kolonierne godt paa Vej til at blive genopbyggede, men politisk blev Øerne behandlet, som om den danske Rigsdag var en Børnehave.

Den danske Henry George Forening vedtog paa sit Aarsmøde den 9. September 1915 en af Professor *C. N. Starcke* affattet Resolution, som krævede friøkonomiske Reformer for Øerne. Resolutionen blev overbragt Finansministeren.

Jeg gik til den eneste af Ministrene, som jeg var paa Talefod med, Landbrugsminister *Kristian Pedersen*, som jeg vidste var kendt med den friøkonomiske Tankegang, og bad ham gøre sin Indflydelse gældende og mindede ham bl. a. om, at de to Gange, Danmark havde indført Frihandel paa Øerne, var de blomstret stærkt op. Kristian Pedersen svarede mig: »Det er rigtigt, men dertil hører, at den Mand, der skal staa i Spidsen, selv er Friøkonom og praktisk Forretningsmand. Vil De og Deres Hustru rejse derud som Guvernørfolk, saa vil jeg arbejde for det.« Det kunde jeg af private Grunde ikke, og véd heller ikke, hvor langt Kristian Pedersens Indflydelse rakte.

* * *

Saaledes laa Landet, da den opskræmmende Meddelelse om Øernes Salg kom til Offentlighedens Kundskab den 9. Juli 1916. Den Dag skammede jeg mig virkelig over at være Dansker. Men stor blev derfor min Glæde, da jeg to Dage efter fik Avisen paa Københavns Hovedbanegaard og saa Regeringens kraftige Dementi af Pressens Meddelelse, og i godt Humør kørte jeg paa Forretningsrejse ned gennem Europa. Jeg vilde derfor knap tro mine egne Øjne, da jeg den

1. August i Aviser i Budapest, bl. a. i »Pester Lloyd« saa Artikler med Overskriften »Danmark afstaar Land til Amerika«. Dagen efter blev Meddelelsen bekræftet. Da jeg kom hjem, kastede jeg mig ud i Agitation mod Øernes Afstaaelse. Andre gjorde det samme. Der blev et mægtigt Røre om Sagen. Edvard Brandes undskyldte sin Usandfærdighed med, at det var Amerikanerne, der ikke havde ønsket, at der kom noget offentligt frem om Sagen, før de havde Sikkerhed for, at Salget gik i Orden. Amerikanerne dementerede dette og sagde, at de havde intet at skjule, men at det var den danske Regering, der ønskede en Fødsel i Dølgsmaal. Regeringens Anslag om at liste Sagen igennem og ved en Overrumpling faa Øerne solgt, gik i Vasken. Selv det radikale Venstres Ungdom gik mod Partiet, fraraadede Salg og sagde, at kunde Salget ikke hindres, burde Salgssummen komme den vestindiske Befolkning til Gode. I alt Fald burde mindst 15 Millioner Kroner sikres den farvede Arbejderbefolkning til at oprette Husmandsbrug for. Den danske Stat havde endda et særligt Ansvar overfor vore farvede Landsmænd, fordi det var den, der i sin Tid med Magt havde bragt denne — den største — Del af Befolkningen til Øerne.

Kolonialraadene paa Sct. Croix og Sct. Thomas, der repræsenterede Øernes hvide Befolkning, blev nervøse og telegraferede hjem, at de selvfølgelig maatte fraraade Salg, man ønskede at vedblive at være Danske, men vilde Danmark slippe sine Kolonier, saa bad man om klar Besked. Man kunde ikke udholde at leve i denne Spænding, om man var købt eller solgt.

Der kom den Dag, da Regeringen ikke selv turde tage Ansvaret for det, den havde sat i Gang, og da Venstre stod vaklende i Spørgsmaalet, men dog krævede en Folkeafstemning her i Landet om Sagen, greb Regeringen til denne Udvej.

Det var første Gang i Danmarks Historie, at et saadant Skridt blev taget.

Den politiske Presse arbejdede under Højtryk. Salgstilhængerne satte et Rygte i Omløb om, at Amerika havde lagt Pres paa den danske Regering. Dette Rygte blev dog slaaet ned med et officielt Dementi. Den konservative Presse afviste blankt al Tale om Salg. For en Gangs Skyld kunde jeg være paa Linie med de Konservative, selv om deres Stilling mere var dikteret af Hensynet til den nationale Prestige, end af Hensyn til den vestindiske Befolkning. Venstre stod splittet, dog med Hældning til Ikke-Salg. De Radikale fik mange af deres Folk imod sig, men Socialdemokratiet raabte paa Salg — Salg — og viftede deres Vælgere om Næsen med Salgssummen: 100 Millioner Kroner! Det er forstaaeligt, at Penge duperer den lille Mand. Men hvad er 100 Millioner Kroner i en Statshusholdning? For Tiden er 100 Millioner Kroner kun 10 pCt. af Danmarks aarlige Skatter eller 2 pCt. af Danmarks Nationalindkomst. Altsaa svarende til et Par Kartofler i en Families maanedlige Kartoffelforbrug.

De danske Arbejdere havde, ved denne Lejlighed, meget slette Raadgivere. Der var ingen Mening i, at just Arbejderne skulde svigte den vestindiske Arbejderbefolkning og optræde som betalte Slavehandlere. I det mindste burde de have krævet, at der ogsaa skulde afholdes Folkeafstemning

blandt Øernes Befolkning. Regeringen selv skulde nok dy sig for at foreslaa dette, thi de vestindiske Arbejdere vidste meget godt, hvad der ventede dem, naar de kom ind under U. S. A., hvor en farvet Mand kun er en *damned old nigger*.

Folkeafstemningen den 14. December 1916 gav da ogsaa til Resultat, at der af de 442,000 afgivne Stemmer var 100,000 Stemmers Flertal for Salget. Hermed var et sort Blad i Danmarks Historie skrevet til Dels af danske Arbejdere.

Den 31. Marts 1917 blev ved en lille trist Højtidelighed i Fortet *Charlotte Amalie* Dannebrog strøget for sidste Gang. Samtidig gik *Stars and Stripes* til Tops, og vore vestindiske Besiddelser blev døbt: »*The Virgin Islands*« — »*Jomfruøerne*«, og Dansk Vestindien var for evigt tabt for Danmark.

Danmark var atter blevet lidt mindre. Men det er ikke rart, naar man ude i Verden træffer en farvet, forhenværende Dansk-Vestindier og hører ham sige: »Hvor kunde I nænne at sælge os?« Amerika har intet gjort for Øerne senere. Naar man nu bagefter har set hele den danske Befolkning — ogsaa Arbejderne — rejse sig paa Bagbenene, da Norge den 10. Juli 1931 og den 2. Juli 1932 okkuperede nogle ø d e K y s t s t r æ k n i n g e r i Østgrønland, og Glæden over Dommen i Haag den 15. April 1933, saa forstaar man ikke, at et Flertal med en saadan ubarmhjertig Ligegyldighed kunde afstaa dansk Vestindien. Selvfølgelig havde Norge ikke Ret til at tage sig selv til Rette. Men Grønland havde dog en Gang været norsk.

Og hvad var det saa Danmark solgte? Det var ikke den vestindiske Jord, thi den var i Privateje. Salgsvaren var den

vestindiske Befolkning og den danske Stats Højhedsret. »Fals slaar sin egen Herre paa Hals«, og der var Nemesis i, at da Danmark flere Aar efter skulde betale de store Importposter til Amerika, da røg Dollarkursen op i ca. 7,60 Kr. Vi tabte derved meget mere end Salgssummen, saa vi har dog den Trøst, at Judaspengene gik i Atlanterhavet.

Som en Afbigt for en Brøde blev der nogle Aar efter Salget fra dansk Side rejst et Danmarksminde paa Sct. Thomas.

* * *

Begik den danske Regering i 1916 en ufin og dum Handling, saa skal den til Gengæld have Ros for, at den, da den i 1921 blev tilbudt et Danmark ned til Kielerkanalen, sagde bestemt nej og krævede, at der skulde afholdes Folkeafstemning, og kun det, der vilde være dansk, skulde gaa til Danmark.

Det var retsindigt, og det var klogt.

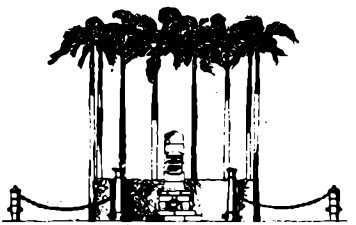

Danmarksmindet paa Sct. Thomas.

XI.

Friøkonomien faar Fodfæste.

DA Venstre efter Systemskiftet i 1901 med Skatteloven af 1903 var begyndt at drive en egoistisk Erhvervspolitik med Retning til Højre, følte mange af Partiets bedste Folk blandt de større Landbrugere det som et Forræderi mod Venstres Fortid.

Venstre har Provinsens bedste Presse. F. Eks. saa jeg fornylig i et Landbrugsblad følgende rigtige Betragtning:

»Politik nu til Dags er snart ikke andet end Kamp om økonomiske Særrettigheder, Flytning af Penge fra Erhverv til Erhverv og tilbage igen. Hvis en af Grundlovens vigtigste Paragraffer lød omtrent saaledes: »Alle Monopoler afskaffes. Der kan ikke vedtages Love, som økonomisk begunstiger Virksomheder og Erhverv paa den øvrige Befolknings Bekostning«, vilde der ikke blive flere Problemer tilbage i dansk Politik, end at de løbende Forretninger kunde bestrides af et Etkammer paa 50 Medlemmer, og der kunde, om Anledning dertil fandtes, blive Raad til flere Folkeafstemninger.«

Havde Venstre haft lige saa dygtige Partiførere, som Ven-

strepressen har haft dygtige Penneførere, vilde meget have set anderledes ud nu i dansk Politik. Men Venstre som Helhed er aldrig naaet længere end til at være halvliberalt. Venstres Flertal vilde eller kunde maaske ikke forstaa Grundtvigs Ord:

»Ethvert Folk er sit Fædrelands Grundejer og kan aldrig ved nogen Lov tabe sin Ejendomsret, saa det er kun Nytten og Brugen af Jorden, der retmæssigt kan fordeles ved Landsloven og blive Genstand for Køb og Salg. Uret kan aldrig ved nogen Lov gøres til Ret.«

Efterkommere af de Folk, som Reventlow havde frigjort for Godsejervældet, fik nu selv Godsejernykker, naar det politisk gjaldt Husmænd og Landarbejdere.

Venstre var Modstander af Toldbeskyttelsen (Understøttelsestolden) ogsaa naar det gjaldt Landbrugsprodukter, men var i Princippet ikke Modstander af Finanstolden og anden Form for indirekte Skatter. Endnu stod Venstre samlet om den frihandelsvenlige Toldlov af 1908. Efter Krigen kom den Dag, da Venstre ogsaa svigtede paa dette Punkt, sagde Farvel til den sidste Rest af Liberalismen og gik ind for politisk Planøkonomi: »Ordninger« og Reguleringer o. s. v. med den sædvanlige Undskyldning, naar man har tabt Troen paa Frihed, at det »var nødvendiggjort af de andres Foranstaltninger«. Ja, Godmorgen!

Det er ikke andre Lande, der lukker os ude. Det er væsentligt os selv, der tror os udespærrede. En højt kultiveret Nation som den danske skulde holde sig for god til at lade sig gribe af den Indespærringspsykose, der som Massepanik for

Tiden har grebet store Dele af Verden og ført den ud i Selvforsyningsgalskaben.

> Der var en Gang en Mand, der gik ind i et Rum. Pludselig hørte han Døren blive slaaet i bag sig og Nøglen drejet om i Laasen. Fanget! Indespærret! Der løb en isnende Fornemmelse gennem ham. Rædsel! Han saa sig vildt om efter en anden Udgang. Der var kun de kolde Mure. Han hamrede sine Hænder til Blods mod dem, hamrede i Gulvet, skreg om Hjælp. Udmattet i sin yderste Nød kastede han sig fortvivlet mod Døren, ruskede i Haandtaget. Døren gik op! Den havde slet ikke været lukket. Et tilfældigt Vindstød, og hans levende Fantasi havde spærret ham inde — intet andet. Denne Mand er et Billede paa et Folk, der tror sig indespærret af andre Landes Toldmure og Handelsrestriktioner. Blot det besinder sig og prøver Dørhaandtaget, lukker Importen op, saa kommer Eksporten — Frihandelen — af sig selv. Saa kommer for o s det Verdenssamarbejde, uden hvilket intet lille Kulturfolk kan bestaa.

Man kan have den dybeste personlige Medlidenhed med en stræbsom Landmand, som Landbrugets Salgsvilkaar har druknet i Gæld, blot fordi han vilde have en Arbejdsplads, og som slider fortvivlet i det for at holde Kreditorerne fra Døren. Men man skal ikke af misforstaaet Følsomhed beklage Landbruget som Helhed, thi det har selv været ude om sin Skæbne. Det er hverken Vorherre, Landsbysmedene eller Landhøkrene, der er Skyld i Landbrugets Gældspyramider. Landbruget som Helhed lukker stædigt Øjnene for den gamle Sandhed, at J o r d b r u g e r s t a n d e n e r e n

stadig fremrykkende Jordkøberstand, og derfor som Erhverv er mest interesseret i billig Adgang til Jorden.

Men der var allerede før Aarhundredskiftet og er navnlig senere en lang Række af Landets bedste Gaardejere, som var helt rigtigt indstillede paa Linien fra Reventlow og Grundtvig til Henry George. De var virkelige Hel-Liberalister, Friøkonomer, af den Slags Mænd, som vort Folks Fremtid beror paa.

Af den Slags stoute Bønder, som jeg har truffet paa mine Foredragsrejser, husker jeg en lang Række lige fra Nexø til Varde og fra Skagen til Gedser.

En Fællesegenskab ved alle den Slags Landmænd er, at de ogsaa er dygtige Fagfolk. De er ikke af den Sort, der tigger eller truer det offentlige om Hjælp, Gældssanering eller »Produktionspris«; thi det er selvhjulpne Folk, der véd, at jo mindre Statsmagten piller ved Erhvervslivet, des bedre er det for alle. Det er paa Hjemmene, at Statssamfundet bygges op. Skal galt være, saa kan Hjemmene undvære Staten, men Staten kan ikke undvære Hjemmene.

Men det blev Husmandsstanden, der kom til at sætte Mærkepælen for den danske Friøkonomi og give dansk Landbopolitik et større og friere Udsyn. I 1902 vedtog Husmændene paa et Sendemandsmøde i Køge den nu næsten verdensberømte Køgeresolution. Her mødte for første Gang en Erhvervsorganisation, som med Stolthed tilbageviste Politikernes lokkende Tilbud om at ville »gøre noget« for et Erhverv. Det var det danske Landbrugs nye Adels-

brev, som her blev skrevet, et smukt Sidestykke til Reventlows Frihedsbrev af 1788.

I Køgeresolutionen udtales følgende Grundsætning:

Da Husmændene anser deres Driftsform for den fordelagtigste for sig selv og Samfundet, kan denne Stands Økonomi ikke bygges paa Tilskud og Bidrag fra Staten eller andre Samfundsklasser. Standen kræver derfor ingen Begunstigelse for sig selv ved Skattelovgivningen, men derimod snarest Ophævelse af enhver Told og Skat paa Forbrug eller Arbejdsfortjeneste og kræver, at der i Stedet, til Dækning af de offentlige Fornødenheder opkræves Skat (Grundskyld) paa den Jordværdi, som ikke skyldes Enkeltmands Arbejde, men som hidrører fra Samfundets Vækst og Udvikling. Deslige Byrder vil ikke tynge Arbejdet, men tværtimod gøre Jorden billigere og derved lette Adgangen for hver Mand til at faa sit eget Hjem.

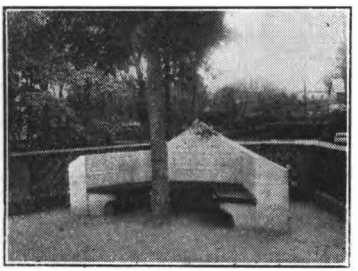

Æremindet i Høng.

Denne Resolution er gentaget Gang paa Gang lige til Nutiden og er stadig det mindre Landbrugs Retningslinie, men mange af det større Landbrugs Mænd har sluttet sig til den. Det var Sagfører, Godsforvalter *S. Berthelsen*, der paa Husmændenes Opfordring formede Ordlyden i Køgeresolutionen. Efter hans Død rejste De samvirkende danske Husmands-

organisationer og Den danske Henry George Forening i Fællesskab et Minde for ham i Form af en monumental Granitbænk paa Høng Gade; det afsløredes den 13. September 1931. Mindesmærket er tegnet af Grundtvigskirkens Bygmester, Arkitekt *Jensen Klint*, og Jensen Klint, som var gammel Georgeist, forfattede ogsaa den Indskrift, som er indhugget. Der staar:

SOPHUS BERTHELSEN
TIL ÆREMINDE
HENRY GEORGES TROFASTE DISCIPEL
GRUNDSKYLDENS BEGEJSTREDE FORKYNDER
KØGERESOLUTIONENS FADER
HUSMANDENS VEN.

* * *

Takket være Redaktør *Niels Bransager* og Folk af hans Slags gik det radikale Venstre ind for Husmændenes Politik, og Partiet fik herved en Kærne, som senere har bevaret Det radikale Venstre paa en ret demokratisk, friøkonomisk-Linie, selv om Partiet ikke kan sige sig fri for at rumme politiske Planøkonomer. Men trods dette hæmmende Bagstræb har Partiet faaet gennemført ikke saa lidt friøkonomisk Lovgivning.

Det var den georgeistiske, radikale Raadstuearkivar, Dr. phil. *Villads Christensen*, en jysk Husmandssøn, som tidlig og silde hamrede paa, at man f ø r s t maatte have en delt Vurdering, der skelnede mellem Jordens Nøgenværdi og de arbejdsskabte Værdier, Bygninger, Forbedringer etc.; thi saa

vidste man, hvor man var, og saa først fik man fast Grund under Fødderne i Agitationen for Friøkonomien (Grundskyld, Frihandel, Skattefrihed). Og det kan ikke nægtes, at selv ret forstandige Folk den Gang mente, at al Jordværdi afhang af det Arbejde, der var nedlagt paa det enkelte Stykke Jord. Selv den Kendsgerning, at Ejendomme i Byerne, med Huse til Nedrivning, købtes til flere Hundrede Tusinde Kroner pr. Tønde Land, eller at Byggegrunde ved nye Havne eller Stationer steg eventyrligt i Pris, uden at der var rørt en Finger derfor af Ejeren, kunde ikke belære visse Folk om Aarsagssammenhængen.

Dr. phil. Villads Christensen.

Det radikale Venstre tog dette Arbejde op ved paa Finansloven 1910—11 at optage Bevilling til Prøvevurderinger, og 1916 kom det almindelige Vurderingsarbejde i Gang. Allerede nu er Vurderingsarbejdet for al Danmarks Jord saa gennemprøvet, at der kun er mindre, lokale Unøjagtigheder tilbage at rette, ligesom der er tegnet Grundværdikort over hele Landet. Mange af disse Værdikort er nu i Handelen.

I 1922 og 1926 kom de to smaa Grundskyldslove: Statsgrundskyld og Grundskyld til Kommunen samt i 1933 Lov

om Værdistigningsafgift. Det er Love, som ikke har stor finansiel Betydning, men de vil faa det, og de har medvirket til, at Vurderingerne er blevet nøjagtigere. Grundstenen til Friøkonomien er lagt.

Allerede den 4. Oktober 1919 fik vi Loven om *Salg af Jord i offentligt Eje*, den saakaldte Statshusmandslov. Den er ogsaa et Resultat af det georgeistiske Oplysningsarbejde. Med den blev der sat Bom for den tidligere Praksis, at Staten solgte bort af sine Jorder. Nu køber den tilmed Jord, hvor denne kan erhverves paa billige Vilkaar. Loven er ikke ren georgeistisk, men et godt Skridt i den rigtige Retning. Den udmærkede Institution »Jordfonden«, som ledes af fhv. Husmand *Niels Frederiksen*, lader de store Arealer udstykke til Husmandsbrug og sælger Jorden efter Grundskyldsprincippet, d. v. s. der er ingen Udbetaling, men Køberen skal forrente Grundværdien til det Offentlige. Han har, som enhver anden Skødehaver, fuld Ejendomsret til sit Brug. Han kan sælge sin Ejendom eller lade den gaa i Arv til sine Børn som enhver anden Jordejer, men han kan blot ikke belaane de stigende samfundsskabte Jordværdier.

Carl Rohl-Smidts Buste af Henry George.

Efter denne Lov er der nu skabt mange Tusinde selvstæn-

dige Hjem. Statshusmanden (burde hedde Lenshusmanden) kunde nu leve en økonomisk sorgfri Tilværelse, hvis ikke Stat og Kommune gennem Skattesystemet plyndrede ham, som de fleste andre, for en stor Del af hans Indtægter.

Henry Georges danske Ven, Billedhuggeren *Carl Rohl-Smidt*, bl. a. kendt for sit store Sherman-Monument i Washington, modellerede Henry George. Billedhuggerens Enke, *Sara Rohl-Smidt*, lod den støbe i Bronce og skænkede den til Danmark. Den staar nu opstillet foran Fyns Stifts Husmandsskole.

* * *

Efter Krigen kom naturligvis Tilbagegangen. Reaktion er altid Krigens Følgesvend. Venstre kom atter til »Magten«, men sad nu i Højres Lomme og blev tvunget til at gaa mod egen tidligere Frihandelsindstilling. Under det undskyldende Navn »Luxustold«, der ramte ganske almindelige Brugsartikler, begyndte Venstre fra November 1920 at gaa saaledes ind for Told, at det maatte faa Venstres gamle Frihandelsfolk til at græde. Intet Under, at L. S., Bondeparti o. l. nu som Snyltere truer med at suge Resten af det gamle Venstre ud til Døde. Skal det lykkes?

Ved Toldloven af 1921 og 1922 kom Venstre under *N. Neergaard* længere ud paa Toldskraaplanet, og Venstres politiske Støtteparti — de Konservative — skubbede henrykt til den hældende Vogn.

Venstre havde den Gang end ikke den senere Gang paa Gang gentagne tomme Undskyldning, at det var d e a n d r e — Udlandet —, som tvang os ind paa Toldvejen, thi den Gang kom vi til at ligge i Spidsen som Reaktionens Fortrop. Det har Danmark faaet at føle siden.

Disse Toldloves yderst slette Affattelse skabte en Del »Huller« i Toldloven af 1908, som Protektionisterne hurtigt fandt ud af kunde bruges til Omgaaelse og Fortolkninger af toldfordyrende Art. Det gaar med Told, som Russerne siger, det gaar med Vodka: »Først tager Manden en Snaps. Saa tager Snapsen en Snaps, — og saa tager Snapsen Manden.« — Først tager Politikerne lidt Told. Saa tager Tolden selv lidt Told — og saa tager Tolden Politikerne! Ved en Overrumpling fra Regeringens Side fik vi dernæst den skammelige Toldlov af 24. August 1923. Det var Venstres og de Konservatives Værk. Det var Tolden, der tog Politikerne. Hermed havde Venstrepolitiken overskaaret de sidste Fortøjninger til Venstres tidligere Frihandelsstilling.

Med denne Lov rettedes et haardt Slag mod den frie Prisdannelse, navnlig mod Landbrugets Indkøbspriser, og derved blev Landbruget mindre exportdygtigt. Det er ganske ubegribeligt, at en Venstreregering kunde foreslaa og gennemføre noget saa skadeligt for Landbruget. Men da Repræsentanter for Arbejderne og det mindre Landbrug gik mod Loven, er vel Regeringen efter den sædvanlige Rigsdagslogik gaaet ud fra, at saa maatte Lovene være gode for det store Landbrug. Hermed var man inde paa den politiske Prisforfalsknings brede Vej. Da Landbruget selvfølgelig ikke kunde bære forfalskede Indkøbspriser, saa gik man videre og forfalskede ogsaa Landbrugets Salgspriser ved Hjælp af prisfordyrende »Ordninger« for saa at sige alt, hvad Landmændene har at sælge, naturligvis med det Resultat, at hele vort

økonomiske Liv er blevet fordyret, Arbejdsløsheden har bredt sig, og kun Monopolisterne har kunnet glæde sig.

Naar Venstre kunde bryde Vej for en saa ødelæggende Landbopolitik, skyldes det maaske, at Landbrugets Politikere har gaaet for meget inde paa Stenbroen. De har glemt, hvad der bestemmer Landbrugets Arbejdsudbytte. Naar der en Gang i Fremtiden skal skrives Molbohistorier om vor Tid, kan der blive en lystig Børnefortælling om den Gang, da Politikere søgte at drive de daarlige Tider ud ved Hjælp af Toldrøgterne.

Og nu klamrer Resterne af Venstre sig til en Statssocialisme med alle mulige tvangs- og planøkonomiske Ordninger, lige til politisk Fordyrelse af Brødkornet. Forræderiet mod Hartkornsskatten har sat Blomst og Frugt.

* * *

Efter Krigen er Europa kommet i Smeltediglen. De sejrende Krigsmagter vandt vel Krigen, men de tabte Freden. De sejrende — og det var vel nærmest Frankrig — vilde eller kunde ikke se, at det Tyskland, de sluttede Freden med, var et helt andet Tyskland end det, der begyndte Krigen. Fredsbetingelserne var ganske uigennemførlige, og dette gav Nationalsocialismen dens enestaaende Chance. Det koster dyrt nu. Kun Krigsindustriens Agenter er glade.

En Dag, nogle Aar efter Krigen, kom jeg hen ad Boulevard des Italiens; jeg skulde hen til Bennett i Rue Scribe. Jeg havde god Fart paa. Ud for Hjørnet, hvor Bristols Herreekviperingsforretning ligger, fik jeg pludselig en lille Mand i Maven. Hans stive Pothat røg hen ad For-

tovet. Jeg greb ham, inden han faldt. Uha, sikken et Ansigt, jeg saa ind i. Han var rasende, Øjnene vidt opspilede. De havde gule Ringe. Han havde Hvalrosskæg, og han løftede Mundvigene, saa Varbørsterne strittede. Han lignede en gal Hankat. Saa kom en Chauffør løbende med hans Hat. En sort Herre dukkede pludselig op, og de to fulgte den vrede Mand hen til en stor Privatbil, der stod ved Fortovskanten. Bristols rødfrakkede Dørvogter tog til Kasketten og spurgte mig smilende, om jeg havde set, hvem den lille Herre var? Nej — jo — jeg synes, jeg havde set Ansigtet før. »Det var *M. Clemenceau.*« Naa, ham »Tigeren«. Saa forstod jeg bedre Fredsbetingelserne i Versailles. Der var ingen Medlidenhed i de Øjne.

Og nu gaar Efterkrigens reaktionære Afspærringspolitik hen over Verden. Selv de neutrale Lande leger til egen Skade Planøkonomi. Men oven over Skyerne er Himlen altid blaa. En Dag vil Frihedens Idé bryde gennem Skydækket, og det, som saaedes i Køgeresolutionens Aand, vil atter give sig til at gro, og Eksemplet fra Danmark vil vise Verden Vejen frem.

Thi vi kan.

XII.

Ægte og falsk Nationalisme.

»SIT Fædreland skylder man alt,« siger et gammelt Ord. Det er rigtigt. Til Gengæld har man ogsaa en Del til Gode hos Fædrelandet, og Skyldforholdet bør af begge Parter udlignes lige til sidste Hvid. De aandelige Værdier, man gratis har faaet i Hjemmet og ude i Livet, afgiver man jo gratis videre, saa i det Stykke bliver der intet Skyldforhold. Om man synes saa godt om sit Fædreland, at man i paakommende Tilfælde frivilligt vil ofre Livet for det, er et Spørgsmaal af individuel Karakter og maa besvares individuelt.

Tilbage bliver Spørgsmaalet om de økonomiske Værdier, man har faaet af Fædrelandet, og som andre altsaa havde lige saa megen Ret til at faa. I det Stykke skal man betale sit Fædreland alt, for at de andre kan faa, hvad de med Rette tilkommer. Giver man mere, end man har faaet, saa er man godgørende (en smuk Egenskab); giver man mindre, saa er man en Snyder. Monopolindehaveren, som har faaet sit Monopol af det Offentlige og ikke betaler 100 pCt. af Monopolværdien tilbage — betaler ikke sin Skyld, men staar i Gæld til Fædrelandet, indtil alt er betalt.

Omvendt skylder Fædrelandet de Enkelte, at der ikke gøres Forskel paa Landets Børn. Det maa derfor ikke udstede Monopolrettigheder, der ikke betales fuldt Vederlag for. Denne Sætning kan vist alle moralske Mennesker underskrive.

Men Staten handler ikke efter disse Grundsætninger, saa længe den er en Magtstat, der ser et Formaal i sig selv. Derfor ser vi stadig, at privat Jord- og Toldmonopolisme florerer i Samfundet. Nogle gør Gæld — andre betaler. At dette fører til Fattigdom og Arbejdsløshed er en Selvfølge. Men i Stedet for at rette paa Aarsagen — afskaffe Privatmonopoler —, saa søger det Offentlige at bøde paa det gale Forhold ved at tage lidt fra de begunstigede og give til de skadelidte, og da alle Gaver vender tilbage til Monopolhaverne, saa bliver de altsaa fede af Hjælpen til de fattige.

* * *

Naar den offentlige Krykkeøkonomi en Dag svigter, træder saa velmenende Mennesker til og vil bøde paa Forholdene. En af deres private Foranstaltninger gaar ud paa at »holde Pengene i Landet« ved fortrinsvis Brug af d a n s k e V a r e r. »Køb Dansk« o. s. v.

I 1908 stiftede den rare og velmenende Pianofortefabrikant *Søren Jensen*, efter tysk Forbillede, Foreningen *Dansk Arbejde*. Det var saa rigtigt og velment fra hans Side. Danskerne skal selvfølgelig ikke gaa og lide af Mindreværdsfølelse. Man skal ikke købe udenlandske Varer, b a r e fordi de er udenlandske. Man bør ikke klæde sig paa fransk og

fryse paa dansk. Lad os blot faa at vide, hvad vi selv fremstiller af Kvalitetsvarer eller billigere Sager, blot de staar i Forhold til deres Pris. Det er dumt at gaa over Aaen efter Vand. Men gode, danske Produkter har iøvrigt altid arbejdet sig ind i Købernes Bevidsthed. »Dansk Arbejde« behøver slet ikke at fortælle danske Husmødre, at de bør foretrække dansk Smør for amerikansk Smør, dansk Flæsk for polsk Flæsk, dansk Brød for svensk Brød o. s. v. Nej, det gaar ganske af sig selv. Der opstaar derfor let en Mistanke om, at »Dansk Arbejde« vil have os til at købe noget d a n s k, som ellers ikke vilde blive købt, og særlig efter at den velmenende Søren Jensen gled i Baggrunden og mere haandfaste Folk kom i Spidsen for »Dansk Arbejde«, er det blevet klart, at »Dansk Arbejde« indtager en angribelig protektionistisk Stilling, og derved bliver »Dansk Arbejde«s Virksomhed af samfundsskadelig Art. »Køb Dansk« har allerede affødt en falsk Lokalpatriotisme. Fra »Køb Dansk« er det nu blevet til: »Brug jyske Varer i Jylland«. »Fynbo! Køb fynske Produkter« o. s. v. For en Tid siden saa jeg følgende Annonce i et nordjysk Blad:

Hvorfor rejse til Struer?
Vi har lige saa gode og billige Varer her!
Læg dine Penge i din egen By!
Lad Handel og Haandværk blomstre!

Det maa være dygtige Folk i Struer, siden Nabobyen annoncerer saadan. Antagelig har Annoncen virket stik mod sin Hensigt, ligesom »Dansk Arbejde«, naar den vil presse

Folk til at købe danske Varer, giver Folk den Mistanke, at man vist dog staar sig ved at købe udenlandske Varer.

Og hvorfor egentlig ikke købe udenlandske Varer? Al international Handel er jo slet og ret Varebytte. Vi betaler ikke vor Import med »danske Penge«, men med danske Varer eller dansk Tjenesteydelse. En amerikansk Fordvogn eller en Rulle skotsk Klæde er lige saa vel dansk Arbejde, som var det lavet her i Landet, thi det er betalt med danske Eksportvarer, fremstillet af danske Arbejdere.

Foreningen »Dansk Arbejde« burde derfor lægge sin Agitation fra Danmark til Udlandet og raabe: »Køb Dansk, vi modtager jeres Varer som Betaling.«

Gode danske Exportvarer har allerede i mange Aar haft et godt Marked i Udlandet. Det er morsomt at se de kolde »Hoffer« paa *Raffles* Terrasse i Singapore, *Heerings* Cherry Brandy paa de store Hoteller i Shanghai og Peking, eller de danske Daaseskinker i Delikatesseforretningerne i Panama City.

Det var i *Panama City*. Jeg ledte efter en Adresse og gik derfor ind paa Byens førende Hotel til Portiéren, skubbede en Halvdollar over Disken til ham og bad ham se efter i Byens Vejviser. Portieren var en lang, mager Yngling, blond og med store, røde Hænder. Da han havde staaet en Tid og med alt for mange Tommelfingre fumlet omkring i Bogen, sagde en lille, velklædt Dame, der stod ved Siden af mig, paa klingende stockholmsk: »Låt bli med det, Løjtnant X., det finder De jo aldrig. Jeg tror, jeg véd, hvor det er, og skal vise Herren det. Jeg skal samme Vej op.« »Naa,« sagde jeg, »her

kan man altsaa tale svensk?« Portiéren blev ked af det og søgte at skubbe Halvdollaren tilbage igen, men jeg gik med den lille Dame, og hun fandt, hvad jeg søgte. Naturligvis var jeg blevet nysgerrig angaaende dette med Løjtnant X. og inviterede hende til five o'clock tea paa Hotellet. Og saa fik jeg Historien: De havde været syv unge Svenskere, fem Herrer og to Damer med litet pengar og ingen videre Udsigter hjemme. Saa havde de hørt, at der var store Penge at tjene ved Bananplantager, og at Jorden i Panama var saa gräslig billig. De dannede et Aktiebolag og kom hit og fik kolossalt megen fin Jord. Men i Forhold til den billige Jord var Arbejdsløningen kolossalt høj. Foretagendet brød sammen. Fire af Herrerne tog paa »golddigging« i Ecuador, men Løjtnant X., der var saa flink i alle Sprog, fik sig et godt Job som Portier her paa Hotellet, og de to Damer havde faaet Kontorpladser i Byen. Nu skulde de to Damer spare saa meget sammen, at der blev til Returbilletten, eller: »Papa längtes saa mycket, at han skicker pengar.« »Det var en trist Historie. Men er Livet ikke meget ensformigt her i Panama City?« »Jo, rysligt, men det kan hænde, at det falder til med litet Moro. Som nu i sidste Maaned, saa kom Teaterdirektør Z. fra Stockholm med sin fästmö. De var paa Vej fra Havana via Panama til Los Angeles. I det caribiske Hav fik de Orkan. En Styrtsø skyllede fästmöen over Bord. Det var den visse Død! Direktøren fo'r nedenunder for at finde noget, hvormed han kunde tage Livet af sig, men Kaptajnen smed nogle Livbælter ud, hældte en Tønde Olie paa Bølgerne og satte Redningsbaade ud. De fiskede fästmöen op og sendte hende nedenunder til Direktøren. Og han blev saa »hensynsløs henrykt«, at der blev Kalas, da Skibet kom ind til Panama

City. Direktøren skrabede et »tjok« Skandinaver ihop, og saa havde de i tre Dage malet Byen rød.

Men de syv Svenskere var ikke de første og bliver ikke de sidste, der gør den Erfaring, at dér, hvor god Jord er billig, kan man ikke faa andre til at arbejde for sig for en billig Penge.

Prisen paa Jord staar i omvendt Forhold til Prisen paa Mennesker.

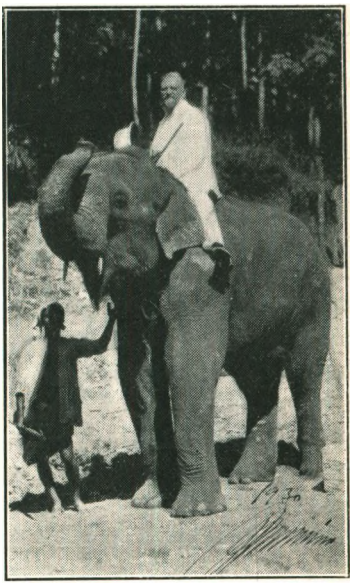

I Ostindien
der gav jeg den som Planter.

Det har været et Held for mig, at jeg altid har kunnet lide at rejse, thi mit Erhverv har ført mig langt omkring. Navnlig skal der rejses i en Exportforretning. Kunderne skal besoges paa Stedet. Jeg tror, jeg har prøvet alle Slags Befordringsmidler; foruden de mekaniske har jeg prøvet lige fra mongolske Æsler til høje Rideokser; fra Bærestole og Rickshaws til langbenede Kameler. »I Ostindien dér gav jeg den som Planter. Vi drog ud paa store Elefanter.« Min Hustru brugte i mange Aar spøgende at sige, at det var godt, hun havde et Fotografi af mig at vise Børnene, for at de ikke skulde glemme, hvorledes deres Far saa ud.

Men at rejse holder Sindet frisk. Derfor siger jeg til Ungdommen: Væn jer til at rejse. Tænk, om vore Vandrelav nu havde haft Dansk Vestindien som Maal. Dér laa *Sankt Jan* næsten herreløs og ubeboet. En dansk Trylleø med Bjerge og Dale. 50 Kvadratkilometer der stod ned i den blaa Golf. Badestrand Aaret rundt!

* * *

Men tilbage til »Dansk Arbejde« — »Hellesens« Tørelementer bruges, og har i mange Aar været brugt, hele Jorden over.

Danske Landbrugsprodukter er godt indarbejdet paa de store udenlandske Markeder. Den efter danske Forhold meget store Handelsflaade, som forøvrigt var den første i Verden, der gik over til Motordrift, viser vort smukke Flag over de syv Verdenshave. Hvor mange tænker mon paa, at den danske Handelsflaade foruden at besørge sin Del af den danske Vareomflytning inden- og udenrigs, aarlig flytter ca. 4 Millioner Tons Varer udelukkende mellem udenlandske Havne og derved indsejler et Fragtbeløb paa ca. 150 Millioner Kroner? Burde i det mindste ikke dette Arbejde være skattefrit, da det dog foregaar helt udenfor Danmark? Dansk Skibsbygningsindustri forsyner desuden ikke alene os selv, men bygger for fremmed Regning.

Danske Søfolks verdenskendte Dygtighed viser, at vi er en gammel søfarende Nation; men danske Søfolk slipper skam ikke for at bløde til Skattekasserne, ja, de maa endda finde sig i at blive ekstra beskattet ved Toldboden, hvis de i Udlandet køber lidt med hjem for de Penge, de har tjent dér.

Danske Ingniørfirmaer bygger om paa Verden ved Hjælp af dansk Cement. Jo, vi kan.

Jeg kom en Dag med en amerikansk Liner ind til Hongkong. Medens vi svingede ind til Pieren, stod der et Selskab amerikanske Forretningsfolk ved Rælingen og saa ned paa Kajen. Der laa en Del store — meget store — Maskindele, som det syntes nylig oplossede. Amerikanerne stod og talte om, hvor de store Maskindele vel var kommet fra? De kom til det Resultat, at da de var saa store, kunde de kun være kommet fra »Guds eget Land«. Saa blev Landgangen sat, og da vi kom ned og om paa den anden Side af Maskinen, stod der malet paa den med store Bogstaver: *F. L. Smidt & Co., Copenhagen.*

Amerikanerne, der vidste, at jeg var Dansker, sagde lidt syrligt: »Kan I lave saa store Maskiner i saa lille et Land?« Men jeg gav igen: »Kalder I dem for store? Det er da ellers kun de smaa, vi eksporterer. Kom til Danmark, saa skal I faa store Maskiner at se.« Dér fik de den. Jeg var i det Øjeblik glad for at være Dansker. — Tak — F. L. Smidt & Co.!

* * *

Sit Fædreland skylder man alt! Ja, navnlig at modarbejde, at Selvforsyningspolitik og Protektionisme gør det lavloftet i vort danske Hjem. Vor Fremtid beror paa, at vi er hjemme overalt i Verden.

Vort Told- og Skattesystem lægger vore mange Eksporterhverv forfærdelige Hindringer i Vejen. De mange »Ordninger« tvinger vore livskraftige Eksportvirksomheder til at arbejde for dyrt. Disse Virksomheder kunde betale en større

reel Arbejdsløn, afskaffe Arbejdsløsheden og tjene til Udvidelse, saafremt de fik Lov til det.

Lad dem betale, hvad de skylder deres Fædreland, betale for Retten til Virkepladsen, men lad saa til Gengæld ikke Fædrelandet fratage dem mere, end de skylder.

Det er falsk Nationalisme og Misbrug af Ordet D a n s k, naar man som i Slagordet: »Køb Dansk« bruger det i smaalig Konkurrence om Hjemmemarkedet. Det er ægte Nationalisme at føre Danmarks Navn ud over vore Grænser ved at arbejde for at udvide dansk Virkefelt til hele Verden.

Og jeg synes, at er der noget Arbejde, der s æ r l i g fortjener Navnet D a n s k, maa det være det, der udføres af Kvinderne i Hjemmene, thi dette Arbejde er i særlig Grad Maalestokken for et Folks Kultur. Lad saa os Mænd — fra Vogterdrengen til Driftslederen — kappes om at bringe Danmarks Navn ud blandt fremmede Folkeslag paa en Maade, der faar Udlændinge til at sige om os: Han er en Mand fra et godt dansk Hjem.

Højt fra Masten Flaget skal vaje,
Danmark til Hæder, paa fremmed Strand.

XIII.

Land og By.

MAN kan ikke lukke Øjnene for den Kendsgerning, at der gør sig et Modsætningsforhold gældende mellem Land og By. Det er dumt, at det er saaledes. I store Lande med større Afstande kan Modsætningsforholdet — den gensidige Uvilje — begrundes. Men i Danmark? Land og By er jo her saa indgiftede i hinanden, at der ikke skulde kunne være Forskel. Samfølelsen burde være det naturlige. Ud over en Del Embedsmandsfamiler, der holder sig ret eksklusive og foretrækker fælles Omgangskreds, er der vist ingen Standsklike her i Landet. Indtægtsklasserne glider jævnt over i hinanden. Og det er godt det samme. Der var en Gang, da Bymanden — navnlig den gamle Haandværker — saa ned paa Bønderne. Men nu er Forholdet vist nærmest omvendt. Bymanden praler med at have en Svoger, der er Husmand. Husmanden derimod praler ikke med, at han har en Fætter, der er Arbejdsmand i Hovedstaden.

Alligevel ser Landboerne med Misundelse paa Byboerne, og Provinsboerne ser med Misundelse paa Københavnerne. Men hvem er Københavnerne? Vi indfødte Københavnere

paa 70 er hurtigt talte. Selv om man gaar en Del tilbage i Aldersklassen, er vi indfødte Københavnere ikke mange. Tager man den Del af Københavns Befolkning fra, som er udenbys, for ikke at tale om dem, hvis Forældre var Tilflyttere, bliver der næsten intet tilbage af en oprindelig københavnsk Befolkning. Da jeg sidst undersøgte Fødestedet for Medlemmer af Københavns Borgerrepræsentation, viste det sig, at København praktisk talt er styret af udenbys Folk. Maa vi Københavnere derfor en Gang for alle bede os fritaget for at blive revet i Næsen, at vi regerer København paa det øvrige Lands Bekostning. Lad os være fri!

Hvad er det »man« har mod København? Jo, man mener, der er lagt alt for mange Statsinstitutioner ind i Hovedstaden. Man føler sig forfordelt. Men flyt dem da saa for Himlens Skyld bort herfra. Men hvorhen? Det er betegnende, at det ikke er hverken Nexø eller Nysted, der er misundelige paa København. Misundelsen kommer navnlig fra Aarhus og Aalborg. Men disse to Byer kunde vel næppe tænkes at enes om, at Randers burde have Fortrinet, skønt Randers dog er Byen med de tretten Landeveje. Som gammel København vilde jeg med Sindsro se paa, at man flyttede den store, grimme Kasse paa Slotsholmen. Den pynter ikke paa Byen, selv om den nu har faaet Kobbertag. Lad Vonsild eller Vorbasse faa den, hvis de vil have den.

* * *

Noget af Uviljen mod København stammer vel nok fra, at Tilrejsende med Misbilligelse ser, hvor fedt og festligt der leves i København. Hvis de Tilrejsende vilde lægge Mærke

til de Sprogdialekter, der tales ved de »usandsynlige store kolde Borde«, vilde de opdage, at Flertallet er udenbys Folk. Den københavnske Forretningsmand, der daglig er henvist til at faa sin Lunch paa Restauration, nøjes som Regel med nogle faa Stykker beskedent Smørrebrød.

Der er ikke noget at sige til, at Folk vil leve lidt godt, naar de er ude at rejse, og i vor Tid med de mange Komitéer og Nævn, der ikke selv skal betale Maden, er det vel menneskeligt, at den bliver ekstra god. Jeg tager mig selv noget ekstra, naar jeg f. Eks. spiser paa »Grand« i Odense; men jeg gaar af den Grund ikke hen og tænker, at saa fint og flot spiser Odenseanerne! Nej, al denne Talen om livskulørte Forskelle paa Land og By har ved nærmere Analyse ikke noget paa sig.

Jo, siger Landmanden. Vore Unge vil ind til Byerne, for der er Liv og Lys, Biografer og Halløj, saa vi kan ikke faa den nødvendige Arbejdskraft. Sludder og Vrøvl. Landmanden kan faa al den Hjælp, han vil have, paa de samme Vilkaar, som han selv stræber efter at faa. Men vil han give sine Hjælpere det?

Der er meget sundt i det, at Ungdommen, i alt Fald for en Tid, vil prøve noget andet og nyt. Landboungdommen søger ind til Byerne af samme Aarsag, som Byungdommen som Vandrefugle traver Danmarks Landeveje, saa langt og bredt de gaar. Hatten af for den Trang. Den er blot alt for begrænset. Stod det i min Magt, skulde hver ung Kvinde og Mand have Chance for at kunne opholde sig mindst et Par Aar i Udlandet. Forhaabentlig kommer snart den Tid igen.

Folk vil gerne arbejde paa Landet, det har jeg set Beviser for. Men Landmændene har gennem en stupid Landbrugspolitik smidt deres egne Børn ud paa Landevejene. De har gjort Danmarks Jord dyr for den opvoksende Slægt.

Jeg kendte et ungt Par. De var fra Landet. Manden var fast Gasværksarbejder i København. De spinkede og sparede sig den halve Sjæl ud af Kroppen, og inden der var kommet mere end tre Børn, havde de saa meget, at de kunde købe et lille Husmandsbrug med høje Prioriteter. Det gik, og ingen skal faa dem tilbage til København — til Lys og Biografer. »Dette er meget bedre for Børnene, og nu er vi da v o r e e g n e og hænger ikke i Fabriksfløjten.« Saaledes er de faktiske Forhold. Men var der for mange, der spinkede og sparede sammen til en Jordlod, saa drev de jo blot Jordpriserne op for hverandre til Glæde alene for Jordsælgerne! Thi naar det gælder Varer, saa stiger Produktionen med Efterspørgslen, og Priserne vil blive holdt paa et Jævnmaal. Men L a n d kan ikke produceres, derfor medfører stigende Efterspørgsel paa Jord altid stigende Jordpriser.

* * *

Landboen er ret uvidende om, med hvor stor Interesse og Opmærksomhed Bybefolkningen som Helhed følger Landbrugets Ve og Vel, Vejrligets Karakter efter Aarstiden o. s. v. Lad f. Eks. Sporvognsfunktionærer være Folk fra Landet, saa bliver de dog ikke mere opslugt af Byens Liv, end at deres Hjerter stadig hænger ved Landet. Jeg har Lejlighed til at høre dette ved min Sporvogns Endestation, hvor to

Linier skal vende. Her er gerne en lille Klynge skiftende Funktionærer i Snak, og som Regel drejer Talen sig ogsaa om Vejret og Landbruget: »Med al den Foraarsregn maa der da være rigelig Græsning. — Bare de nu kan faa tørt Vejr, saa de kan faa Høet godt ind. Roemarkerne staar vist desværre og tørster i dette tørre Efteraar« o. s. v. Vi Byfolk er ikke saa langt borte fra Landet! Jeg stod for et Par Aar siden en Dag og saa mig gal i Hovedet paa en ung Landmand, der gik og slog Grøntfoder. Han gik og strittede med Albuen ud i Luften som en syg Krage og ragede Straaene omkuld, saa Skaaret lignede Gulvet i en Faaresti. Jeg ærtede ham for hans daarlige Arbejde. Han spurgte mig naturligvis, om jeg kunde gøre det bedre? Saa fik jeg L e d r a g e t. Først satte jeg Leen i den rigtige Vinkel. Saa strøg jeg den op, og saa gjorde jeg mig naturligvis særlig Umage, men lagde saa ogsaa Grønhavren ud paa Skaar, der var som trukket efter en Snor og uden en eneste »Svensker« til at staa og grine efter mig. »Det var Sørens,« sagde Manden. »Du maa være fra Landet a'.« Se, det var jeg ikke, men jeg har som ung maattet gøre L i g e for Føden, naar jeg var paa Landet, og den Gang lærte man at bruge et Ledrag og et M e j e r e d med Strygspaanen under venstre Arm for at vænnes til at holde Albuen ind til Kroppen.

Vi er mange Byfolk, der sidder ved Radioen og lytter interesseret til Forstander *N. Bredkjærs* maanedlige Landbrugsoversigt.

For Resten tænker Landboerne da ogsaa paa Byfolk. Det

er med Taknemmelighed Københavnerne ser, hvor venligt Landboerne tager mod Byens Feriebørn.

* * *

Sprog- og Dialektforskellen mellem Landsdelene og mellem By og Land spiller naturligvis en stor Rolle i det gensidige Følelsesforhold, navnlig i en Tid, hvor Indestængtheden er af politisk Art. »Han kan jo ikke en Gang snakke ordentlig Dansk,« siger Lolliken om Falstringen, skønt vi andre ikke kan høre Dialektforskellen. Og hvad skal man saa sige om Vendelboen og Bornholmeren! Kan de i det hele taget forstaa hinanden? Engang talte hele Norden samme Sprog, men trods alle Forsøg paa sproglig Ensretning synes de lokale Dialekter at tage til. Jeg kom en Dag for et Par Aar siden til Frederikshavn og fik en Drager til at bære mit Rejsegods ned til gamle S/S »Harald Haarfager«. — Trods megen Umage kunde jeg ikke forstaa hans ravjyske. Jeg sejlede Titimers-Turen nordpaa til Kristianssand. Havnearbejderne dér talte næsten københavnsk.

Jeg tror, at et Land udvikler et fælles officielt Sprog paa Bekostning af, at Dialekterne faar Lokalhævd, d. v. s. at enhver faar to Sprog, et til Hjemmebrug og et til Stadsbrug. Jeg sidder i en Kupé og taler med en Medrejsende. Vi taler Højdansk sammen. Saa træder en Trediemand ind, der er hjemmehørende med min Rejsefælle, og lidt efter er de i livlig Samtale paa Sallingmaal. Københavnske Skoledrenge med Sprogsans kan høre, om en Kammerat er fra Nørrebro eller Christianshavn. Lad Sprogforskere give en begrundet Redegørelse for denne ustandselige Dialektspaltning.

Det svenske Sprog er efter min Mening Nordens smukkeste Sprog. Klangfuldt og melodiøst. (Frataget er Skaansk, som ligner Dansk mest.) Det norske Sprog er det uskønneste. Men det danske Sprog lyder i Udlændinges Øren ogsaa uskønt — haardt. »Vort Modersmaal er dejligt, det har saa mild en Klang.« Ja, for os Danske, men det egner sig godt til at skælde en Udlænding ud paa. Jeg brugte Dansk, naar jeg i sin Tid skulde give en Russer et Opstræk eller faa en russisk Droskekusk til at give rigtige Byttepenge tilbage. For Eksempel egner første Vers af »Den tapre Landsoldat« sig glimrende til at skælde ud paa. Prøv at rive den af med Tryk paa Liniens sidste Ord og de tre Hurraer med bøst Blik og knyttet Haand — saa faar De rigtige Penge tilbage!

Jeg kom en Efteraarsdag i 1919 hen til den danske Handelsdelegation i Washington D. C. Det var Regnvejr, og jeg var i Regnvejrshumør. Jeg afleverede mit Kort i Forkontoret og blev noget efter vist ind i et stort smukt Hjørneværelse. En lille, oliefriseret, gulskindet Herre modtog mig i Diplomatstilling. »Goddag,« sagde jeg, »her bor De skam pænt.« »Vær venlig at tale Engelsk, jeg forstaar ikke Deres Sprog,« sagde han. I Erindring om en dansk Konsul i Wien, der ikke kunde tale Dansk — og det var som sagt Regnvejr — buldrede jeg løs: »Det er uforskammet, at De ikke kan tale Dansk. Hvad sidder De her for?« Han blev ked af det og svarede: »Jeg indrømmer, at jeg burde tale Dansk, da det var min elskede Konges Modersmaal, men jeg har aldrig faaet lært det.« »Deres elskede Konge — hvad mener De?« »Kong Georg den Første.« »Hvem er De da?« »Mit Navn er Grev X., og jeg

har den Ære at være Grækenlands Gesandt her.« »Er dette da ikke den danske Handelsdelegation?« Han klarede op, og blev saa glad. »Aa, nu forstaar jeg. Den danske Handelsdelegation var her indtil for en Maaned siden, saa blev den opløst, og vi købte Huset.« Saa blev det min Tur til at gøre Undskyldninger. Det regnede endnu, da jeg kom udenfor, men jeg gik og lo af fuld Hals. Han saa saa forknyt ud, fordi han ikke kunde Dansk, og blev saa glad, fordi han slap for at lære det.

* * *

Landboer og Provinsfolk har dog een virkelig god Grund til at være misundelige paa København, men den Grund ser de slet ikke. For hver Tilflytning til København stiger Københavns Grundværdier med ca. 1300 Kroner! Hvilket svarer til ca. 5200 Kr. pr. Familie paa fire Medlemmer. Saa meget er Menneskebørn værd. Dette er en af Aarsagerne til, at Byggegrundene i Byens Midte betales efter 10—20 Millioner Kroner pr. Td. Land og ude i Yderdistrikterne med fra 50,000 til 2 Millioner Kroner pr. Td. Land. Men af disse Kæmpeværdier faar Land og Provins lige saa lidt som Københavns Arbejderbefolkning. Disse Værdier gaar i de københavnske Grundejeres Lomme. De profiterer af, at Landboungdommen søger til Byen. Men det er ikke dette, Landboerne vredes over, man er misundelig af urigtige Grunde og nøjes saa forresten med at sige daarlige Vittigheder om Landet, hvor man lever af Laan, og Byerne, hvor man lever af Rov. Pølsesnak! Det var mere forklarligt, at der var Misstemning mellem By og Land dengang vi havde *Accisen*.

* * *

Paa min Morfaders Kornloft hængte en Fodersæk. Den var ikke som en almindelig Møllesæk, men syet af svært hvidt Blaarlærred og prydet i Hjørnerne med blaa-hvide Garnkvaster og paamalet Begyndelsesbogstaverne i Morfars Navn og Gaardens Navn: Retholt. Men det egentlig mærkelige ved denne Sæk var, at den var overbroderet med en Mængde smaa, pæne Stopninger. Det var Mærker efter Toldspydenes Stik. Nordsjællands Bønder kørte mindst et Par Gange om Maaneden til København med deres Produkter: Korn, Flæsk, Smør, Æg og slagtet Fjerkræ foruden Hø, Halm og Tørv, men ved Byporten — ved Acciseboden — stod Accisebetjentene for at tolde af Varerne, og da Smugleriet naturligvis trivedes bravt, blev baade Fodersæk og Læs grundigt undersøgt ved Hjælp af Toldspydet.

Der var fra ældre Tid efter udenlandsk Mønster Acciseboder ved Byporten til alle Danmarks Købstæder. Ved Amagerport kan man endnu se Acciseboden.

Bytolden følte meget trykkende for den ubemidlede Del af Befolkningen, men længe var man lige saa sikker paa Accisens Uundværlighed som mange endnu i vore Tider paa Toldens Uundværlighed.

Accisen blev for Provinsbyernes Vedkommende ophævet i 1851, for Københavns Vedkommende i 1852, og nu kunde vist ingen tænke sig atter at indføre den Indenrigstold — det skulde da lige være dem, der averterer: Drik jysk Øl i Jylland, eller de Byer, der averterer: Hvorfor rejse til Struer — — ?

Paa Friøkonomiens Grundlag vilde Land og By snart smelte sammen. Der vilde opstaa en Vekselvirkning, som vilde udslette Forskellen. Og den vilde ikke indskrænke sig til gensidige Ophold paa Land og i By, men snart vilde Ungdommen søge ud over Landets Grænser. Det er ikke saa meget Udlandet, der spærrer for os, som det er vor egen Mangel paa Tro til Friheden. Det bør komme dertil, at hver ung Kvinde og Mand med Viden, Virketrang og Rejselyst i Kroppen kan komme til at opholde sig et Par Aar i Udlandet. Dette vilde ogsaa øge vor nationale Ekspansionsevne. Vort lille Land kan gøres akkurat saa stort, som Danskerne selv vil det. Men dette kan vi ikke, saa længe vi tror paa politisk Socialisering af Erhvervslivet, »Planøkonomi« etc.

Land og Provins bør snarest slaa sig sammen om at regere Hovedstaden efter sunde, friøkonomiske Linier. Det vilde vi gamle Københavnere ogsaa staa os bedst ved. Og saa vil Tilflyttere være velkomne i *Hafnia*.

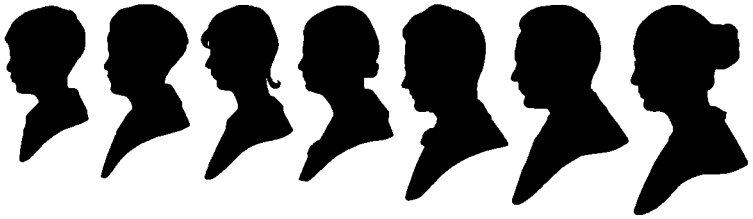

Vi holdt Sølvbryllup i 1922. Børneflokken var vokset til syv. I Anledning af Familiefesten udførte Frk. *Else Hasselriis* Børnene i Sortkunst.

Syv Børn i København! Saa kan enhver regne ud, hvor meget vor Børneflok har forøget Københavns Grundværdier.

Signe Bjørner 1922.

XIV.

Sol over Tagene.

ENHVER Bys Fysiognomi bestemmes i høj Grad af Byens tidligere Byggelov. Frederiksberg har altid haft en bedre Byggelov end København, derfor har Frederiksberg et venligere Udseende end København. Man kan paa Afstand beundre de pragtfulde Skyskrabere i *New York* og glæde sig over den storslaaede sky-line. *Empire State Building* — New Yorks sidste Skyskraber-Vidunder — er ca. 10 Gange saa højt som Rundetaarn, Stilen Ny-Gotik. Men Billedet forandrer sig, naar man kommer ind i Byen og gaar nede i de dybe Gader, som paa Bunden af en smal Bjergkløft. Uhyggelig klamt og koldt kan der være. En bekendt dansk Digter skriver, at det er de høje Grundpriser, der tvinger New York til at bygge i Højden! Han har ikke lært Socialøkonomiens lille Tabel. Forholdet er lige det omvendte. Mangel paa Højdebestemmelse i New Yorks Byggelov tillader Opførelsen af Skyskrabere. Det véd Grundejerne og Jordspekulanterne og retter deres Priser derefter, thi da Byggegrunde ikke kan fabrikeres, saa har Ejerne et Monopol, som de udnytter til Skyskraberhøjde. Londons skrappe Byggelov, der kun

tillader tre Etagers Højde, holder Grundpriserne nede. Tog man denne Byggelov bort fra London, saa vilde Kæmpebyen snart blive ødelagt af Skyskrabere — til Glæde for Londons Jorddrotter.

I New York er man nu begyndt at indføre Grundskyld, saa en Del af Grundrenten tilfalder Samfundet.

Det kan ved første Øjekast synes ret uvæsentligt, om man siger, at det er de høje Jordpriser, der er Skyld i de høje Huse, eller man siger, det er de høje Huse, der er Skyld i de høje Jordpriser. Men det er alt andet end uvæsentlig, det er netop højst vigtigt, at man gør sig Aarsagsforholdet klart. Thi det er denne bagvendte Opfattelse, at de høje Jordpriser tvinger Arkitekten til at bygge i Højden, som har forvirret Statsmand saavel som Daglejer og fremkaldt Vranglæren om »Kapitalens Udbytningsproces«.

New York Sky-line.

Det næste Skridt i moderne Bypolitik er, at man i Stedet for at gaa til Aarsagen, »regulerer« paa Virkningen (Kontrol med Husleje, Huslejehjælp, Tilskud til Boligbyggeri o. s. v.) med det Resultat, at man gør ondt værre og ovenpaa den alt for megen Statsregulering faar endnu et Par Lag ganske uproduktive Embedskontorer. Er man først inde paa Statsreguleringens Vej uden at skelne mellem Aarsag og Virkning, mellem Fællesinteresse og Privatinteresse, saa fører Vejen til Statssocialisering og Diktatur.

Naar *Johs. V. Jensen* lader nævnte Vrangforestilling løbe sig i Pennen, saa er det fordi den er saa almindelig. Georg Brandes derimod har faaet fat i den rigtige Ende, naar han siger: »Saa vidt det fra Videnskabens nuværende Højde kan skønnes, er det den private Grundejendom, der er Kapitalismens egentlige Kilde.« Med andre Ord: Det er ikke »Kapitalisme«, der forstyrrer Samfundsforholdene, men *Monopolisme* — den private Ejendomsret til Grundrenten, der faar Kapitalen til at skeje ud, saa den gaar i Udbytningsprocessens Tjeneste, men den er ikke Udbytningens Herre. »Kapitalismen« faar derfor Skyld for meget, som den i Virkeligheden er uskyldig i.

New Yorks og andre Byers høje Huse giver høje Jordpriser. Derfor kæmper Grundejerne og Jordspekulanterne altid for Lempelser i Byggeloven. Lempelser betyder for dem bedre Salgsbetingelser, d. v. s. de faar noget gratis. Embedsmanden, der skal administrere Byggeloven, løbes paa Døren af Grundejerne, der vil have ham til at se bort fra Samfundets Interesser. Udenfor Byen kæmpes der mellem interesserede Parter om at faa en Bane eller en Bilvej ind gennem Sognet. Hele det offentlige Liv er gennemsyret af Grundspekulation, selv om man ikke, med en kendt Socialøkonoms Ord, vil gaa saa vidt som til at sige: »Hvad er Politik, mine Herrer? Det er Kampen om den private Grundrente — og intet andet!«

Skønt, naar man ser f. Eks. paa Resultatet af »Den midtsjællandske Jernbane«, hvor Rigsdagen kastede ca. 16 Millioner Kroner ud i Grams for en Bane, der aldrig blev tra-

fikeret, og hvis nye Stationsbygninger nu forsøges lejet ud til Oplagsrum, saa er der meget i, at Politik kun drejer sig om den private Grundrente. Og hvad er det, der nu laves med den kostbare Dæmning til den øde og ufrugtbare Romø?

Selv den krasseste toldbeskyttede Fabrikant af Konfektion giver dog lidt til Gengæld for det meget, han faar, men Grundejeren giver absolut intet. Det, han sælger, har Vorherre — eller Naturen — lagt gratis for Menneskets Fod. Dette, at Jorden ikke er arbejdsskabt, er maaske Aarsagen til, at Ejerne af Jord og Grund er saa ømtaalelige, naar man taler om samfundsskabte Værdier. Stat og Kommune kan lægge Skat paa Arbejdsindtægter, Forbrug og Opsparing, plyndre en Villaejer eller Landmand lige til Skjorten. Han vil nøjes med at knurre. Men bliver der Tale om at inddrage noget af Grundrenten til offentlige Formaal, mod at han faar tilsvarende Afslag i sin Skat — altsaa noget, der virkelig er til hans Gavn — saa rejser han Børster. Jeg har et interessant Eksempel herpaa. For nogle Aar siden skrev jeg, for at fremstille Grundrentespørgsmaalet i underholdende Form, en lille Humoreske, der lød saaledes:

KYSTBANEN

Nordsjælland staar i Oprør. I alle Byerne langs Kysten, fra København til Helsingør eller — nærmere stedfæstet — fra Klampenborg til Snekkersten, afholdes der næsten daglig stormende Protestmøder. Der falder drøje Knubs af til Regering og Rigsdag; der vedtages harmdirrende Protestresolutioner. Der oprettes nye Grundejerforeninger, der nedsættes Udvalg, og der udpeges Deputationer. Men kan det altsammen nytte noget? Kendsgerningerne synes allerede at tale deres dystre Sprog.

Og saa kommer oven i Købet denne Bombe hvæsende ned, midt i den bedste Sæsontid, lige paa det Tidspunkt, hvor Salget af Villagrunde og Sommerhuse trives saa godt, og hvor Badelivet, med Udlejning af Værelser i Badehotellerne og Pensionaterne tager til.

Men det var vel ogsaa nok en Overraskelse af Rang, der kunde sige Sparto til alt, hvad man kunde vente sig fra Røverreden paa Kristiansborg.

Og det nytter slet ikke at lukke Øjnene for Sandheden. De mange Opslag og Bladenes Annoncer siger mere end mange Ord.

F. Eks.: »Fin herskabelig Villa til Salg til det halve af Ejendomsskyldværdien. Indflytning straks.« »Smukt beliggende Villagrunde, nær Skov og Strand, sælges langt under Grundskyldsvurderingen, hvis Handel kan ske snarest« — o. s. v., o. s. v. Man savner i disse Annoncer blot den sædvanlige Meddelelse om, hvor langt, eller rettere sagt, hvor k o r t der er til nærmeste Jernbanestation.

Elektrificeringen.

Det hele begyndte, som bekendt med den ulyksalige Diskussion i de lokale Blade om at faa Kystbanen elektrificeret, med den paafølgende Henvendelse til Rigsdagen. En saadan Elektrificering vilde betyde baade hurtigere og hyppigere Kørsel — maaske ogsaa billigere? Det vilde betyde bedre Udlejningsmuligheder, større Københavnerbesøg, hurtigere Omsætning, kort sagt: h ø j e r e G r u n d p r i s e r!

Men kommer saa ikke det Bæst til Overbaneingeniør *Geleise* fra 1. sjællandske Trafikdistrikt og fremlægger for Trafikministeriet en hel anden Plan. I Stedet for at elektrificere Kystbanen, der selv med Sommerens stærke Søndagstrafik daarligt kan forrente sig, foreslaar han at elektrificere Nordbanen, til Dels med kontinuerlig Drift, og føre hele Trafiken til Helsingør over Lyngby, Hillerød og Fredensborg, og i Stedet helt at n e d l æ g g e Kystbanen!

Det vilde, havde han beregnet, være at slaa to Fluer med ét Smæk: Baade at gøre Nordbanen, fra en halvsløj til en fin, fin Forretning og samtidig blive kvit den urentable Kystbane.

Og Rigsdagen — gid en Ulykke maatte ramme den — havde paa Samlingens sidste Dag, hvor saa mange andre Sager jaskes igennem, i Huj og Hast vedtaget en Lov, der paa det nærmeste faldt sammen med Overingeniørens Forslag.

Efter Beregningen skal, allerede fra næste Aar, Kystbanen ophøre at trafikeres; Sporene brydes op, og Stationsbygningerne sælges eller

udlejes. Men derved mister Kysten sin gode Forbindelse med Hovedstaden. Og Rutebilerne kan ikke klare Søndagstrafiken, og det er d e n, de Næringsdrivende skal leve af. Og for Resten maa Rutebilerne ikke køre længere end til Klampenborg.

Og derfor staar Nordøstsjælland i Oprør.

Et Grundejermøde.

Nedenstaaende Referat fra »Rungsted Tidende« giver et godt Indblik i Stemningen langs Kysten:

»Grundejermødet i Aftes i Vedbæk«.

»Da Formanden for Rungsted-Vedbæk nye Grundejerforening, Proprietær *Møller*, Bakkemosegaard, i Aftes i Strandhotellets store Sal aabnede Mødet, kunde han se ud over en tætpakket Sal. Han bød Velkommen og udtalte Haabet om, at Mødet maatte faa praktiske Resultater (stærke Hør!). Man mærkede straks, at der var Eksplosionsstof i Luften. Efter at Landsretssagfører *Kæremaal*, Skodsborg, havde overtaget Dirigenthvervet, fik Formanden Ordet for en indledende Tale. (Paa Grund af Pladsmangel gengiver vi Formandens Tale i stærkt sammentrængt Form.)

»Ærede Tilstedeværende! Da de fleste af Dem kender hele denne bedrøvelige Sags Forhistorie, skal jeg straks gaa til Sagens Kærne. Hvorledes kan dette Slag, som er rettet mod Kystens Grundejere, afbødes? Kan vi faa Regering og Rigsdag til at forandre den vedtagne Beslutning, saa Kystbanen kan bevares? Næppe! Den Vej er forsøgt under Forhandlingerne i Rigsdagen, men uden Resultat. Men hvorfor skal det gaa ud over os? (Hør!) Vi har jo ingenting gjort. (Hør!) Tilbage staar at forsøge at faa Erstatning for det Tab, som Regeringen ved sin hensynsløse Jernbanepolitik vil tilføje os. (Stærkt Bifald.) Hvis man regner med, at Kystbanen nedlægges mellem Klampenborg og Snekkersten — en Strækning paa 30 km, og at Banens naturlige Opland er ca. 5 km bredt, berøres ialt ca. 150 Kvadratkilometer eller ca. 27,000 Tdr. Land af denne Katastrofe. Regner man Skove, Søer og andre ubebyggede Steder fra, bliver der ca. 22,000 Tdr. Land, hvis Pris i høj Grad bestemmes af Kystbanens Væren eller Ikke-Væren. Det drejer sig her om Jordværdier til ca. 175 Millioner Kroner. Hvor meget vil disse Jorder falde i Handelsværdi, naar Kystbanen nedlægges? Til Halvdelen? Til en Fjerdedel eller en Tiendedel? Ingen kan sige det. Men hermed er vi langtfra færdige. Bygninger og Anlæg, som er udført paa disse Strækninger, Villaer, hele Villabyer, Sommerkolonier, Pen-

sionater, Hoteller, Forretningsejendomme o. s. v., hvad er de værd, naar Kystens Jernbaneforbindelse med Hovedstaden hører op? (Nul — Ingenting!) Vi ser allerede, hvor stærkt Udbudet er og hvor Efterspørgslen er svigtende. Mange Grundejere ser allerede Ruinen nærme sig, nogle har allerede meldt Pas; dette kan ikke vedblive at gaa. (Hør!) Her skal handles og handles hurtigt! (Stærkt Bifald og Haandklap.)

Resolution.

Dirigenten oplæste følgende Resolution, stillet af Bestyrelsen: »Til Regering og Rigsdag! 200 Grundejere, forsamlet til Møde i Vedbæk Tirsdag den 16. Juni, udtaler: Da vi i Tillid til bestaaende Love har købt vore Grundejendomme til en Pris, som kun kan forrentes og amortiseres, saafremt Kystbanen vedblivende trafikeres, betragter vi Loven om Nedlæggelse af Kystbanen som en ulovlig Konfiskation af Privatformue. Vi kræver vor Medborgerret respekteret paa Lovens Grund og henstiller derfor paa det bestemteste til Regering og Rigsdag, at der træffes Foranstaltninger til, at der ydes os passende Erstatning for de Tab, vi kommer til at lide og allerede har lidt ved Loven om Kystbanens Nedlæggelse.« (Haandklap.)

Dirigenten: Inden jeg stiller Resolutionen under Afstemning, vil der blive Lejlighed til Forhandling. Ordet er frit!

Diskussionen.

Lærer *Frandsen*, Strandhuse: Resolutionen har et svagt Punkt. Her er mange Grundejere, der har deres Ejendomme fra gammel Tid, da Priserne kun var en Brøkdel af de nuværende. Skal de ogsaa have Erstatning efter de nuværende Priser? Ønskede dog ikke at stille Ændringsforslag.

Villaejer *Hans Nielsen:* Jeg foreslaar, at der tilføjes Resolutionen, at vi kræver øjeblikkelig Afskaffelse af alle Skatter paa fast Ejendom. (Stærk Tilslutning.)

Bagermester *N. P. Nielsen* kunde i det hele og store slutte sig til Resolutionen. Til Villaejer Hans Nielsens Tilføjelse vilde han sige, at den var lidet værdifuld, eftersom en ny Vurdering til Ejendomsskyld vilde vise, at Ejendomspriserne var nærmest Nul, og Skatterne saaledes vilde bortfalde af sig selv. (Spredte Haandklap.)

Hotelejer *Motton* vilde blot paapege, at en saadan ærbødig Henstilling ikke vilde have megen Virkning i København. Her skal slaas i Bordet, saa Glassene klirrer. (Hør!) Foreslog, at der tilføjes Resolu-

tionen: »Saafremt Regeringen sidder vore Krav overhørig, agter vi at lade Sagen prøve ved Domstolene.« (Stærke Haandklap.)

Rentier *D. B. Monnyson*, Skodsborg, beklagede, at han ikke havde solgt sin Villa sidste Aar, da han var budt 58,000 Kr. for den og hans to Villagrunde ved Søllerødvejen, som han selv havde opgivet til 17,000 Kr. til Grundskyld? Nu kunde han ikke engang faa et Bud paa dem. Dette er mere end en Skandale, det er en Forbrydelse!

Vaskeriejer *N. P. Jensen*, Solbakken, henstillede, at Kystens forskellige Grundejerforeninger samledes i en Fællesorganisation, for at politiske Midler kunde blive praktiseret. »Lad os faa hængt Rigsdagsmændene ud til Tørring!« (Stærke Hør og Haandklap.)

Villaejer *S. Sandersen*, Rungsted, kunde slutte sig til den forrige Taler. »Jeg foreslaar, at vi erklærer Skattestrejke — alle som én.« (Bifald.)

Sognefoged *Mortensen* protesterede herimod. »Kommunen skal og maa have Penge. Vi har store Udgifter hver Dag. Ønsker man maaske f. Eks. Skolerne lukket?« (Uro.)

Vekselleder *Levinsen*, Bellevue, vilde henstille til Bestyrelsen, at der i Resolutionen blev peget paa, at Nordbanens Opland nu vilde faa en mægtig Værdistigning. Denne Værdistigning burde retfærdigvis tilfalde Kystbanens Oplandsejere, som nu var ude for en lige saa stor Værdinedgang. Her burde foretages en Kompensation. (Hør!)

Smedemester *Poulsen*, Vedbæk, kom i et længere Foredrag ind paa sine sædvanlige georgeistiske Ideer under en Del Uro i Forsamlingen. Dirigenten fratog ham Ordet med den Motivering, at han ikke holdt sig til Dagsordenen.

Poulsen (idet han gik ned af Talerstolen): »Nu kan jo Forsamlingen holde i Dagsordenen med den ene Haand og spytte i den anden og se, hvilken den saa faar mest i.« (Fyraab og Modsigelse.)

Gartner *Jantzen*, Taarbæk, ønskede at vide, hvad det var blevet til med det Tilsagn, man havde faaet fra Folketingsmand *Love-Lund*.

Kostskolebestyrerinde *Gudrun Jørgensen* troede ikke, at de Veje, som var foreslaaet i Resolutionen, var farbare. »Der er jo en hel Del Sandhed i, hvad Smed Poulsen siger, fraset Maaden, han siger det paa. Vi maa gaa andre Veje. Ønskede at rette en Forespørgsel til Direktør Brodersen fra Nordøstsjællands Kredit- og Hypotekforening, som var til Stede i Salen: Hvorledes vil det gaa med Kreditforeningen, naar de fleste Ejendomsbesiddere ikke kan betale deres Renter, endsige Afdrag? Kunde det tænkes, at Kreditforeningen, for at hjælpe Skøde-

haverne i denne vanskelige Situation, vilde gaa med til at nedsætte Renten f. Eks. til Halvdelen? Vilde nævne et Eksempel til Efterfølgelse: Skolens gamle Nabo, Gdr. Chr. Olsen, havde solgt en Lod til Skolen for 12,000 Kr., hvoraf han havde faaet Halvdelen kontant. Han havde nu sagt: »Det meste af Købesummen var nærmest ren Fortjeneste. Jeg ser nu, at jeg har faaet for meget for Jordstykket. Jeg er en gammel Mand og ønsker at dø med en god Samvittighed. Vi lader, som I ikke skylder mig mere. Her er Pantebrevet retur.« Det er noget i den Retning, vi maa have frem.« (Stærkt Bifald.)

Disponent *Gründer*, Nivaa: Vort Aktieselskab til Udstykning af Bortegaards Jorder til Villagrunde staar overfor en Katastrofe. Aktionærerne taber deres Penge, og Enkefru Holm kommer maaske til at overtage Gaarden igen. Her maa gøres noget radikalt! (Ja, foreslaa noget bedre!)

Direktør *Brodersen* vilde sige til Frk. Jørgensen: Ja, vi er alle i samme Baad. — Troede dog ikke, at Staten hverken kunde eller havde Pligt til at hjælpe her. (Modsigelse.) Foreningen kan ikke overtage Panterne en masse. Det vilde sprænge dens Økonomi og tilføje Obligationshaverne, hvoraf mange sikkert er gamle Folk og Smaasparere, svære Tab. Ganske vist var han ikke i Tvivl om, at en Del af Obligationsejerne var forhenværende Jordejere, som havde købt Obligationer for en Del af Værdistigningen. Men hvor er Grænsen? Spørgsmaalet havde allerede været til Behandling i Bestyrelsen, og han turde maaske røbe saa meget, at man overvejede at halvere Renten foreløbig, under Forudsætning af, at de private Obligationsejere ogsaa gik med hertil. (Kraftigt Bifald.)

Sagfører *Thommesen*, Niverød, takkede Direktør Brodersen for Tilsagnet, spurgte, om det ikke var bedre i Stedet for at halvere Renten at nedskrive Panteobligationerne med Halvdelen? (Tilslutning.)

Direktør *Brodersen:* Hr. Sagfører Thommesen tager ganske fejl. Et er det foreløbigt at gaa med til en kraftig Rentenedsættelse, et helt andet er det at slette Halvdelen af Gælden — maaske blot for at faa Plads til at gøre ny Gæld. (Uro.) Vilde erindre Skødehaverne om, at naar disse, ofte med meget store Fortjenester, havde solgt deres Ejendomme eller Dele heraf, saa havde de aldrig, ham bekendt, tilbudt at dele Fortjenesten med Prioritetsejerne, som altid kønt maatte nøjes med den forholdsvis lille Rente. Naar man vil have hele Fortjenesten, bør man ogsaa have hele Tabet! (Uro.) Det er ikke af særlige Retfærdighedsgrunde, men af Nødvendighed, man nu overvejer

at nedsætte Renten. (Uro.) Han vilde tilføje: Jeg advarer mod, at der gaar Panik i Grundejerne, fordi Kystbanen nedlægges. For alle de store Villaejere med Selvejerbil, som alligevel aldrig benytter Banen, kan det ikke være til Skade, at den nedlægges. Tværtimod. D'Herrer klager jo altid over den Forstyrrelse og Gêne, de har af Københavnernes »Rend« herude. D e r e s Villaer maa jo blive m e r e værd. Og vi har tidligere kunnet trafikere Kysten med Damper, saa hvorfor ikke prøve det igen? Og Rutebilsystemet kan vel ogsaa udbygges bedre, end det er. Mange Steder i Landet har Rutebilerne slaaet Jernbanerne ihjel. En nedlagt Kystbane kan sikkert afføde nye Bilveje og nye Bilruter. Lad os se Tiden an. Et Slag er tabt, men der er Tid til at vinde et nyt! (Stærkt Bifald og spredt Hyssen.)

Efter at endnu nogle Deltagere havde haft Ordet for kortere Bemærkninger, satte Dirigenten Resolutionen, med den nævnte Tilføjelser, under Afstemning. Den vedtoges af langt over Halvdelen af de tilstedeværende. Kun nogle faa stemte imod. Paa Forslag af Vaskerieier Jensen nedsattes et Tremands-Udvalg, som skal søge at samle alle Grundejerforeningerne langs Kysten i en Fællesorganisation.

Dirigenten sluttede Mødet med Tak til Deltagerne for god Ro og Orden. (Haandklap. Dirigenten leve!)

Smeden fra Vedbæk.

Men hvad var det, som gamle Smed Poulsen havde sagt, som ikke blev refereret, og som fik Dirigenten til at fratage ham Ordet? Han havde sagt omtrent følgende:

»Naa, endelig er Kystens Grundejere kommet mellem Hammer og Ambolt. Jeg kan egentlig ikke beklage jer. Nu har jeg i over tredive Aar fra Møde til Møde talt om Kystbanen og den mægtige og stadig stigende Grundrente, den afkastede — i de forkerte Lommer. Men jeg har bare altid faaet at vide, at jeg var en halvskør Idealist og Teoretiker. Nu har I faaet Fingrene i Skruestikken og kan fornemme, at det gør forbandet praktisk ondt — og nu hyler I, sølle voksne Mandfolk, som Unger, der har faaet en Endefuld. Selvfølgelig har Staten lige saa megen Ret nu til at stoppe Trafiken og bryde Sporene op, som den i 1893 havde til at lægge dem. Og nu kan I maaske ogsaa se, at G r u n d r e n t e n, og de Priser, I har betalt for den, ikke har noget at gøre med den enkeltes Dygtighed; at den ikke er noget, der er skabt i Fortiden, men noget, der skal skabes h v e r Dag, ellers gaar den tabt igen.

De ældre blandt jer kan huske, da jeg protesterede mod Hartkornsskatternes Ophævelse, som I var saa hidsige paa at faa væk. I sejrede, og I fik dem væk. Men fik jeg ikke Ret? Thi hvad fik I i Stedet? Ja, I fik større Prioriteter, og Prioriteterne steg siden i samme Forhold, som Kystbanen gavnede os. Og de yngste af jer kan se, at I nu har købt og betalt for noget, som ingen med Rette kunde sælge jer. I er blevet snydt og narret af andre, men mest har I snydt og narret jer selv. I fortjener ikke bedre, thi de fleste af jer har bare grint dumt, naar jeg sagde »Grundskyld og Skattefrihed«. Men havde vi nu haft Grundskyld som Enesteskat, saa kunde I med Sindsro have set paa, at de brød Kystbanens Skinner op.

Og nu kræver I Erstatning.

Af hvem? For hvad? Kan I da aldrig blive klogere. Og nu snakker ogsaa I om N e d s k æ r i n g og T i l p a s n i n g, paa samme Maade selvfølgelig som andre Storhanser gør det, d. v. s.: N e d s k æ r i n g og T i l p a s n i n g fra n e d e n. Ikke sandt, det er de store Lønninger til Arbejdsfolk og Tyende og Landhøkernes g l u b e n d e Fortjeneste, der skal skæres ned og tilpasses. Som om det kunde højne j e r e s P r i s e r, at de almindelige Folks Købeevne blev filet af. At I kloge Folk dog kan være saa dumme. Jeg ser helt bort fra, at lave Lønninger altid medfører skidt Arbejde. I Stedet for at klynke over den sølle Jernbane, saa skulde I spytte i Hænderne og tage fat fra den anden Ende — erstatte Jernbanen. Saa mange kloge Hoveder, som I er, maa vel nok kunne regne det Stykke ud.

Jeg kunde for Resten godt tænke mig at bifalde, at I paa en eller anden Maade, en Tid, fik nogen Hjælp, da I har været saa hestedumme at modarbejde Grundskyldsreformen, som nu vilde have klaret det hele. Men saa skal I pænt bede om det, som en Barmhjertighedssag og ikke pukke paa en Ret, som I ikke har, thi ....«

Paa dette Tidspunkt var det, at Dirigenten fratog Smeden Ordet.

J. L. Bjørner.

Jeg lod tage 400 Aftryk af Artiklen med Navn under og adresserede den til en Del Grundejere op ad Kysten. Jeg fik som Svar en Del — anonyme — Breve tilsendt. Typen lød saaledes: »Det lykkedes Dem virkelig at give mig et Chok, inden det gik op for mig, at De kun gør Nar. Hvor tør De

vove at drive Halløj med noget saa alvorligt som Grundejendom o. s. v.« Det er ikke til at undres over, at visse Folk ikke kan tænke, naar de ikke engang kan læse.

* * *

Københavns mange Slumkvarterer er der stadig ikke blevet ryddet op i. Det hænger sammen med, at der er Grundejerinteresser med i Spillet. Fra andre Byer kender man godt det Forhold, at indflydelsesrige Medlemmer af Bystyret bliver gjort økonomisk interesseret i, at det hele faar Lov til at blive ved det gamle. Hertil bidrager ogsaa den hele — desværre nu saa nødvendige — Huslejeregulering med offentlige Tilskud til Betaling af Huslejen. Disse Tilskud ryger næsten omgaaende — via Husejerne — i Grundbesiddernes Lomme, thi det Offentlige skelner ikke stærkt nok mellem Husejer og Grundejer — mellem den, som leverer Hus, og den, som blot ejer Grunden, fordi de to Forhold som oftest er smeltet sammen i een Person.

Jeppe Aakjær i Tivoli.

Der ligger midt i vor Hovedstad et Skoleeksempel paa Grundskyldsreform: *Tivoli!* For et lille Hundrede Aar siden blev dette Stykke Voldglacis med Stadsgraven — den nuværende Tivolisø — udlejet til Forlystelsessted. Staten vilde

gerne sælge de ca. 11 Tønder Land for en Brøkdel af det Beløb, der nu betales i aarlig Leje. Men Lejeren sagde: »Nej Tak!« Senere mageskiftede Staten Grundstykket med Københavns Kommune, som nu er Ejer og lejer Grunden ud til Tivoliselskabet. Entreen til Tivoli er den samme i Dag som i min Barndom, og stadig kan man herinde more sig for en billig Penge. En Søndag Aften var vi et lille Selskab i Tivoli. Det var Jeppe Aakjær og Fru *Nanna Aakjær*, Raadstuearkivar Villads Christensen, min Hustru og jeg. Vi havde det vældig morsomt sammen. Vi var i Rutchebanen. Jeppe Aakjær blev silhuetklippet o. s. v., og da vi gik hjem, havde vi fem tilsammen ikke brugt fem Kroner foruden Entreen.

København er den eneste Storby i Verden, der har et saadant Friluftsetablissement liggende i Byens Hjerte. Nu kunde Kommunen ved at sælge Tivoligrunden faa mange Millioner Kroner for den, men det vilde være det samme som at slagte Guldhønen.

Tænk, om Københavns mægtige Grundarealer gennem Tidens Løb var blevet udlejet efter det samme Princip. Det foreslog vi Georgeister for 35 Aar siden, men stadig gaar Byens Grundarealer over paa »Kapitalisternes« Hænder. Københavns Befolkning kunde nu næsten have været fri for at betale Skat. Dette var noget for Skatteborgerforeningen at tage sig af, i Stedet for det Nusleri, den nu beskæftiger sig med.

At sælge sin Jord er for en By det samme som at tage Brødet ud af Munden paa Byens Børn.

For Tiden gøres Fejlen fra Gammelholmskvarteret om

igen paa den gamle Hovedbanegaards store Terræn. En Eftertid vil fordømme det nuværende Bystyre for dets utrolige »kapitalistiske« Ødelæggelse af det glimrende beliggende Jordareal. Hermed er den sidste Chance gaaet tabt for at skaffe Hovedstaden et virkeligt Hovedstadskvarter. Hvert Aar rejser Bystyret til Udlandet for Borgernes Penge og »studerer« Byplaner m. m. i andre Storbyer. Hvad mon de foretager sig paa disse Rejser? Har de maaske ikke set f. Eks. den glimrende Maade, paa hvilken Bergen har udnyttet den store Brandtomt? I sin Tid fremkom Professor *Ivar Bentsen* med en Plan om en hovedstadsmæssig Bebyggelse af Jernbaneterrænet. Hvorfor fulgte man ikke den Plan eller noget i den Retning?

En effektiv Grundskyldslovgivning vilde ikke alene faa Slumkvartererne til at falde, skaffe mægtigt Behov for Bygningshaandværkerne, men skabe et nyt København, en ny Hovedstad, med Adgang for Lys og Luft for Byens Børn, med saa megen Sol over Tagene, at den kunde naa ned i den snævreste Gade. Og: Som By saa Borger.

XV.

Arbejdets Deling.

CIVILISATION kan ikke opstaa, før Mennesker har lært at arbejde sammen. Samarbejde foregaar ved Bytning af Vare mod Vare eller Vare mod Tjenesteydelser. Vi kalder Bytning for *Handel.* Saa længe det enkelte Menneske er henvist til Selvforsyning, bruger det hele sin Tid til at skaffe sig det primitiveste til Livets Ophold. Eneboerliv er Fattigmandsliv. Men da de to første Stenalderfolk fandt paa *Arbejdets Deling,* da den dertil bedst egnede brugte sin Tid til kun at fremstille Redskaber, og den anden dertil bedst egnede brugte sin Tid til at anvende dem, steg det fælles Arbejdsudbytte. Menneskehedens Kulturhistorie er Historien om den stigende Arbejdsdeling — om Handelens Udvikling.

Handelen er altsaa et Led i Produktionen.

Vi er alle Handlende. Arbejderen, der sælger sin Arbejdskraft saa dyrt som muligt, og hans Hustru, der for hans Arbejdsindtægt besørger Familiens Indkøb, repræsenterer en Handel: et Salg og et Køb. Jo bedre Hustruen forstaar at købe ind, des højere er Mandens Realløn — og omvendt. Hovedaarsagen til, at hun nu til Dags faar for lidt for sine

Husholdningspenge, ligger i de *politiske* Forhold — i kunstig Varefordyrelse.

Paa et tidligt Kulturtrin skilte den erhvervsmæssigt Handlende — Købmanden — sig ud som et praktisk Led mellem Frembringer og Forbruger. Købmandens Eksistensberettigelse ligger i, at han kan foretage Vareombytningen billigere eller hurtigere end Frembringeren og Forbrugeren kan ved direkte Samarbejde. Naar Adgang til at drive Handel staar aaben for alle, vil Frikonkurrencen automatisk tvinge de Handlende til i egen Interesse at betjene deres Kunder bedst og billigst muligt. Fri Handel er den naturlige Handel. Hvor den frie Handel lægges politiske Hindringer i Vejen, opstaar der varefordyrende Handelsmonopoler, Prisaftaler etc., og saa faar Arbejderens Hustru for lidt for sine Penge, hvilket er ensbetydende med, at Mandens Dagløn forringes.

Købmandsstanden selv er, ligesom dens Kunder, interesseret i lavest mulige Priser i Forhold til Kvaliteten. Hvor Prisniveauet er højt, kan Husmoderen med sine Penge kun naa at købe det mest nødvendige: Brød, Grøntsager, Mælk, men eftersom Prisniveauet sænkes, faar hun ogsaa Raad til at besøge Urtekræmmer, Spækhøker, Slagter, Skomager, Manufakturhandler o. s. v. Den kloge Købmand arbejder i erhvervsmæssig Interesse for, at Livsfornødenhederne ikke fordyres ved Told, »Ordninger« og lignende politiske Prisforfalskninger, som ødelægger den naturlige Prisdannelse.

* * *

Storhandelen, som mest har en international Karakter, ser Forbrugeren ikke meget til. Den foregaar i Kontorer og Pak-

huse. Den jævne Mand gør sig ofte mærkelige Forestillinger om de »uhyre« Fortjenester, som Handelen kaster af sig. Men det er med disse som med Gevinsten i Lotteriet. Man ser paa den enkelte heldige, og ser bort fra de uhyre mange Nitter. Hermed være ikke sagt, at Handel er Lotteri, men det gaar med Handel, som det f. Eks. gaar med Landbrug og Skibsfart. Er der ikke lidt Held med, saa klarer alene Dygtigheden det ikke. Storhandelens store Avancer er fri Fantasi. For Eksempel i Kornhandel, Trælasthandel og Kulhandel arbejdes der med lilleputagtige engros Avancer. I mit eget Erhvervs engros Handel i Løvtræ (Hardwood) kan jeg oplyse, at den *Bruttoavance*, vi har, oversat i praktiske Tal stiller sig saaledes: Min Bruttoavance for at levere oversøisk Egetræ til et Egetræsspisebord af almindelig Størrelse beløber sig til — 27 Øre! For den Sum afholder jeg alle Forretningsudgifter — Kontorhold, Telegrammer, Risikopræmie etc. Saa kan Læseren se Forholdet mellem, hvad et Spisebord koster, og hvad min »Nettofortjeneste« beløber sig til. Hvis Køberen af et Egetræsbord selv skulde importere sit Træ o. s. v., vilde det blive ham et meget kostbart Bord. Jeg klager ikke over min Fortjeneste. Det er snarere den Pladshandlende og Snedkeren, der faar for lidt. Men under Valutacentralen har vi jo »tjent« noget mere. Lad det her med det samme være sagt til Ære for den danske Storhandel, at den til Trods for Valutacentralens Handelsmonopol har bekæmpet — og stadig bekæmper — dette System, fordi det ikke er *købmandsmæssigt*, d. v. s. fordi den Handlende kan se, at dette er Snyderi mod Forbrugerne, som hans

Erhverv byder ham at være god Tjener for. At Storkøbmanden har været sig bevidst, at hans Erhverv var et alment samfundsgavnligt Fag, ses af, at Grosserer-Societetet omkring 1780, da de fysiokratiske Strømninger brød de gamle merkantilistiske Skranker ned, anskaffede sig et nyt Segl, hvori ses det revolutionære, republikanske Symbol, den frygiske Hue sat paa en Stage, over Havnens gamle Vartegn.

Skibet i Seglet viser, at den Gang var Handel og Transport et og samme Erhverv. For at faa Grossererborgerskab skulde Købmanden tillige eje Skib eller have Part i Skib. Arbejdets fortsatte Deling har medført, at Handel og Transport nu i det væsentlige er to forskellige Fag. (Et Grossererborgerskab koster nu kun 52 Kr.!)

Det gamle Segl bruges den Dag i Dag, og meget tyder paa, at Storkøbmændene stadig er sig deres Samfundsansvar bevidst. Det er Folk, der ikke ønsker Særrettigheder af nogen Art. Den store internationale Handelskongres i København Juni 1939 afholdtes i det frie internationale Samarbejdes Aand og under Mottoet: »Gennem Verdenshandel til Verdensfred«.

* * *

Forbrugeren kommer hovedsagelig i direkte Forbindelse med de Handlende, der sælger fra »aaben Bod«, d. v. s. Detailhandlerne. Mange synes, der er for rigeligt med Detailhandlende, det synes disse selv, men hvem er der tilsyneladende ikke for mange af? Spørg blot i andre Erhverv!

Staar man og i en Fart skal have fat i et Par Søm, saa synes man alligevel, der er for langt til den nærmeste Isenkræmmer. Hvis der er for mange Handlende, hænger dette sammen med, at dette Erhverv er det eneste, der er tilbage at ty til for Folk, som gerne vil klare sig selv, og hvortil der ikke kræves større Faguddannelse eller Driftskapital. En meget stor Part af Detailhandlerne er Folk fra Landdistrikterne. Det springer i Øjnene, hvis en Handlende sidder og tjener Penge; man glemmer de Tusinder, der ved Handel mister, hvad de havde, skønt de var baade flittige og nøjsomme. Og det maa ikke glemmes, at Handel og det med Handelen forbundne Transporterhverv (Skibsfart etc.) er ubeskyttede Erhverv, der er henviste til at klare sig selv. Som Helhed kan Handelen ikke hjælpes med Tilskud, thi Handel er al Produktions bærende Kraft. Naar denne Kraft ikke belastes med politiske Byrder, yder den størst Hjælp til hele Produktionslivet, thi:

Ligesom Handelen er et Led i Produktionen, saaledes er Handelens Frihed et Led i Produktionens Frihed.

* * *

Det er derfor en ganske forkert smaaborgerlig Opfattelse, at »Handel er saadan en Slags Smaasnyderi«. Handel er antagelig det Erhverv, der udkræver den største Akkuratesse og Ordholdenhed. Det er Kæmpesummer, der daglig omsættes alene begrundet paa gensidig Tillid mellem Handlende spredt over hele Kloden.

Selvfølgelig er der Strejfhandel, der er mere Fidusmageri end Handel. Man træffer særlig denne Form for Handel i Østens Havnestæder. Man kan af disse Havnehajer i den Grad blive vænnet til Mistro og Nedprutning, at man kan komme galt af Sted. Et Stykke udenfor *Benares* ligger et lille arkæologisk Musæum. Det faar sjældent Besøg. Det ligger ret aabent og ubeboet hen. Jeg gik omkring i de stille, menneskетomme Rum, saa kom jeg ind i en lille Sal, hvor der stod en indisk Kvinde og ordnede noget i et Skab. Hun var ikke ung, men saa statelig ud i den hvide *Saris*. Hun fortalte mig, at hun var hele Opsynet, men at hun var museumsuddannet. Vi kom i Snak sammen, og hun spurgte, om jeg havde Lyst til at se nogle Dubletter, baade Elfenben og Bronce, som Museet solgte. Jeg fik Interesse for en gammel Broncebuddha og spurgte, hvad den kostede. Hun nævnte en meget lille Pris, og saa røg det ud af Munden paa mig: »De staar vel ikke og narrer mig, — den er vel ægte?« Hun rettede sig op og saa forbavset paa mig og sagde: »Min Herre, jeg er opdraget paa et *Christian College* — jeg er en kristen Pige *og kan altsaa ikke sige andet end Sandheden!*« Dér fik jeg den. Jeg mumlede en Undskyldning, skyndte mig at betale

Buddhaen fra Benares.

og listede af. Ak, hun skulde blot vide, hvor mange »Kristne« der omgaas skødesløst med Sandheden.

For Købmanden, der vil sit eget Vel, betaler det sig at sige Sandheden, ligesom det betaler sig for ham at bytte Varer eller give Penge tilbage, hvis en Kunde mener at have faaet noget, han ikke har købt. Forhenværende Seminarieforstander og Undervisningsminister *Jens Byskov* fortalte et meget karakteristisk Eksempel paa Ærlighed i Handel:

Jyderne er kendt som dygtige Handelsfolk, ærlige og ordholdende. Men i Hestehandel har man Lov til at snyde. Det er ikke alene for Profittens Skyld, men det er Sport at snyde en opstadset Helmis over paa en anden. »Han kan jo se sig for, hvad han køber.« — Og dog!

En Præst i Jylland trængte til et Par nye Køreheste og bad den lokale Hestehandler skaffe sig et Par ved Lejlighed. En Dag kom Hestehandleren med et Kobbel Heste fra Marked forbi Præstegaarden og gav en af sine Folk Ordre til at løse et vist Spand Heste ud af Koblet og binde dem ind i Præstens Stald. Selv gik han ind til Præsten og sagde: »Nu staar der et Par rigtige Heste derude, de skal koste saa og saa meget. Vil Præsten være saa god og gaa ud at se paa dem.« »Nej,« sagde Præsten, »naar De siger, de er rigtige, saa er de rigtige. Det har De bedre Forstand paa end jeg.« »Ja, men jeg vil gerne, at Præsten selv ser paa dem.« »Nej, jeg vil ikke. De siger jo god for dem.« Saa gik Hestehandleren smaabandende ud til sine Folk og bød dem trække det første Spand ud igen og sætte et andet Spand ind i Stedet. Og dér fik Præsten et Par Heste, han kunde være godt tjent med.

Men dette gælder for Resten ikke Jyderne alene. Tal til enhver dansk Handelsmands Købmandsære, saa kan De være sikker paa, at De faar alt, hvad han kan give for Pengene.

* * *

Fra Indenrigshandel voksede Handelen til at blive Verdenshandel, d. v. s. Arbejdets Deling foregaar nu Kloden rundt, blandt Folk, der ikke aner hverandres Eksistens. Handelen ordner automatisk alt. Men fra Oldtiden og i Perioder op gennem Tiden finder hele Nationer — og nu hele Verdensdele — paa at tro, at den frie Vareudveksling skader dem, og saa følger Told og Toldkrige i Sindsforvirringens Spor. For Tiden har Verden en Toldraptus. Det vil sige, saa fornuftig er man dog nu, at man kan se, at Frihandel er det rigtige, men man mener dog, at f. Eks. Danmark er nødsaget til at toldplage sig, naar andre Lande gør det! Man gør sig ikke den Ulejlighed at tænke Sagen til Bunds. Ja, man glemmer hurtigt sit eget Lands økonomiske Historie. Der var dog en Gang, da Danmark rev sin Toldmur ned midt i en toldplaget Verden og stod sig mægtigt ved det. Ja, man har glemt, at det ikke er ret længe siden, at Europas tre mest frihandelsvenlige Lande, Danmark, England og Holland havde den højeste Arbejdsløn og den højeste Levestandard. Det er i den utroligt korte Folkehukommelse, at dygtige Statsmænd møder deres værste Modstander.

Kipling fortæller, at de indiske Elefantdrivere kan tøjre deres Elefant med et tyndt Halmreb. Kan Arbejdselefanten ikke naa hjem ved Aftentid til Elefantstalden med

Pælen og Fodlænken, saa snor Vogteren blot et Par Straa og lægger om Dyrets Fod og siger til den: »Nu er Du lænket og kan ikke gaa herfra.« Og Tohale nikker. Jo, den har forstaaet! Denne Elefant er et tro Sindbillede paa egne Toldhindringer. Man tror paa, at man er bunden af de andres Toldreb, men de er kun snoet af ens egen Indbildning. Taber vi Troen paa deres lænkende Magt, saa kan vi gaa ud til Frihandelen, hvad Øjeblik vi selv vil.

* * *

Den varefordyrende Prisforfalskning, som Toldsystemet medfører, er, naar alt kommer til alt, den mindste Skade, som Toldsystemet gør. Det, at Tolden giver den enkelte en privat Beskatningsret over de mange, er langt det værste, thi det medfører en Forgiftning af hele Samfundslivet. Jagten efter at opnaa Særfordele leder Sind og Kræfter bort fra det frie, sunde Samarbejde og ind i et erhvervsegoistisk forpestet Produktionsliv. Lad os tage et Skoleeksempel: Dansk Papirfabrikation. I sin Tid — for ca. 200 Aar siden — fik dansk Papirfabrikation en stor Understøttelsestold. Den blev givet med den Begrundelse, at det var for at fremhjælpe Fabrikationen af dansk Papir (Babyteorien). Nu er der gaaet 200 Aar siden, men de danske Papirfabrikker behandles stadig toldmæssigt som Spædbørn. Antagelig fordi der, med skiftende Udbytte, sidder Politikere i Fabrikkernes Bestyrelse. Men ikke nok med, at disse Fabrikker herved har en varefordyrende privat Beskatningsret, men Systemet har medført, at Danmark har baade dyrt og daarligt Papir. At det skal være dyrt er Hensigten med »Beskyttelse«. Men hvorfor

skal det ogsaa være daarligt? Papirtolden har medført, at hele *Papirhandelen* er blevet monopoliseret. En Mand, der vil nedsætte sig som Papirhandler, gør den ubehagelige Opdagelse, at han ikke kan faa noget at handle med! Dette er ikke Produktion til Samfundets Gavn. Og dette System bæres oppe af *demokratiske Regeringer!* Der er Gummifabrikken i Køge og mange flere Eksempler. En skønne Dag vil vi ogsaa faa dyrt og daarligt Vinduesglas, takket været det nye Glasmonopol i Korsør.

At den politiske Overklasse hænger sammen om den Slags, kan forklares, men at Underklassen holder med dem, er ubegribeligt. Det er dog den Slags, der laver Fattigdom og Arbejdsløshed.

Men vil Folkets brede Lag vedblive at opretholde Jord- og Toldmonopolet og vedblive at være fattigt, all right, lad det saa vedblive at være fattigt, men lad det saa ikke beklage sig over det.

* * *

Vore Købmænd skal se sig nøje for, hvad det er for Lærerkræfter der kommer ind paa Handelsskolerne. Handelsungdommen bør, foruden de almindelige Handelsfag, lære om Handelens afgørende Betydning for Produktionen. Og navnlig skal der passes paa, at ikke Bevægelser som »Køb Dansk« og rene protektionistiske Organisationer faar Indflydelse paa Handelsskolerne. Faren er der. Ved en Afslutningsfest paa en større Handelsskole i Juni 1938 holdt en af Lærerne, en Dr. polit., Hovedtalen og sagde bl. a.:

»Paa en Købmandsskole uden videnskabelige Prætentioner (!) kan det være et fuldt legitimt Formaal at forsvare og forherlige Frikonkurrence og Liberalisme og bekæmpe Planøkonomi og Socialisme. Paa en videnskabelig Læreanstalt hører saadanne Formaal derimod ikke hjemme. *Videnskaben tager ikke Parti*, den giver sig ikke af med at dømme og vurdere, men indskrænker sig til at udfinde Sammenhæng mellem de Fænomener, den studerer. Den undersøger nøgternt og lidenskabsløst, hvordan det *er*, og hvorfor det er saadan, og den haaber derigennem at finde Holdepunkter for, hvordan den kan blive anderledes, men hvorledes det skal eller bør være, kan den ikke afgøre.«

Dette er jo ganske falsk Tale. Hvis denne Socialøkonom af Fag kun vil stille Diagnose for en Samfundssygdom, men ikke iøvrigt vil foretage sig noget, er han ikke en rød Øre mere værd end den Læge, der kaldes til et Sygeleje og efter at have sagt, hvad den Syge lider af, forlanger sin Betaling og vil gaa. Og naar man siger til ham: »Javel, men hvad skal der gøres for at lindre Smerten og helbrede Patienten?«, og han dertil blot svarer: »Det er skam ikke min Sag, jeg er videnskabeligt uddannet *og tager ikke Parti* for eller mod Sygdommen«, saa vil man lyse en saadan Doktor til Dørs.

* * *

Den gamle Orientalist, Professor *Johannes Østrup*, holdt nogle Dage før sin Død for et Par Aar siden et Radioforedrag om »Handelen og Kulturen«. Ud fra den sammenlignende Sprogvidenskab viste han, hvorledes Handelen var kommet

østfra ind i Europa. Handelsmændene oprettede Handelspladser ved Middelhavskysten og op ad de store Floder. De bragte Kultur med sig, og Kulturen spredte sig fra Handelspladserne. At lægge den frie Handel Hindringer i Vejen, er derfor kulturhæmmende. Professor Østrups sidste Ord til Danmarks Lyttere var: »Husk, at Handelens Veje altid var Kulturens Veje.«

Men han var ogsaa en rigtig Videnskabsmand.

XVI.

Frisocialismen.

SOCIALISME og Socialisme er to Ting. At Socialisme ikke er een bestemt Ting, har medført, at der er mange, som mener, at ingen véd, hvad Socialisme er.

Først og fremmest betyder Socialisme: *planlagt Samvirke*, som Modsætning til det ubevidste Samvirke, der foregaar automatisk overalt, hvor Handel og Produktion er frie.

Folk af Fag og Folk i Almindelighed har i den Grad vænnet sig til, at Ordet »Socialisme« betyder tvangsmæssig Statssocialisme, at de har tabt af Syne, at de oprindelige Talsmænd for det socialistiske Ideal var Modstandere af, at Staten skulde have noget at gøre med Erhvervslivet. Det var først med Marx og hans Skole, at man kom ind paa det Sidespor, der førte til Kravet om, at det offentlige skal afskaffe den private Ejendomsret og lade Statens Embedsmænd fordele Arbejdet og Udbyttet. »Fra enhver efter Evne til enhver efter Behov«. Kampen for Statssocialismen har foreløbig ført til Diktatur med Arbejderne som en Slags Statsslaver, thi Statssocialisme og Demokrati er hinandens Modsætning.

Men forud for Marx opstod Tanken om Frisocialismen, og

det er denne, der hidtil har opvist de eneste positive socialistiske Resultater. Fra *Proudhon* og *Robert Owen* (1771—1858) kom Frisocialismen i 1866 til Danmark. Det var Præsten *H. C. Sonne* (1817—1886), der havde hørt om den Succes, Rochdale-Væverne havde haft med deres kooperative Foretagende. Sonne fik Arbejderne i Thisted interesseret i Sagen og fik i Thisted oprettet den første Indkøbsforening. Hermed var Begyndelsen gjort til Handelens Socialisering. Foreløbig blev det dog ikke til meget i Byerne, men fra denne beskedne Begyndelse voksede saa hele Brugsforeningsbevægelsen, og fra kun at have været en Socialisering af Detailhandelen voksede den ved yderligere Sammenslutning til ogsaa at gribe ind i Storhandelen (Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger), der har ført Socialiseringen videre til Fabrikation af en Række forskellige Produkter. Skønt der ogsaa er en stor Brugsforeningsbevægelse i Byerne, er det dog navnlig i Landdistrikterne, at Bevægelsen har hjemme.

Jeg har i min Ungdom med Iver deltaget i Arbejdet for Arbejdernes kooperative Bevægelse. Det er en Fase, der skal gennemløbes. Arbejderen maa prøve, hvorledes det er at være Arbejdsgiver, ellers proletariseres han til Ulykke for sig selv og til Skade for det Samfund, han er et saa vigtigt Medlem af.

* * *

Købmandsstanden har selv bidraget til Brugsforeningernes stærke Fremgang.

Den frie Konkurrence besørger automatisk den Selvregulering, som er Betingelsen for dèn naturlige Prisdannelse.

En Vares naturlige Pris bestemmes af Tilbud og Efterspørgsel i det frie Marked. Derfor er al Tale om en *Produktionspris* som Talen om en firkantet Kugle. Handelsmonopoler er et Brud paa dette Princip og derfor ukøbmandsmæssige. Saafremt Købmændene svigter deres Opgave, at være Forbrugernes og Producenternes Tillidsmænd, ved at skaffe sig Handelsmonopoler, saa søger Handelen udenom den erhvervsmæssige Handel. Det saakaldte *Købstadsprivilegium*, der først endelig ophævedes ved Lov af 11. Februar 1920, forbød al Handelsnæring indenfor en Afstand af 1 à 1½ Mil fra nærmeste Købstad. Disse saakaldte »Læbælter« blev et Grosted for Brugsforeningsbevægelsen.

Købmanden kan selvfølgelig ikke lide den kooperative Handel og søger at komme den til Livs, bl. a. med Kravet om, at Grundlovens Bestemmelse om Foreningsfriheden ikke skal gælde Brugsforeninger, selv om de kun handler med Medlemmer. Købmændene siger: »Da vi skal betale Skat, saa kræver vi, at ogsaa Brugsforeningerne skal betale Skat.« Dette er ikke klogt sagt af Købmændene og viser, at de endnu ikke er Friøkonomer. De burde i Stedet sige: »Da Brugsforeningerne er skattefrie, saa kræver vi ogsaa at blive det, thi vi vil ikke tvinges til at fordyre Varerne for Forbrugeren.« Et saadant Krav vilde give Politikerne noget at tænke paa. Men har Handelsstanden politisk Ben nok i Næsen til en saadan Optræden?

Finansministeren siger maaske som saa, at det gør ikke noget, om Købmændene med Sorg ser paa Brugsforeningerne, blot Købmanden betaler *Skat med Glæde*. Jeg vil sige, at

Købmanden skal vænne sig til at se paa Brugsforeningerne med Forstaaelse, men de skal hade at betale Skat.

Paa den anden Side har den kooperative Bevægelse ofte været til stor Gavn for den erhvervsmæssige Handel og Produktion. Forbrugerens ofte helt forkerte Begreber om Købmændenes Fortjeneste har forledt Købere med slap Moral til at kræve en Kredit og Betalingshenstand langt ud over Rimelighedens Grænser. Og Husmødre har f. Eks. altid haft svært ved at forstaa, at Mælken blev fordyret fra 1—3 paa sin Vej fra Stalddør til Køkkendør, men naar Mælken ikke bliver billigere, selv om den kooperative »Arbejdernes Mælkeforsyning« besørger Mælkehandelen, saa kan hun ikke knurre over, at den private Mælkemand skal have samme Pris.

Fagforeningerne har, efter at Valutacentralen blev skabt, oprettet et »Arbejdernes Erhvervsraad«. Det er en protektionistisk Institution, der i Arbejderbevægelsens Navn gør Livsfornødenhederne dyre for Befolkningens brede Lag. I egen Interesse bør Arbejderne se denne mærkelige Institution efter i Sommene.

* * *

Det er navnlig Byernes Detailhandlere, som ikke kan lide Brugsforeningerne. Lad det være dem en Trøst, at havde de ikke faaet Brugsforeningerne, saa havde de blot faaet saa mange flere Stormagasiner, »E. P. A.«-Forretninger, Fabriksudsalg, Kædebutikker etc. at konkurrere med. Gør man Regnestykket op, viser det sig, at trods alt gaar Detailhandlerstanden frem baade i Antal og Anseelse.

Det sker, at en Brugsforening fortrænger en gammeldags Landkøbmand; men det sker ikke sjældent, at der ved Siden af en Brugsforening lægger sig baade en og to nye Privathandlende, som enten ved Specialhandel eller særlig godt Købmandsskab faar sin Del af Egnens Varehandel.

Det, Detailhandelen trænger til, er Friøkonomien, saa skal den nok hævde sig ved Siden af den socialiserede Handel. Den Dag vil da komme, da Købmanden vil være glad for, at Forbrugeren ogsaa driver Handel, thi disse vil da ikke med Rette kunne forlange stort bedre Service af ham, end hvad de selv kan skaffe sig i deres egne Indkøbsforeninger.

* * *

Det blev dog Frisocialismen paa Landbrugsproduktionens Omraade, der her i Landet fik den største Betydning. Den danske Andelsbevægelse har faaet et velfortjent Verdensnavn. Alene den ægte demokratiske Aand, der har baaret den frem til Dato, er storslaaet. Vore større Landbrugere skal have Ære for, at de gav den lille Husmand med de 2—3 Køer samme Stemmeret i Andelsmejeriet, som Proprietæren med sine 50 Køer.

Den høje Kvalitetsvare, som Andelsproduktionen muliggjorde, gav højere Forrentningsmuligheder for Landbruget, men desværre har Nutidens Landmænd ikke større Glæde heraf, thi efter at Jordspekulationen har faaet frit Løb, er de høje Forrentningsmuligheder gennem Handel med Landejendomme blevet kapitaliseret næsten ene til Glæde for Landmanden som Jordsælger. Landmanden som Jordbruger

er blot kommet til at sidde saa meget ringere ved det. Det er gaaet med Andelsbevægelsen som med Skyskraberne i New York. Jordpriserne — og Prioriteterne — er kommet op i Skyskraberhøjder. Og nu forlanger en Del Landmænd »Gældssanering«, d. v. s., at andre skal betale en Del af deres Gæld. Men det kunde jo blot gavne de nuværende Ejere. Saa snart de solgte, vilde de indkassere hele Saneringen, og de næste Ejere maatte da kræve en ny Sanering. Der bliver ikke fast Bund i Landbrugets Økonomi, før vi faar en effektiv Grundskyldslovgivning, thi *Landbrugerstanden er en stadig fremrykkende Jordkøberstand.*

Paa et andet Omraade har Landbruget ogsaa baaret sig mindre klogt ad. Det var danske Storkøbmænd, der skaffede danske Landbrugsvarer et Marked i Udlandet, men da det hele var kommet godt i Gang, sagde Landmændene: »Tak og Farvel, nu kan vi selv«, og saa kastede de alle Landbrugsvarer ind paa de to største Markeder. Men derved blev de sekundære Markeder forsømt, og det er disse Markeder, som Landbruget nu i disse tossede Restriktionstider saa haardt savner. Der er ikke noget at sige til, at Købmændene ikke nu har Lyst til at tage dette Arbejde op igen, thi der skal ofres Tid og Penge paa at oparbejde et Marked. Købmanden risikerer blot at skulle gøre det trælse Pionerarbejde gratis.

* * *

Dog, Frisocialismen har langt dybere Perspektiver. I Stedet for at gaa og klatte med Stemmesedlen og vente paa, at *Staten* — en Gang skal »ekspropriere de Eksproprierende«

og afskaffe den private Ejendomsret ved at statssocialisere Handel, Landbrug, Haandværk og Industri og lade politiske Embedsmænd forsøge sig som Driftsledere, saa kan Arbejderen, om han vil, gaa frem ad Frisocialismens Vej, som Landbrugeren har gjort. Som den største Gruppe Forbrugere har de til enhver Tid i deres Magt ad kooperativ Vej at overtage al den Industriproduktion, de ønsker, thi Forbrugerne er de eneste virkelige Arbejdsgivere. Der er ogsaa en Del af dette i Gang, og mere har været prøvet med højst vekslende Resultater. Det er ikke helt faa kooperative Virksomheder, der i Tidens Løb er gaaet al Kødets Gang. Det er jo saa sandt, at en Generalforsamling hverken kan tage Initiativ eller gøre en Opfindelse. *Det kan kun den enkelte.* Udover rene Konsumforetagender er det vist her i Landet kun Bygningssnedkernes A/S, der har vist større Livskraft. Men dette udmærkede kooperative Arbejderselskab ledes heller ikke af en Generalforsamling.

Jeg maa smile, naar jeg nu tænker paa den Gang, da Arbejdernes kooperative Produktionsvirksomheder Bryggeriet Stjernen og Arbejdernes Fællesbageri bekæmpede Brugsforeningerne og nægtede at sælge Varer til disse med den Undskyldning, at man var bange for, at Socialdemokratiet skulde miste Detailhandlernes Stemmer. Borgbjerg, der yndede at sige om sig selv, at han var Danmarks sidste Grundtvigianer, kom her til at bryde Isen. Med lyrisk Sving citerede han:

> Den Snor, der lægges af Strenge tre,
> den brister fuldnæppelig.

Arbejderne, sagde han, burde benytte sig af baade den faglige, den politiske og den kooperative Magt. Det var ganske vist noget andet end det, jeg havde søgt at lære Arbejderne, nemlig at de skulde virke for den faglige, den kooperative og den friøkonomiske Bevægelse, da jeg vidste, at den sidste med Tiden vilde overflødiggøre de to første, i alt Fald i den Form, de nu har. Den faglige og den kooperative Bevægelse kan en Del, men de kan ikke holde Huslejen, d. v. s. Jordpriserne nede, og saa er man jo lige vidt.

Vejen for Arbejderne til at overtage Produktionen og lede Fordelingen ligger aaben. Arbejderne har i Arbejdernes Landsbank en Omsætning paa mere end 1½ Milliard Kroner og en Aarsbalance paa 80 Millioner Kroner, al den finansielle Støtte, der skal til. Den kooperative Banks Ledelse adskiller sig ikke fra andre Pengeinstitutioners Ledelse, de maa ogsaa tage bankmæssigt paa Sagerne. Man skal blot huske, at en Bankmand er en Person, der laaner Paraplyer ud i Solskin og forlanger dem tilbage i Regnvejr.

Men heri ligger Faren for Arbejderne ved Frisocialismen. Man kan nemlig ikke med Rette forlange højere Løn af andre end den, man kan kan skaffe sig selv med egen Kapital. Den kooperative Produktion er Maalestokken for kollektiv Dygtighed.

* * *

Frisocialismen er en god Regulator paa Privatkapitalismen. Frisocialismen bør ikke lægges Hindringer i Vejen. Værs'god, Larsen, begynd selv. Melodiën er ikke blevet væk. Det, som er blevet væk, er Økonomiens Grundlag: *Jorden*

og *Frihandel.* Grundlaget kan Stemmesedlen skaffe tilbage igen. Hvad skal man med Tvangssocialisme, naar Frisocialismen ligger lige for ens Fod. Man behøver knapt at bukke sig for at naa den. Gaa paa, Larsen! Det er ikke »Kapitalismen«, der har hugget Melodien. Melodien er paa den anden Side af Døren, og Du gaar med Nøglen i Haanden.

XVII.

Med godt Humør.

LØNFORHANDLINGERNE mellem Arbejdernes og Arbejdsgivernes Organisationer er et alvorligt Spørgsmaal, thi det drejer sig om *Penge*. Arbejderen synes, at Arbejdsgiveren er for paaholdende, og Arbejdsgiveren synes, at Arbejderen er for paagaaende. Egentlig har Arbejdsgiverne ikke noget mod høj Løn, blot de kan faa skubbet Prisstigningen over paa andre. Lønforhandlingerne vilde gaa lettere, hvis begge Parter tog det med godt Humør og huskede paa, at de er i samme Baad, samt lærte, at samtidig med, at de trækker Tov om en Femøre af Kronen, saa stryger Monopolisten de 95 Øre ned under Bordet. I et lille Land som Danmark er Standsforskellen mellem Arbejderne og Arbejdsgiverne ringe. Indtægtsmæssig glider de over i hinanden. Der er Arbejdere, hvis Realløn er større end deres Arbejdsgiveres. Men begge lader de sig udbytte af Monopolismen, fordi de ikke forstaar det økonomiske Livs Naturlove. Og dette resulterer i, at den ene Part slaar sig paa det taagede Begreb: »Socialisme«, og den anden Part holder paa »det bestaaende«: paa noget, der hverken er Socialisme eller bestaaende.

De tre Ottetaller ved Majdemonstrationen betød: Otte Timers Arbejde, otte Timers Fritid, otte Timers Hvile. Hertil føjede saa Overklassen et haanligt: »Ja, og saa otte Kroner om Dagen — det kunde lige passe!« Men hvad Lønfordringerne angik, var Arbejdernes Krav langt mindre. Jeg hørte en Gang en optimistisk Fagforeningsagitator sige, at Maalet maatte være 5 Kroner om Dagen, og han føjer til: »Kan vi faa fem Kroner om Dagen, saa kan Arbejderne leve som smaa Grever.« Han kendte aabenbart intet til Pengespørgsmaalet. Indtægten bestemmes ikke af Pengebeløbet, men af Pengenes Købekraft. Det forstaar Arbejdernes Flertal ikke endnu, men det er Arbejderne for Resten ikke ene om.

Da Efterkrigstidens Tyskland var allerfattigst, fik Arbejderne udbetalt deres Løn i Sedler, der lød paa Milliard- og Billion-Beløb. Et Glas Øl kostede en Billion Mark! Alligevel sagde Tyskeren den Gang: »Vi mangler Penge!« — De havde alt for mange! Men den Dag i Dag drejer enhver Lønkonflikt sig om højere Betaling, aldrig om billigere Livsfornødenheder, d. v. s. højere Realløn. Monopolisten smiler.

Det er denne Pengenes politiske Værdiforandring, der i Tidens Løb har faaet saa mange Socialinteresserede ind paa ad den spekulative Vej at ville omforme Samfundet ved Hjælp af en Pengereform. Det er altid fristende at forsøge at skyde Genvej. Pengereformatorer kendes lige fra *John Laws* Dage til Nutiden, og de findes i alle Lande og i Tusindvis af Udgaver. Men det er ikke saa svært at blive klog paa Pengeproblemet, naar man blot holder sig klart, at »Penge« ikke er andet og ikke skal være andet end et *Værdimaal*, paa

samme Maade, som en Meterstok og et Litermaal er Varemaal. Men det skal være konstant. Det er ganske ligegyldigt, om Varemarkedets Priser er »høje« eller »lave«, blot de ikke er svingende eller kan politisk forandres. Jeg mener, at Amerikaneren *Irving Fisher* og Schweitzeren *Silvio Gesell* har helt rigtigt angivet Retningslinien for Fremtidens Pengesystem (ikke Guld, men Pristal).

Men man kan ikke uden videre forkaste Brugen af Guld (Sølv etc.) som Møntfod. Dets Nytte eller Skadelighed afhænger af Tid og Sted. En Metalmøntfod er anvendelig blandt monitære Analfabeter. En Pristalsmøntfod er tilstrækkelig blandt Kulturmennesker.

* * *

Forholdenes Magt tvang Arbejderne til i sin Tid at danne Fagforeninger som Modtryk mod Monopolismens Tryk. Arbejderne skabte sig selv et lille Monopol. »De korslagte Armes Monopol«. Dette har været en dyr Hjælp for Arbejderne, men for dem var der ingen billigere, og selv om den Lønstigning, Fagforeningerne har skaffet, ret hurtig er blevet omdannet til højere Husleje og højere Varepriser, saa at der ikke er blevet stort mere tilovers for Arbejderne end den højere Levefod, som den tekniske Udvikling har medført, saa har Fagforeningerne dog bragt Arbejderne en lang Række andre Goder: kortere Arbejdstid, sundere Værksteds- og Fabrikslokaler, Beskyttelse mod Ulykke (f. Eks. almindelig kollektiv Ulykkes- og Sygeforsikring), bedre Lærlingeuddannelse o. s. v. Alt dette har givet Arbejderne Rejsning

og Rygrad, saa de nu ser Arbejdsgiverne lige i Øjnene. Dette er til begge Parters Gavn.

Henry George, der adskiller sig fra andre verdenskendte Socialøkonomer deri, at han selv var Fagforeningsmand og blev staaende i Typografernes Fagforening Livet igennem, skønt han ikke kunde have personlig Fordel af det, men blot for at støtte gamle Arbejdskammerater, siger om Fagforeningerne: »Arbejderne er ikke egoistiske, fordi de gennem Fagforeninger søger at forbedre deres Kaar. Det er en fortjenstfuld Handling for hele Samfundet at søge Arbejdslønnen sat højt. Men Arbejderne maa blot ikke glemme, at Fagforeningerne ikke kan holde Prisen paa Jord nede. Derfor vil ogsaa Fagforeningernes Resultater, som alle andre sociale Goder, bundfælde sig i stigende Jordpriser. Det er en Maade, hvorpaa »Kapitalismen« i vor Tid høster, hvad andre har saaet.«

Kinesisk Savskærer.

* * *

Der er adskilligt i Tidens Løb, som giver en gammel Fagforeningsmand noget at tænke paa. Ved den første Majdemonstration i 1890 var der paa Nørre Fælled, foruden de mange smukke Fagforeningsfaner, ogsaa en Del hvide Plakater med Paaskriften: »Vi kræver Afskaffelse af alt Akkordarbejde!« Dette Krav var efter den sædvanlige Opskrift: »Stræk Arbejdet ud til saa mange som muligt.« I Dag kræ-

ver Fagforeningerne Indførelse af Akkordarbejde paa alle Omraader, til Gengæld saboterer man den tekniske Arbejdsbesparelse. Naar f. Eks. Københavns Kommune sælger Byggegrunde, sker det for Tiden med den Klausul, at Grundene ikke maa udgraves med Gravko, men skal udgraves med Spade og Trillebør. Vi har i Aar set Lyngby Kommune bære sig lige saa fjollet ad. Der bliver jo ikke mere samlet Arbejdsudbytte, fordi man producerer meget mindre. Var det kun mere uproduktivt Arbejde, man vilde fremskaffe, saa burde man ikke være blevet staaende ved Spaden og Trillebøren, men skulde have forlangt Grunden udgravet ved Hjælp af Teskeer og Fyldet baaret bort i Tekopper.

Men dertil kommer, at min Tids »hellige og ukrænkelige Strejkeret« i Nutiden sættes i Skammekrogen. I 1939 stiller og gennemfører en Arbejderregering Lovforslag om Strejkeforbud. Det skulde en Højreregering bare have vovet i min Ungdom! Det er paa høje Tid, at Arbejderne og Arbejdsgiverne finder hverandre og med godt Humør gaar løs paa alt det, som skamskænder Arbejdet.

* * *

De faglige Kamporganisationer var i sin Tid nødvendige. De er ikke nødvendige mere, men saa skal Kursen ogsaa forandres. Nu gives der, efter at Demokratiet har sejret, andre Veje. En Dag vil maaske Arbejderne spørge sig selv, hvor det kan være, at f. Eks. Husassistenterne *uden Fagforeninger* har faaet deres Levekaar forbedret langt mere end Arbejderne, og at Lønnen for Husassistenten er steget 10 Gange

i samme Tidsrum, hvor Arbejderens Løn kun er steget 3 Gange! Dertil kommer yderligere, at Leveomkostningerne for Husassistenterne jo ikke er steget, og at de ikke kender til Arbejdsløshed. Den økonomiske Naturlov, der har frembragt dette Resultat (at det er deres Arbejdsgivere, som i indbyrdes Kappestrid om Hushjælp driver Prisen op for hinanden), kan Arbejderne sætte i Kraft for sig selv, hvad Dag de ønsker. Det skal blot gaa op for dem, at den kapitalistiske Lænke, de nu tror at have om Anklen, kun er et selvsnoet Halmbaand.

Japansk Savskærer.

* * *

Visse Kredse af større Landbrugere, der forlanger den af dem selv skabte Landbrugsgæld nedskrevet (betalt af andre), har optaget Tanken om at danne Fagforeninger for gennem Produktionsstrejke at opnaa »Produktionspris«. Hvad det sidste betyder, gives der ikke Forklaring paa, men en Del af vore Proprietærer vil altsaa nu optræde paa slap Line som Marxister. Ganske uden Idé er dette jo ingenlunde, eftersom Vejen til Nazismen fører gennem Marx, og der skal nok blandt visse større Jordejere være Sympati for de tyske Metoder. Disse Folk savner nordisk Humør. Og de skal lade være med at efterabe Arbejdernes Fagforeninger.

Arbejderne var ikke i Besiddelse af andre Midler end deres Arbejdskraft, men Jordejerne har Skøder paa Danmarks Jord. Der er saa uhyre Forskel paa de to Parters Stilling, at Sammenligninger ikke lader sig drage. Landbruget har ved Hjælp af Arbejderstemmer i adskillige Aar faaet Overpriser i Danmark, saa Priserne paa Landbrugsjord ikke vil gaa ned, men stadig stiger til Skade for den nye Jordbrugerslægt. Der tales saa meget om »Dumping«. Dansk Landbrug har nu i ca. 10 Aar »dumpet« deres Produkter paa det udenlandske Marked. Danske Landbrugsprodukter sælges, takket være de idiotiske »Ordninger«, til en mægtig Overpris her i Landet. Naa! det kan kun gavne engelske Arbejdere, at de kan købe dansk Smør billigere end danske Arbejdere kan det. Men det gaar ikke i Længden for os.

Det var højst ønskeligt, om vore Landmænd og Arbejdere fandt hinanden i Kravet om Friøkonomi, til Gavn for dem selv og alle, der gør Samfundsgavn, og kun til Skade for Monopolisterne, der faar meget, men yder lidet eller intet.

Skønt vore Producenter godt véd, at vort Lands skrappeste Konkurrence kommer fra Lande, hvor Arbejdslønnen er lige saa høj som eller højere end i Danmark, og at et Land med Slaveløn slet ikke er konkurrencedygtigt paa Verdensmarkedet, saa bider de alligevel paa Krogen, naar Toldbeskytteren kaster Snøren ud. Det er dog en gammel Kendsgerning, at i de Lande, hvor Arbejdslønnen er høj, dér er Arbejderen og Arbejdsgiveren mest intelligente, og dér erstattes Kropsarbejdet af en højt producerende Teknik. Hold derfor Arbejdslønnen høj og Tolden borte!

Hvad har f. Eks. den af Protektionisterne saa udskregne japanske Konkurrence paa sig? I mit Fag er Japan 100 Aar efter Europa. Japanske Savskærere staar endog tilbage for de kinesiske. Japan har enkelte gode Specialiteter, som ethvert Land har det, men hvad er Sandheden om den japanske Tekstilindustri? Ja, at den kan lave smukt mønstret, men meget tarvelige Varer, som kan gaa paa Markeder, der ikke før har købt Tekstil, fordi Folket var for fattigt til det. Jeg stod en Dag ved Smaragdsøen paa Beppo og saa paa de hede Geysere, da en lille Japanerpige stak sin Haand ind i min: »Goddag, Bessefar!« Hun var nydelig, og hendes Dragt havde ikke en Gang kostet 2 Yen. Men den kunde heller ikke holde til ret meget. Gode Tekstilvarer er ikke særligt billige i Japan. Japanerne fremstiller som bekendt smukt og billigt grafisk Arbejde. Derfor købte jeg ogsaa i Japan smukke farvelagte Prospektkort og sendte hjem til Børnene. Da jeg senere kom hjem, drillede Børnene mig og spurgte, om jeg af Sparsommelighedshensyn havde taget japanske Prospektkort med hjemmefra! Hvad de mente med det? Saa viste det sig, at der i et Hjørne af Kortene med bittesmaa Bogstaver var trykt Navnet paa en dansk Fabrikant! Hvad mon de japanske Protektionister siger til, at vi kan slaa dem

Hvor Østen og Vesten mødes.

paa deres eget Omraade? Antagelig laver de en Paastand om, at Arbejdslønnen i Danmark ligger langt under Arbejdslønnen i Japan!

Som alle Lande med en god Handelsbalance har Japan i mange Aar haft større Import end Eksport. Jeg nævner dette med Vilje, thi for at et Lands Handelsbalance, Betalingsbalance og Status skal være god, *maa den samlede Tilgang af Værdier være større end den samlede Fragang.* Denne Sætning kan passende lægges paa vore Protektionisters Tallerken. Den er sund Kost.

Som amerikansk Lumbermagnat.

* * *

De forenede Stater har i mange Aar haft større Eksport end Import, fordi U. S. A. for indtil 50 Aar siden betalte Tribut til Europa, og senere fordi det forstrakte Alverden med Kredit. Men der kommer en Dag, hvor man ønsker at se sine store Tilgodehavender, og saa falder Papirbjerget sammen. Det var det, der skete i Amerika i 1929, og det har Amerika ikke forvundet endnu.

Krisen i Amerika havde ikke haft nødig at berøre os. Men vi savnede Humør. I Stedet for at udnytte Chancen tabte vi Hovedet, og lod Kronen nedskære, fik »Landbrugsordninger«, Told og Arbejdsløshed. Det betaler sig at holde Humøret oppe.

Og Danskerne har ellers Ord for at have godt Humør. En af vore nulevende danske Humorister i større Format, Robert Storm-Petersen, traf jeg engang i Philadelphia.

Vi rejste sammen hjem med gamle S/S »Frederik VIII«. Vi faldt godt sammen og travede hver Dag Promenadedækket blankt i hinandens Selskab. Storm P. er den mest morsomme Fortæller, jeg har truffet, og jeg hidsede ham op ved at give mit Bidrag til fælles Underholdning. Bl. a. fortalte han om Filmens første Dage, da han og *Oda Alstrup* med *Ole Olsen* som Manager indspillede de Films, som Storm P. havde skrevet. Det var vel nok Situationer med uimodstaaelige Begivenheder i! Imellem maatte vi standse og hænge os over Rælingen for rigtig at grine ud. Min Hustru kom til og fik et Grin med. Bagefter gik hun ned og opskrev Storms Fortællinger.

Med Storm P. paa Nordatlanten.

Storm havde set mine amerikanske Kolleger oppe i Skovegnene og malede mig af som »Lumber-Magnat«. — Det blev en alt for kort Atlanterhavstur. Tænk, saa meget godt Humør, der kan være i et Menneske. Han skulde være Lønforhandler og Forligsmand.

Mange Aar efter traf jeg den gamle Generaldirektør *Ole Olsen* og fik Storm-Petersens Filmshistorier opfrisket med ny Kolorit. Jeg kom for Resten i Peking til at dele Hotelværelse med Ole Olsen og deltog i hans Jagt paa den nu saa berømte »Sorte Vase«, som han erhvervede sig. Ole Olsen er ogsaa en glimrende Fortæller med godt Humør, og hvad han har oplevet fra den Gang, han paa Holbæk Marked i en Kukkasse fremviste et aktuelt Billede fra Illustreret Tidende: »Rasmussen skyder paa Estrup«, til Løvejagten paa Elleore og *Albertis* Forbud o. s. v., kunde der skrives en tyk Bog om.

Det er Optimister og Folk med godt Humør, der faar Verden til at gaa fremad. Thi en Pessimist er kun en Person, der ser en Vanskelighed i enhver Chance, men en Optimist er en, der ser en Chance i enhver Vanskelighed. Hvis man skulde bebrejde Japanerne noget, saa er det, at de savner Humør, og nu har de faaet mere Alvor, end de har godt af. De har leget Soldat saa længe, at Militæret har taget Magten fra Folk og Regering, og det koster dyrt.

* * *

Vi Danske skal bevare det gode gamle danske Humør: Vort Vikingehumør, om man saa maa sige. Thi hvad var Vikingerne andet end dristige sejlende Handelsfolk, som slog haardt igen og maaske slog unødigt haardt, naar lumske Flodfyrster vilde fratage dem det, som de i aaben Handel regulært havde tilbyttet sig. Videnskaben skylder os at skrive Vikingernes Historie ud fra andre Synspunkter end Hjemmesiddernes.

Vil blot Arbejder og Arbejdsgiver, Land og By, Høj og Lav mødes i godt Humør, saa skal vi nok faa et Danmark ud af det, hvor faa har for meget og færre for lidt. Med godt Humør kan Danmark staa i Tusinde Aar.

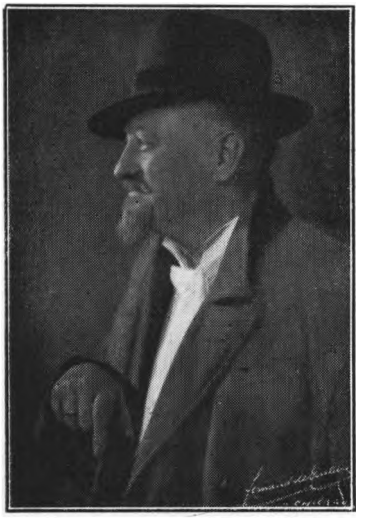

Jeg lytter til Ole Olsen, der fortæller Historier.
1929.

XVIII.

To Reformatorer.

KARL MARX er den Socialreformator, hvis Navn i vor Tid er naaet længst ud i Verden og trængt dybest ned i Folkeslagene, og alligevel er hans Tanker og socialøkonomiske Læresætninger kun kendt af forholdsvis faa. Helt har vist ingen forstaaet dem, ifølge deres egne Ord ikke engang hans mest betydelige Granskere. Heri ligger maaske Forklaringen paa den store Tilslutning, hans Lære har faaet. Karl Marx er blevet en Myte med Magt over Sindene.

Han var Tysker. Det præger i høj Grad hans literære Virksomhed og gør den bred og tung. Han kom fra et gammelt, fint Rigmandshjem og havde aldrig Førstehaands Forbindelse med det arbejdende Liv, hvis Betingelser det blev hans Livs Maal at klarlægge, og der blev derfor over hele hans Produktion noget akademisk uvirkeligt. Da Marx var seks Aar, blev hans jødiske Familie tvangsindlagt i Kristendommen, herfra stammer hans dybe Had til al Kristendom. Man forstaar ham, Tvungen Kristendom er ingen Kristendom.

I 1847 skrev Karl Marx, efter Opfordring, det nu berømte *kommunistiske Manifest*, der opridser Linien for Arbejderklassens politiske Maal. Manifestet er ikke helt klart, men det angiver dog en statssocialistisk Linie. Det lyder saaledes:

1. Ekspropriation af Grundejendommen og Anvendelse af Grundrenten til Statsudgifter.
2. Skatteydelse efter stærkt stigende Skala.
3. Afskaffelse af Arveretten.
4. Konfiskation af Emigranters og Rebellers Ejendom.
5. Centralisation af Kreditten i Statens Hænder ved en Nationalbank med Statskapital og fuldstændigt Monopol.
6. Centralisation af Transportvæsenet i Statens Hænder.
7. Forøgelse af Nationalfabrikernes Antal og af Produktionsmidlerne, Opdyrkning og Forbedring af Jordegodset efter en fælles Plan.
8. Lige Arbejdstvang for alle, Oprettelse af industrielle Armeer, i Særdeleshed for Agerbruget.
9. Forening af Agerbruget og Industrien i den Hensigt gradvis at bortrydde Skellet mellem Land og By.
10. Offentlig og gratis Opdragelse af alle Børn. Afskaffelse af Børns Arbejde i Fabrikker i dets nuværende Form.

Manifestet ender med Katastrofeteorien: at den kapitalistiske Udvikling automatisk fører til, at Storgodserne vil opsluge Bønderne, og Storfabrikanterne vil opsluge Smaafabrikanterne og Haandværkerne. »Kapitalen« er da samlet paa saa faa Hænder, at Dødsklokken vil ringe over den private

Ejendomsret. »Kapitalismens Skæbnetime er inde, og de ekspropriérende vil selv blive ekspropriérede.« Manifestet slutter med den kendte klingende Fanfare: »Proletarer i alle Lande, forener Eder.«

Den enestaaende Popularitet, som Marxismen har vundet i Arbejderklassen, skyldes utvivlsomt dette Programs enkle Ideologi og det stolte Kamp-raab til Alverdens Arbejdere: Forener Eder!, som løfter Arbejderne op fra det graa Hverdagsliv og sætter dem i Forbindelse med hele Verden.

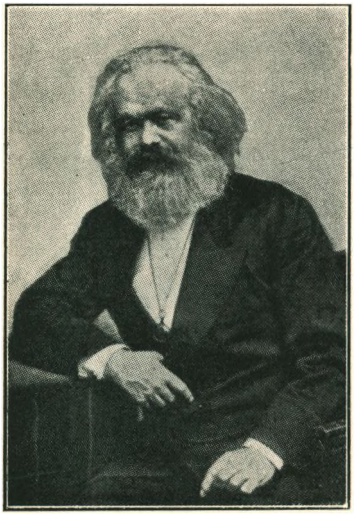

Karl Marx. 1818—1883.

Og der er endnu en Ting, der gør Marx til den populære Socialreformator. Han gav senere i »Das Kapital« hele Arbejderbevægelsen, »Klassekampen«, en tilsyneladende videnskabelig Begrundelse, og denne Begrundelse stivede Arbejderklassen af. Det var en forvirret Videnskab — jo vel, men man havde ingen bedre for Haanden, og saa blev den brugt, og den kunde bruges, fordi ingen forstod den, men den indeholdt korte Sætninger og Slagord, som bed sig fast.

Karl Marx er god nok. Han er vor Broder. Han vilde det rigtige, men kom til at sige det forkerte. Han kunde ikke se, at Tvangssocialismen maatte føre — som den har ført —

til Afdemokratisering af Samfundet — til Enhedsstyre, Militarisme og Diktatur. Den Dag er allerede kommet, hvor hele Statssamfund i Statssocialismens Navn anvender hans Punkt 4 mod hans egne Racefæller. Det var ikke paa den Maade, han havde tænkt sig, at Dødsklokken skulde ringe over den private Ejedomsret, men det blev Konsekvenserne af hans Lære.

Den engelske Arbejderbevægelse er aldrig gaaet ind for Karl Marx paa samme Maade som Kontinentets Arbejdere, skønt Marx mest virkede i England. De engelske Arbejdere har erfaret, at der er en Sandhed i Liberalismen, som Arbejderne gør klogt i ikke at lukke Øjnene for. Den gamle engelske Arbejderfører, Dokarbejderen *George Lansbury*, er mere paavirket af Henry George end af Karl Marx. Lansbury har startet det eneste engelske Arbejderblad »Daily Herald« (begyndt som Ugeblad) og var i mange Aar dets Redaktør. Skønt han nu er 80 Aar, repræsenterer han stadig i Parlamentet Bow and Bromley Kredsen. I Aarene efter Verdenskrigen var han i Rusland for at studere, hvorledes Russerne praktiserede Marxismen. Han besøgte os paa Gennemrejse.

* * *

Mellem det kommunistiske Manifest og Udgivelsen af Marx Hovedværk »Das Kapital« ligger en lille Snes Aar. Havde han fastholdt Linien i Manifestet, som begynder med Jorden, var meget kommet til at se anderledes ud. I »Das Kapital« begynder han med Maskinerne — med Fabrikation. Mekaniken har grebet og forvirret ham. Han ser helt bort fra

Grundlaget for al menneskelig Eksistens, og derfor bliver hans Hovedværk et forvirret Stykke Skrivebordsfilosofi. Det er egentlig forbavsende, saa lille et Omraade af Socialøkonomien, han kommer ind paa i det mægtige Antal trykte Sider, han anvender. Det hele drejer sig egentlig kun om »Merprofitten«. De store Ting, saasom Befolkningsspørgsmaalet, Handelen som Led i Produktionen, Arbejdernes Evne til at beskæftige sig selv, Forskellen paa Kapital, Formue og Naturgoder, Fremskridtets og Tilbagegangens Lov, Frihandelens og Toldbeskyttelsens Indvirkning paa Produktion og Fordeling o. s. v., o. s. v., kommer han slet ikke ind paa, eller han behandler dem ganske overfladisk. De ni Tiendedele af »Das Kapital« drejer sig udelukkende om Forholdet i Industrien mellem Kapitalist og Lønarbejder. Marx tror aabenbart, at Vidtløftighed er det samme som Videnskab. Det meste af »Das Kapital«s Indhold er ganske ligegyldige Produktionskalkuler. Marx minder om en Mand, der tæller Haarene i et Katteskind for at kunne anslaa Skindets Pris.

Fra venstre: Signe Bjørner, Lansbury, en Bjørner jun. og J. L. Bjørner.

Kun i den sidste Tiendedel af »Das Kapital« kommer han ind paa Jordspørgsmaalet, men trækker det nu ned til at

være et Spørgsmaal mellem Godsejer og Forpagter og mellem Forpagter og Landarbejder. At Arbejderen skulde kunne være sin egen Arbejdsgiver er for Marx en lukket Bog.

For Marx er Eje af Jorden og Eje af den arbejdsskabte Kapital nu ensartede Monopoler.

En tysk Socialreformator *Michael Flürscheim*, der skænkede hele sin Virksomhed til sine Arbejdere, skrev om Marx og »Das Kapital«: »Marx minder mig om Kejseren i den danske Digter *H. C. Andersens* Fortælling: »Kejserens nye Klæder«. Ser man rigtig til, saa ser man, at Marx som Socialøkonom bogstavelig talt ingen Klæder har paa. Men det vil Folk ikke være bekendt at sige, thi saa kan de blive antaget for at være dumme. Men jeg drister mig til at være det lille, ufordærvede Barn, der raaber: »Se, Marx har jo ingenting paa.«

Jeg anbefaler alle Socialister, som har god Tid, at læse »Das Kapital«. Den er nu langt om længe udkommet paany — meget forkortet — men godt forkortet og i god dansk Oversættelse.

Men vær belavet paa et Taalmodighedsarbejde. Jeg er øvet Læser af socialøkonomisk Litteratur, men jeg maa Gang paa Gang slaa frem for at faa fat paa Traaden, og ofte er Teksten ligefrem selvmodsigende, hvilket Bearbejderen selv gør opmærksom paa.

* * *

Henry George, den anden af vor Tids store Socialreformatorer, var Amerikaner. Det præger hans Ideer og Produk-

tion. George er udgaaet fra et lille Hjem. Han maatte tidligt forsørge sig selv. Han blev den selvhjulpne Amerikaner, og han blev Socialøkonom og Reformator. Hans Produktion spænder over praktisk talt alle Socialøkonomiens Felter, og han nøjes ikke med at stille Diagnosen for Samfundssygdommen, men han giver ogsaa Anvisning paa Lægemidlet, og det er enkelt og ligetil, som Naturen er enkel og ligetil. Men herved bliver han handicappet af Marx, thi Folk i Almindelighed tror mere paa det vidtløftige og sammensatte end paa det ganske jævne og enkle.

Naar Henry George, Arbejderen, Typografen, den praktiske Haandens Mand som Filosof og Socialøkonom, blev den, der klarlagde *Loven for det menneskelige Fremskridt*, skyldes det ikke alene hans varme medfølende Hjerte og kølig klare Forstand, men ogsaa den Omstændighed, at han blev født paa en Tid og et Sted, der var som et Udsnit af Menneskehedens økonomiske Historie — en Anskueliggørelse af Fremskridtets (og Forfaldets) Lov: Landet — i sig selv en ny Verdensdel — som i Vesten fremviste de frie Farmere paa den gratis Jord, og i Østen det højt udviklede monopolkapitalistiske Samfund, paa en Jord, der blot et Slægtled tidligere havde været herreløst Prærie- og Skovland. Her laa hele Problemet i en Nøddeskal for en opmærksom Iagttager. Aldrig mere vil Verden kunne byde en Socialøkonom en saa enestaaende Lejlighed til Studie i Marken.

Man har med Rette kaldt Henry George for Socialøkonomiens Kolumbus, den, som først satte Foden paa det nye *San Salvador*, Kysten af Lighedens Land.

Sit Hovedværk: »Fremskridt og Fattigdom« begynder han med at fastslaa, hvilken Mening han lægger i de forskellige Ord: Jord, Arbejde, Kapital, Formue, Rigdom, Penge, Værdi, Pris o. s. v., saa Læseren intet Øjeblik senere er i Tvivl om, hvad han mener. Denne Enkelhed i Fremstillingsmaaden er det, man saa dybt savner hos Marx. Man skal læse »Fremskridt og Fattigdom« og sammenligne med Marx. Saa vil man opdage, hvor levende og klart Henry Georges Tanker er fremstillede.*)

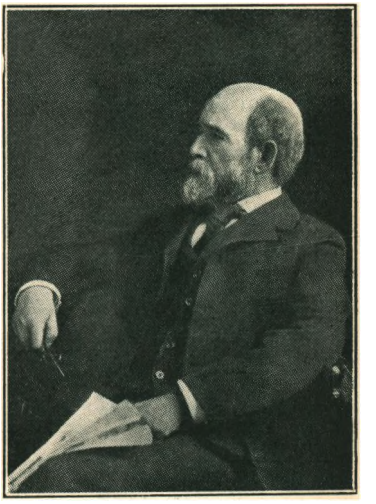

Henry George. 1839—1897.

Har man læst denne Bog, saa har man bevæget sig hen over Socialøkonomiens Marker i Selskab med en kyndig Vejleder.

Man har sagt, at havde Henry George været født før Marx, saa vilde meget nu have set anderledes ud i Verden. Men det er ikke for sent at lære ham at kende.

Marx og George vilde det samme: Social Retfærdighed. Men medens Marx vil dette ad Organisationstvangens Vej, saa vil George det ad Frivillighedens Vej. Naar Marx har gjort *Kapitalen* til det alt dominerende, hænger dette sam-

*) De fleste af Henry Georges Bøger er oversat til Dansk.

men med, at han ikke klart skelner mellem ægte og uægte Kapital, d. v. s. mellem arbejdsskabt Kapital og kapitaliseret Monopolrente, og derved bliver hans Logik som et Banelegeme med mange forkert stillede Vigespor.

George derimod er saa sikker i sin Logik, at han ofte med Vilje giver sine Modstandere Vaaben i Hænde, som de ikke tidligere har haft. F. Eks. angaaende Frihandelen. I sit Værk: »Beskyttelse eller Frihandel« nøjes George ikke med at fremstille den klassiske, halvliberale Frihandelslære. Han fører Undersøgelserne helt til Bunds. I to Kapitler: »Frihandelslærens virkelige Svaghed« og »Beskyttelseslærens virkelige Styrke« forærer han med en kongelig Gavmildhed Protektionisterne en hel Favnfuld nye, vægtige Argumenter mod den almindelige Frihandelslære, thi han kan, hvad Øjeblik han vil, slaa dem Argumenterne af Hænde og gøre det totalt af med dem.

Jeg har ofte paa Toldmøder moret mig med at give en arg Protektionist, jeg har bragt til Tavshed, nogle af Georges Toldargumenter i Hænde. Han kan ikke staa for det, men gaar atter paa Talerstolen i den Tro, at nu har jeg udleveret mig selv. Han er lykkelig. Men som Lærling af Henry George er det mig en smal Sag ikke at lade ham være toldlykkelig ret længe.

Og saa er der Henry Georges fortræffelige Paavisning af, hvorfor og hvorledes specielle Haandteringer udvikler sig paa bestemte Steder, uden at det beror paa Tilstedeværelsen af bestemte Stoffer (Venetiansk Glas, Sweitzer-Ure o. s. v.), og hvilken Lære man kan drage heraf. Eller hans Paavis-

ning af, hvorledes to Lande, hvoraf det ene er det andet overlegent paa a l l e Omraader, alligevel kan komme i Samarbejde til begge Parters Fordel — og hvilken Lære man kan drage heraf. Kort sagt: »Beskyttelse eller Frihandel« er et Arsenal af glimrende Eksempler.

* * *

Med dyb Medfølelse og klog Forstaaelse af Betydningen af Læren om det saakaldte *Befolkningstryk* gav George sig i Kast med at udrede dette hidtil overfladisk behandlede Problem. Professor *L. V. Birck* siger derfor med Rette: »Selv om Henry George ikke havde udrettet andet, saa vil hans videnskabelige Bevis for Uholdbarheden i Malthus's Lære være nok til at sikre ham et Navn blandt Socialøkonomiens Store.«

Jeg fulgtes en Aften fra Nationaløkonomisk Forening, hvor der havde været Foredrag og Diskussion, med Professor L. V. Birck og Forstander *Anders Vedel.* Krabbesholm. Vi var ved Smørrebrødet kommet i ivrig Samtale om Friøkonomi kontra Planøkonomi. Det blev til, at vi tre kom til at gaa Raadhuspladsen adskillige Gange rundt. Vedel og jeg forsvarede Friøkonomien, hvilket fik Birck til — uden videre Begejstring — at forsvare det herskende System, som han kaldte: »En upassende Labskovs af Halvliberalisme, Statssocialisme og Privatmonopolisme«, men en Blanding, som med alle sine Mangler var afpasset til »Hobens aandelige Fordøjelsesevne«. Vi var to mod een, saa Birck havde svært ved at klare sig, navnlig var Vedel skarp i Logikken og satte Birck til Vægs adskillige Gange, hvad Birck ikke kunde lide. Birck forsøgte sig med at være forsoren bøs, men pludselig brød han af og gav sig til at le hjerteligt og sagde:

»Selvfølgelig havde Henry George Ret, men hans Fejl var at være saa enkel og ligetil, og det kan Hoben ikke tage, den foretrækker det indviklede og mystiske. Hvis det ikke var saaledes? Guds Død, saa maatte man slaa jer Georgeister ned, thi I er virkelig farlige. Georgeismen er den virkelige Fare for Monopolkapitalismen.«

Naa, Birck er ikke den eneste af den socialøkonomiske Videnskabs store Navne, der har sagt det samme, men Birck havde sin egen studentikose Maade at sige det paa. Læser man Bircks Hovedværk: »Den økonomiske Virksomhed« opmærksomt igennem, er man da heller ikke i Tvivl om, hvor han i Virkeligheden stod.

* * *

I Slutningen af sit Hovedværk: »Fremskridt og Fattigdom« fører Henry George sin Undersøgelse ud over Socialøkonomiens Grænser. I Slutningskapitlet: »Loven for det menneskelige Fremskridt« gaar han fra Socialøkonomien ind paa Filosofiens Omraade, og her, i Undersøgelsen af Fremskridtets Lov, yder han, hvad hidtil ingen Socialøkonom eller Filosof har dristet sig til at gaa i Lag med. I dette Afsnit bliver Henry George den store Fører paa Aandslivets Omraade. Fra at have set hele Storheden og Skønheden i de økonomiske Naturlove bliver han til den store Forudsiger. At kunne forudsige det økonomiske Livs og dermed Kulturlivets Udvikling beror paa Evnen til at tyde Historiens Skrift rigtigt og drage de rigtige Slutninger. Men næsten alt, hvad Marx har forudsagt, er slaaet fejl. Det blev saaledes ikke Stordriften, der opslugte Smaadriften, og det blev ikke Statssocialismen, der blev til den arbejdende Klasses Gavn.

Statssocialismen har vist sig at være Folkestyrets Fjende. Paa tværs af sin gode Hensigt er Marx blevet den arbejdende Verden en dyr Mand. Det straffer sig at ville gaa mod de økonomiske Naturlove. Teorien om Klassekampen har allerede i mange Lande ført Arbejderne fra Asken i Ilden.

Alt dette forudsaa og forudsagde Henry George, og ingen, der tør se Sandheden i Øjnene, kan i Dag skjule for sig selv, at Nedgangen i Verdenskulturen er begyndt, selv om vi stadig gaar frem i Teknik.

Læsere, som ikke interesserer sig for Socialøkonomi, bør i alt Fald læse Georges: »Fremskridtets Lov«.*)

* * *

Marx begaar en Kapitalfejl i sin Definition af Arbejdets Betydning. Det øverste Punkt paa »Social-Demokraten«s tidligere Hoved lyder: »Arbejdet er Kilden til al Rigdom« o. s. v. Dette er vitterlig galt. Hvis der ikke var et Grundlag, hvorpaa der kunde arbejdes, vilde der ingen Rigdom være til. Sætningen bør lyde: »Naturen er Kilden til al Rigdom. Fornuftigt Arbejde øger Rigdommen.«

Vil man en Omformning af Samfundslivet, saa maa man vælge enten Marx eller George, enten Tvangsøkonomi eller Friøkonomi. En tredie Mulighed gives ikke, thi den tredie Tilstand er den, vi har: lidt af hvert, et Samfund, hvor faa har for meget, og Resten har for lidt. Altsaa det modsatte af Grundtvigs Samfundskrav. Men kan nogen vise en

*) Henry George: »Fremskridtets Lov«. Nyt Nordisk Forlag - Arnold Busck. 1939.

bedre Vej til Tvangsøkonomien end den af Marx anviste, eller en bedre Vej til Friøkonomien end den af George paaviste, lad dem saa snart komme med den. Thi det haster!

Men jeg vil meget fraraade, at man gaar længere ad den russisk-marxistiske Vej, end man allerede er gaaet. For blot seks Aar siden malede danske Protektionister sorte Russerbilleder paa Væggen om en forestaaende russisk Verdensdumping. »Se,« sagde man, »Rusland har meget lav Arbejdsløn« (hvilket er sandt), »det giver billig Produktion« (hvilket er forkert). Thi det for den russiske Produktion mest skæbnesvangre er de store kommissionsstyrede, kollektive Virksomheder. Embedsstyret Erhvervsliv kan skabe kollektiv Fattigdom, men ikke folkelig Velstand.

* * *

Marx har en uelskværdig Egenskab: han tillægger alle Folk i de højere Indtægtsklasser lave Motiver for deres Handlinger. Han snobber nedadtil, og denne hans Indstilling er ikke alene ganske uretfærdig, men den er ogsaa ganske uvidenskabelig. Procentvis er der lige mange gode og slette Eksemplarer i alle Indtægtsklasser. Men denne uheldige Egenskab hos Marx har desværre smittet en stor Del af Arbejderpressen og svækket dens Anseelse. At beskrive de arbejdsløses Skæbne, som den er, virker mere rystende end gule Angreb paa »Kapitalisterne«, thi de virker uægte. *Demagogi* tænker man uvilkaarligt. Personligt har jeg truffet gode og slette Mennesker indenfor alle Indtægtsklasser, og Arbejderne udviser sandelig ikke særlig ædle Egenskaber, hvor de har faaet Magten.

Som Modsætning til Marx's Snobberi nedad staar Arbejderen Henry Georges værdige Ord til hin Arbejderdeputation, der henvendte sig til ham som den, der var »kendt for at være en særlig Ven af Arbejdernes Rettigheder«. Henry George svarede den: »Jeg har aldrig givet mig ud for at arbejde for særlige Rettigheder for Arbejderne. Arbejderne trænger ikke til særlige Rettigheder. Hvad jeg kæmper for, er lige Ret for alle Mennesker.« Og det skal siges til de amerikanske Arbejderes Ros, at de forstod ham og sluttede op om ham, og som Arbejdernes og de liberales Valgkandidat styrtede han døende om paa en Valgtribune, bogstavelig talt sprængt af Overanstrengelse i Kampen for alle Menneskers lige Ret.

En smuk Død for en Folkets Stormand.

XIX.

Guld og grønne Skove.

DET gaar heldigvis hvert Slægtleds Ungdom, som det gik mit. Vi tror paa Fremtiden, paa en Tid med Guld og grønne Skove, som det er vor Opgave at skabe. De Gamle var jo nogle slemme Hønisser, som bare snakkede og gik og traadte i det! Det er sandt. Enhver Tids Ungdom har de Gamles Træghed at trækkes med, foruden at de skal bryde nye Baner for sig selv. Og det er de Gamle, som er de »Besiddende«, og dem, som sidder inde med de stive Embeder. Hurra for de Unge, som ikke er autoritetstro, thi de er Pionererne, som baner nye Veje.

Som nu f. Eks. i Politik. Parlamentarismen, d. v. s. Partistyret, betød et Fremskridt, thi den er langt at foretrække for despotisk Enevælde. Men ogsaa Partistyret rummer, som vi har set, Muligheder for Nepotisme, Bengnaveri, Klassepolitik og Korruption. Det kan trives saa godt, at Folket væmmes og foretrækker en Diktator, »som kan rense ud«. Det var dette, som efter Krigen skete i Italien. Med Rette har man sagt, at da Socialdemokraterne fik Italien udleveret, vidste de ikke, hvad de skulde gøre med det, og saa kom en

rask Journalist fra Milano til Rom med en Flok Sortskjorter og fejede ud i Parlamentet under Folkets Jubel. Det samme er som bekendt sket andre Steder. Det var saa tydeligt, at det var Partistyret, der sprængte det tyske Demokrati. Rent umiddelbart søgte Tyskerne at komme bort fra Partistyre; men da de ikke kendte til f. Eks. »Fri Valgret«, Referendum eller lignende, saa dannede de blot flere Partier og gjorde derved blot ondt værre. Omkring 1930 var man i Tyskland naaet op til at have lige saa mange Partier som der er Uger i et Aar, og som indbyrdes forkætrede hverandre. De var en hel Udrugningsanstalt for en Diktator. Og endnu mindre forstod det tyske Folk, at man kan ikke bevare et Demokrati paa statssocialistisk eller monopol-kapitalistisk Grund. En Trøst er det, at ogsaa Diktaturet raadner op indvendigt fra.

Min yngste Søn og Bismarck har okkuperet en Reklamesøjle dækket med tyske Valgplakater 1928.

Verdenshistorie er Historie om Riger, der gik til Grunde i Monopolisme og dermed følgende Absolutisme, thi som Henry George siger: »Formen er intet, naar Indholdet er borte, og de folkelige Styreformer er netop dem, som Frihedens Indhold lettest kan forsvinde fra. Yderlighederne be-

rører hinanden, og en Statsforfatning med almindelig Stemmeret og teoretisk Lighed kan netop lettest gaa over til Despoti. Thi dér gaar Forvandlingerne til Despoti for sig i Folkets Navn og ved Hjælp af Folkets Magt.«

Men kunde Folket se, hvad der sker bag Diktaturets Fængselsgitter, vilde det foretrække det sletteste Parlament for det mest glinsende Diktatur, thi i Parlamentarismen er der, trods alt, en Kærne af folkeligt Liv, men i Absolutismen er der i Længden kun aandelig Død.

Det er nemlig kun tilsyneladende, at Diktaturet bringer Orden. *Det lukker bare Munden paa Kritiken.* For at tage et Eksempel fra Danmark. Rigsdagen har lavet de to upraktiske og grimme Kasser: Christiansborg og »Stærekassen«, og Rigsdagen er med Rette blevet skældt saa meget ud for dem, at selv den mest tykpandede Folketribun nok vil passe bedre paa i Fremtiden — helst holde sig fra den Slags. En Diktator vilde antagelig have bygget dem endnu værre, men han vilde være blevet rost for dem, og Pressen vilde have sunget hans Pris.

Diktatur er Djævelens Regeringsform og har kun den ene Fordel at være bekvem, fordi den tilfredsstiller aandelig Dovenskab.

Nu er det Ungdommens Opgave at udbygge Parlamentarismen til Folkestyre. Det bliver ikke nogen let Opgave, thi de gamle Politikere hygger sig i Partistyret, og for en vis Type af dem er her Lejlighed til at drive Rævepolitik, Klikevæsen, Levebrødspolitik, Embedsjageri o. s. v. Men Parlamentarikerne kan ikke i Længden overhøre Kravet om Folkestyre.

Et Land som Schweiz er styremæssigt kommet et langt Stykke forud for andre demokratiske Stater. Fra Schweiz hører vi ikke om politiske Spektakler, skønt det er et Land med 3—4 Sprogomraader, hvilket i sig selv var Stof nok til indbyrdes Strid. Kun faa uden for Schweiz kender Navnet paa denne gamle, udmærkede Republiks Præsident. Mange Schweizere kender det ikke selv. Og da den Regeringsform, man mærker mindst til, er den bedste, maa Schweiz altsaa have en god Regeringsform. Det bliver vor Tids Ungdom, der skal dreje Halsen om paa Partistyret og føre Folket frem ad det rene Demokratis Vej.

* * *

Ungdommen skal protestere mod den Gæld, som mit Slægtled saa hensynsløst har stiftet, og sige til de Gamle: »Vil I være saa gode at betale, hvad I skylder, før I gaar. I overtog et næsten gældfrit Danmark, og I vil nu efterlade jer et Land med en Gæld paa ca. 12½ Milliarder Kroner. I taler om *Sanering*. I kan stole paa, at vil I løbe fra Jeres Gæld, saa vil vi, naar vi faar Magten, udføre en Sanering, der skærer lige ind til Benet. Den Gæld, vi skal slaas med, den ønsker vi selv at gøre. For Resten agter vi ikke at lave Gæld, Kredit kan være nødvendig, men den skal betales i Løbet af kort Tid.« Den Gæld, mit Slægtled har stablet paa Benene, og som man nu vil skubbe over paa Ungdommen, er ganske uforsvarlig, saa meget mere som den var ganske unødvendig. Den er ene og alene Resultatet af slet Politik.

Siden Systemskiftet i 1901 er Prioritetsgælden *femdoblet*,

og den offentlige Gæld er *trettendoblet*. Ethvert dansk Barn, der fødes til Verden, faar i Vuggegave en Gæld paa ca. 3500 Kr. at skulle svare til, i Stedet for at faa sin Andel, ca. Kr. 1400, af de samfundsskabte Jordværdier.

Desuden er de direkte Skatter siden Systemskiftet *ottedoblet*, og lægges hertil de indirekte Skatter (Told etc.) og den uhyre private Beskatningsret, som Monopolisterne har, saa forstaar man, at Fattigdommen maa følge i Fremskridtets Spor, og at Arbejdsløsheden ikke daler, men Antallet af Millionærer stiger.

Selvfølgelig vil de Gamle sige, at de har jo bygget nogle Broer og fine Raadhuse for Fremtiden. Men har Ungdommen bedt om dem? Lad hvert Tiaar betale for, hvad det selv kræver ind. Det gaar med mange af de Gamles Fremtidsdispositioner, som det gaar med det militære Beredskab. Det er forældet, før det skal bruges.

* * *

Vi har heldigvis ikke det enorme Militærbudget som mange andre Lande og har derfor ogsaa mere Udsigt til at faa Lov at leve i Fred. Militæret med sit Uniformsvæsen er nemlig farligt for Fredens Bevarelse. Naar Militæret er blevet for stærkt (som det altid sker i Krisetider), tager det Magten fra Civilbefolkningen (som det nu er sket i Japan) og styrter Landet i Krig.

Forøvrigt er *Frihandel* det bedste Grænseværn, vi kan skaffe os. Over de Grænser, hvor Varer og Tjenesteydelser frit kan bevæge sig, marcherer der ingen Soldater. Frihandel

er bedre end Tusinde Kanoner. Derfor er enhver Toldbeskytter en Person, der skaber Krigsfare.

* * *

En Mand spurgte mig en Dag om, hvad jeg mente om det, han kaldte: »Systemet Stauning«. Jeg svarede ham, at det System synes jeg slet ikke om. Thi ligesom Systemet Estrup fremkaldte Socialismen, saaledes vil Systemet Stauning fremkalde Kommunisme og Nazisme, som Eberts og Scheidemanns Regime i Tyskland gjorde det. Men jeg tilføjede, at jeg for Tiden ikke ønskede Systemet Stauning styrtet, thi det vilde blot føre os fra Asken og i Ilden. Stauning repræsenterer jo den almindelige danske Mentalitet. Stauning kom til Magten ved at love Vælgerne Guld og grønne Skove, akkurat som Venstre havde gjort i sin Tid. Nye Magthavere har ikke deres Meningers Mod, og derfor er Stauning i sin Politik paa Linie med Højre og Venstre, og det er meget forkert af disse to gamle Blokpartier at bebrejde Stauning noget eller ønske ham styrtet, thi han følger jo deres politiske Linie. F. Eks. overtog Stauning det Jammerføl til Valutacentral, som en halvliberal Godsejer skubbede af paa sin politiske Efterfølger, og Stauning har administreret i sine Forgængeres Aand. Hvad kan de forlange mere? En anden Ting er, hvad vi Friøkonomer kunde ønske, men vi har jo ikke Befolkningens Flertal med os.

Nej, Stauning kan se sine gamle Kritikere stift i Øjnene og sige med Klassikeren: »Javel, det blev ej til noget stort. Men hvad har I andre Bengler gjort?«

Det var ønskeligt for Staunings egen Skyld, om han kunde forstaa den nye Tids Tale og føre sin Politik op paa Friøkonomiens Vej og derved ogsaa bevare Demokratiet. En god Demokrat er han dog. Jeg kunde nok ønske Stauning et godt Eftermæle, thi han har i adskillige Retninger været Danmark en god Mand.

* * *

Den 1ste Maj i Aar var det halvtredsindstyvende Gang, Arbejderne gik til 1ste Majfest. Jeg gik med. For mig, der havde været med fra første Færd, var det et Slags Privatjubilæum. Hvad var saa Forskellen paa den Gang og nu?

Den Gang var der for en Arbejder Fare ved at gaa med. Nu var der mødt saa mange frem, at der kunde synes at være Fare forbundet med at blive hjemme!

Forskellen var ellers nærmest den, at i 1890 stod Talerne og skældte Regeringen ud, men i Aar stod de og skamroste den. Fagforeningernes Formand i 1890, Jens Jensen, havde i sin Tale det store Sus over sig. Hans Efterfølger i Aar — ogsaa en Jensen — brugte Tiden med at undskylde Regeringen for, at den havde taget Strejkeretten fra Arbejderne. Det var trist at høre paa.

Jeg siger ikke dette for at komme over Socialdemokratiet, men for at understrege en Kendsgerning.

Men tænk, at der kan ske saa lidt i Politik paa 50 Aar. Og tænk, saa meget, der er sket af tekniske Fremskridt i samme Tidsrum!

Majdemonstrationen i Aar begyndte ogsaa med Afsyngelsen af »Internationale« med det frejdige Omkvæd:

»Over Bjerg, over Dale
skal Du flyve i Dag,
thi Internationale
gaar til Kamp for Folkets Sag.«

Ja, Skabelsen af et internationalt Brodersind blandt Arbejderne var Marx's eneste, men ogsaa meget betydningsfulde Indsats. Men hvorledes er det gaaet hermed? I Januar i Aar trak det danske Socialdemokrati sig i Praksis ud af Internationale, og paa Fagforeningernes Internationale i Zürich i Juli druknede det hele i Politik og almindelig Uenighed.

Det er en stor Ulykke, at det bedste i hele Arbejderbevægelsen skal gaa tabt.

Paa et andet Omraade er der ogsaa Optræk til Brud mellem det faglige og det politiske. Socialdemokratiet har gennemført Love, der gør visse borgerlige Rettigheder betinget af, om en Person er Medlem af en Fagforening. Dette er faldet andre Partiers Arbejdere for Brystet. Saaledes har »Radikal Ungdom« i Aar offentligt protesteret mod, at Socialdemokratiet længere modtog Valgbidrag fra Fagforeningerne, efter at en Lov tvang Folk til at staa i en Fagforening. Saaledes fører en Udvikling samtidig til en Afvikling.

* * *

Ikke faa Mennesker ser paa Politikere og Pressefolk med Mistro. Det er et godt Tidens Tegn, at ikke alle ønsker Pegepind, naar de skal tænke. Men Politikere og Pressefolk er kun Mennesker. Politiken er kun et Produkt af Vælgerne,

og Pressen er kun et Produkt af Avislæserne. Naar Vælgerne og Avislæserne bliver klogere, faar de Politik og Presse, der passer for deres Intelligens. Jeg vil snarest sige, at Politikere og Pressefolk er bedre end deres Rygte. Jeg tænker f. Eks. her paa *Ole Hansen*, Bringstrup, »den første Bonde i Kongens Raad«, fra 1901. Ved det internationale Stævne for Grundskyld og Frihandel i København 1926 var der bl. a. en Friluftsfest ved Frihedsstøtten paa Vesterbrogade — Danmarks smukkeste Mindesmærke. Mødet var udmærket arrangeret af Henry George Foreningens Formand, Ingeniør, Brandchef *F. Folke*. Blandt de mange inden- og udenlandske Talere var ogsaa Ole Hansen, der den Gang var Landstingets Formand. Han gjorde her offentlig Afbigt for, at han havde været med til at afskaffe Hartkornssystemet, og han veg sit Formandssæde i Landstinget for at skaffe Flertal i Landstinget for Gennemførelse af et Stykke ren Grundskyldslov. Dette viser, at den rigtige Mand ogsaa kan være den rigtige Politiker.

Men under det forældede parlamentariske System er der noget usundt. Det er et sørgeligt Syn at se en ellers god Mand mere eller mindre frivilligt opgive sit borgerlige Erhverv og gaa op i Politik og blive tilslebet efter en partipolitisk Lineal og anlægge sig Vælgertække. Uha!

Bedre vilde det være, hvis Rigsdagsarbejdet gik paa Omgang, saa ingen Person kunde vælges til mere end een, højst to Valgperioder.

* * *

De store Blokpartiers Svigten den demokratiske Linie førte til Toldloven af 15. Oktober 1932, da Danmark atter efter 150 Aars Forløb vendte tilbage til Merkantilismen, med Valutacentral, politisk Varefordyrelse og deraf følgende stærkt øget Arbejdsløshed i Følge. Og dette under en Arbejderregerings Førerskab! Jeg blev saa rasende, at jeg ved et Møde, hvor jeg skulde deklamere Holger Drachmanns »Engelske Socialister«, improviserede et ekstra Slutningsvers:

»Socialismen fik vi — desværre — omsider,
Femaarsplaner blev Tidens Løsen,
Kulbaalets Mænd nu Samfundet rider,
fik fede Ben og Borgmestermaver,
glemte hurtigt at holde Pagten,
lærte hurtigt at misbruge Magten.
Vi savner stadig den Folkestorm,
som giver os Retsstatens dybe Reform.«

Men hvad kan det nytte at blive rasende. Politikerne gør det vel i bedste Mening. De er altsaa ikke dygtigere. Det er Vælgerne, som er for lidt oplyste om økonomisk-politiske Problemer, skønt de her i Danmark har den bedste Lejlighed til at skaffe sig Førstehaands Viden.

»Frihandelsklubben af 1932«, stiftet af Folk fra forskellige politiske Partier, har gjort et stort uegennyttigt Oplysningsarbejde, og dette Arbejde kan ogsaa spores. Klubbens saglige Skrifter findes paa Bibliotekerne. En anden Institution: »Økoteknisk Højskole« giver upartisk og gratis Undervisning

i Studiekredse om den socialøkonomiske Videnskab. Disse Institutioner er noget, man kan glæde sig over. Her er Værksted for Vælgerviden.

Jeg vil ikke sige, at de partipolitiske Oplysningsforeninger og Studiekredse er værdiløse, men den Oplysning, de giver, er for partibestemt.

* * *

Politikere af den gamle Skole har det med at love deres Vælgere Guld og grønne Skove paa den Maade, at de vil gavne deres Standsfæller — paa andres Bekostning, Land mod By — og omvendt, Arbejder mod Arbejdsgiver — og omvendt o. s. v., og tilsammen lover de, at Staten skal være Barnepige for alle, god mod de Fattige! Det er en nem Maade at være godgørende paa. Lad hellere Folk faa Lov til at arbejde og beholde deres Indtægter, saa bliver der ikke saa megen Fattigdom. Men hele denne Statsgodgørenhed gaar jo til syvende og sidst i Monopolisternes Lomme. Nu har f. Eks. endelig Københavns Kommune opdaget, at den store Huslejehjælp holder Grundprisen oppe i Byens Slumkvarterer. Men det har vi Friøkonomer fortalt Bystyret i mange Aar.

Huslejehjælpen er som anden Ambulancetjeneste nødvendig, men den maa ikke indgaa i Grundpriserne ved Ekspropriation, thi det vilde jo være at betale to Gange.

Den 4. Marts 1937 stod der i Dagbladet »Politiken« følgende at læse:

En Formue tilbydes.

Ved et Vælgermøde i København brugte en af Talerne (min ældste Datter), som talte for Samfundets Ret til de samfundsskabte Grundværdier, det Eksempel, at jeg havde indkasseret en Gevinst paa 100,000 Kroner ved Salg af en Tømmerplads, som jeg kun havde haft i faa Aar. Taleren tilføjede meget rigtigt, at jeg betragtede denne Gevinst som uretmæssig. Ifølge »Politiken«s Referat lød der da Tilraab: »Lad ham give Pengene til de Fattige!«

Her er vi ved Sagens Kerne. Hvis de Gaver, der er blevet givet til de Fattige, virkelig kom de Fattige til Gode, vilde al Fattigdom forlængst være afskaffet. Men Gaverne, saavel som andre »sociale« Goder bundfælder sig jo blot i højere Jordpriser. Dette ses tydeligt, hvis man tænker sig, at en Del af Københavns Millionærer herefter paatager sig at betale den nuværende aarlige Husleje for alle ubemidlede, da vilde Grundpriserne blot stige med et tilsvarende Beløb. Pengene vilde komme de ganske passive Grundejere til Gode — ikke de Fattige.

Men for at vise, at jeg betragter de 100,000 Kr. som uberettiget Indtægt, tilbyder min Hustru og jeg hele vor Formue (hvoraf de 100,000 Kr. kun er en mindre Del) til det Offentlige paa efterfølgende Betingelser, der hindrer, at denne Gave kommer Monopolisterne til Gode:

Indførelse af fuld Grundskyld.
Afskaffelse af Toldbeskyttelse (og Valutacentral).

Skattefrihed for alle Indtægter under 5000 Kr. aarlig samt Fradrag i den skattepligtige Indtægt paa 1000 Kr. for hvert umyndigt Barn.
Afskaffelse af alle Skatter og Afgifter paa Folkets almindelige Livsfornødenheder.

Naar et saadant Forslag er vedtaget — og Regeringspartierne har jo Magt til at gennemføre det —, er vor Formue straks til Raadighed for det Offentlige. Vor Børneflok skal ikke komme til at arve 10 Øre. Vore Børn, saavel som andres, skal nok vide at klare sig selv, naar de ved ovenstaaende Foranstaltnings Gennemførelse faar Arbejdsfrihed.

Altsaa: En Formue staar til Disposition.

J. L. Bjørner.

Hvad kan man gøre mere end gennem hele sit Liv at arbejde for social Retfærdighed og til Slut tilbyde Magthaverne, hvad man ejer og har, for at de skal gennemføre det, som er Aanden i deres egne gamle Programmer? Thi det, min Hustru og jeg egentlig ønsker gennemført, ligger langt ud over dette beskedne Krav.

Dette er ikke Løfter om Guld og grønne Skove, men det er Realiteter.

XX.

Giv os i Dag vort daglige Brød.

DET første større Jernskib, der blev bygget i Danmark, var en Damper, som blev døbt »Titania«. Den gik i mange Aar i støt Fart paa København—Stettin. Det var den Gang den hurtigste Rute, København—Berlin. Hovmesteren ombord paa »Titania« havde gjort sig en Forretning med at sælge Brød i København, det saakaldte *Stettiner-Brød* eller, som Tyskerne kaldte det: »Gemischt«. Det var en Slags Landbrød. Det var meget yndet, og det var billigt. Som lille, seksaars Skoledreng blev jeg ofte af min Mor sendt ned til Toldboden for at købe et Stettinerbrød. Prisen var fra 33 til 50 Øre eller, som vi sagde: fra en Mark til en Rigsort. Tyskerne lavede den Gang bedre og billigere Brød end Danskerne. Men i 1877 købte Bismarck sig det bayerske Folkepartis og Welfernes Tilslutning ved en Agrartold, og fra dette Aar begyndte Brødpriserne at stige

Som seksaarig Skoledreng.

i Tyskland. Det var mærkeligt, at en saa stor Statsmand kunde finde paa sligt, da han dog havde oplevet at se, at den tyske Industri først fik Vækstplads, efter at Tyskland ved den tyske Toldunion var blevet gjort til eet stort Frihandelsomraade. Men det viser, at Gennemsnitsklogskaben hos Statsmændene ikke er større end Gennemsnitsklogskaben hos almindelige Mennesker. Bismarcks Agrarlov blev skæbnesvanger for Tyskland — og for andre end Tyskerne, thi fra den Gang begyndte Tyskerne at føle sig »indkredset«. Intet Frihandelsland kan indkredses af sine Naboer. Det, der skete, var, at Tyskland indkredsede sig selv. Man kan derfor med Rette sige, at de tyske Toldlove var Aarsagen til Verdenskrigen. Og det var ikke de tyske Kanoner, som tabte Verdenskrigen, men det var de tyske Kornmarker.

I de sidste 50 Aar er Tyskerne gaaet ombord i danske Skibe i tyske Havne for at købe Brød.

Det var danske Bagersvende paa Valsen, der i sin Tid i Dresden og Wien lærte at bage fint Brød. Denne Kunst er forlængst glemt i Dresden og Wien. Nu er dansk »Wienerbrød« berømt langt udenfor Danmarks Grænser. Naar Feltmarskal Göring besøger Danmark, køber han en Pose Wienerbrød med hjem til Konen!

* * *

Paa Grundlag af mange Aars Førstehaands Studier udregnede Oxford-Professoren *I. E. T. Rogers* Arbejdslønnens Højde i England gennem ca. 500 Aar. Rogers anlægger *Brødet* som Værdimaal, thi det daglige Brød er et bedre Maal for

Arbejdslønnen end Penge. Rogers paaviste, at Arbejdslønnen i England var højest, efter at *Edvard den II* havde afskaffet det private Jordmonopol. Arbejdslønnen naaede sit Højdepunkt i det femtende Aarhundrede. Arbejdstiden var 8 Timer. Der var almindelig Velstand baade paa Land og i By. Det er paa denne Tid, at den engelske Middelalderarkitektur staar i sin Blomstring. Det var det engelske Kunsthaandværks Glanstid. Det var Arbejdets Guldalder paa Friøkonomiens Grund. Det er fra denne Tid Navnet: »Merry old England« stammer.

Danmark havde en tilsvarende Periode i Valdemarstiden, og Aarsagen var den samme som i England.

Fra Begyndelsen af det sekstende Aarhundrede tog Godsejervældet til i Magt. Brødet blev dyrere og dyrere indtil 1846, da Antikornlovkampens Mænd sejrede over Brødfordyrerne. Det var den engelske Digter *Thomas Carlyle*, der indledede Frihandelskampen. I sin mærkelige Bog: »Svundne Tider og Ny« 1843 skrev han:

»England er fuld af Rigdom, og dog er England ved at dø af Sult. Landet bugner af en gylden Høst og er oversaaet med Værksteder og Redskaber og har 15 Millioner dygtige flittige Arbejdere. Disse Arbejdere er her. Det Arbejde, de har udført, er her, men se — det er som Forbandelsens bydende Trylleord er udtalt: »Rør ikke derved, I Arbejdere, I Arbejdsherrer, I Dagdriverherrer, ingen af jer skal faa Gavn deraf. Dette er forhekset Frugt!« Verden er stormet frem, besjælet af en glødende Iver efter at faa Arbejde og altid mere Arbejde gjort, saa den ikke har faaet Tid til at

tænke paa *Fordelingen*, ja, netop Fordelingen og Forbruget. Og nu maa Verden standse lidt og tænke paa den Side af Sagen, thi det er blevet paatrængende nødvendigt. Hvad nytter Eder spundne Skjorter? De hænger usælgelige i Millionvis, og her er i Millionvis af flittige, nøgne Rygge, som længes efter at blive dækkede!«*)

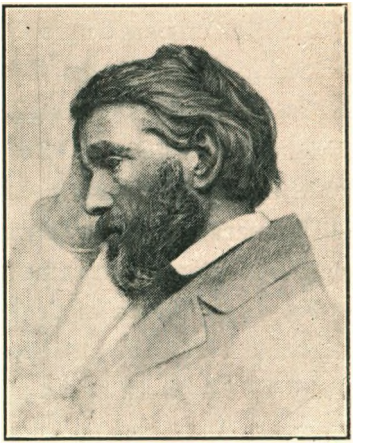

Thomas Carlyle.

Og nu rejste behjertede Mænd sig til Kamp mod den skadelige Brødfordyrelse, Rigmænd som *Richard Cobden* og *John Bright* satte deres Tid og Formue ind paa Sagen. Det var Cobden, der fra Talerstolen rakte et Brød frem og sagde: »Se, dette betaler I for!« Saa brød han rask en Ende af Brødet og rakte Stumpen frem. »Men se, I faar kun saa meget.« Det var ogsaa Cobden, der sagde til John Bright, da denne, saaret dybt i sin Sjæl, kom fra en nykastet Grav: »Jeg forstaar din Sorg, men lad den ikke overmande Dig. Se, England er fyldt af grædende Mødre og underernærede Børn. Vi to vil ikke hvile, før de har faaet deres Menneskeret.« Det var i denne ædle Aand, at Kampen mod Kornloven blev ført

*) Thomas Carlyle og Grundtvig er samtidige, men har vist ikke kendt hinanden. Det er meget mærkeligt at se, at de begge har udtalt sig om Jordspørgsmaalet paa en Maade, saa man skulde tro, de havde set i hinandens Papirer.

til en sejrrig Afslutning, og Kornlovens Fald rev hele det engelske Toldsystem med sig. Fra 1850 blev England det førende Frihandelsland i firsindstyve Aar til 1932, da Reaktionen atter satte ind.

Men det er ikke gaaet bedre i Danmark. Ogsaa hos os er Brødet gjort dyrere af Politikerne. Ogsaa vore Landmænd lægger deres Hænder sammen og beder: »Giv os i Dag vort daglige Brød«, og mange af dem føjer til: »Men gør ikke Brødkornet for billigt — gør det helst lidt dyrt for de andre, thi vi har store Prioritetsrenter at betale.« Og derfor har vi faaet dyrere Brød i Danmark. Blot er det mærkeligt, at det er en »Arbejderregering«, der er gaaet i Spidsen for Brødfordyrelsen. Den har indført »Kornordning« og »Indmalingstvang« og derved forringet Arbejdernes Realløn. Hvorfor har Arbejdernes kooperative Bagerier Landet over ikke, i Forbrugernes Navn, protesteret mod denne Skandale? Sidder de i Lommen paa Partiet?

Kornordningen og Indmalingstvangen har ført til, at dansk Rug i 1939 betales af Bagerne med 15 Kr. pr. Td. i Stedet for Markedsprisen 10 Kr. En dansk Arbejderregering giver altsaa vore Godsejere, som er dem, der navnlig høster Fordel af denne »Ordning«, en privat Beskatningsret à 5 Kr. pr. Td. Brødkorn paa den øvrige Befolknings Bekostning. Det skulde blot en Højreregering have vovet at byde danske Arbejdere! En af de kraftigste Strofer i Socialistmarchen lyder saaledes: »Man deler vor Frihed — beskærer vort Brød. Til Arbejde, Liv eller Død.« Nu er det ikke »Kapitalisterne«,

som beskærer Arbejdernes Brød, men Arbejderpolitikerne, som besørger Beskæringen.

I gamle Dage ramte de haardeste Erhvervsstraffe dem, der solgte undervægtigt Brød. I vore Dage gør Politikerne ustraffet Brødet undervægtigt! Og Sukkeret fordyrer de med ca. 50 Millioner Kr. om Aaret o. s. v.

Vi kan, hvis det kan mætte nogen Moders Sjæl, godt trøste os med, at Brødprisen er endnu højere i Diktaturlandene end hos os. Jeg har undersøgt Brødpriser og Arbejdsløn i tre europæiske Storbyer, hvor Rugbrød er det billigste Brød: Moskva, Hamburg og København. Jeg gaar frem efter Professor Rogers Linie. I Moskva tjener en Arbejder 1,3 kg Brød i Timen. I Hamburg tjener han 2,8 kg i Timen. I København tjener han 5 kg i Timen. Da Brødpriserne nogenlunde angiver Priserne paa de andre almindelige Livsfornødenheder, fremgaar heraf, at en københavnsk Arbejder tjener omtrent dobbelt saa meget som en Tysker og næsten fire Gange saa meget som sin Kammerat i Rusland! — Saaledes er Forholdet i Dag, trods den forfalskede danske Brødpris, men fortsætter vi med Stats-Planøkonomi, vil ogsaa vi en Dag komme ned paa en Levestandard, der svarer til Tysklands og Ruslands.

* * *

Det er forstaaeligt, at Landmænd, som ikke kan se ud over deres egne Træskonæser, for at klare en Landbrugsgæld, som Landbruget selv, ved en forrykt Landbopolitik, har sænket det arbejdende Landbrug ned i, stadig kræver politisk Varefordyrelse: Korn-, Sukker-, Kød-, Smør-, Flæske- og andre

»Ordninger«. Men de kloge Landmænd, der kan se, at dette blot fører Landbruget fra ondt til værre, burde finde Ørenlyd. Thi hvad opnaar Landbruget ud over en betydningsløs øjeblikkelig Fordel ved alt dette? Kun at holde Jordprisen oppe til Glæde for Højfinansen og den saakaldte Realkapital. Det gaar her med Landbruget som med Byarbejderne, der skatter dyrt til Fagforeningerne for at faa et Par Øre mere i Timen, som de straks kan aflevere til stigende Husleje — til Jordmonopolet — til Højfinansen.

Der er endog Landboorganisationer, der agiterer mod den Smule Grundskyld, der hviler paa Landbrugsjorden, uden at gøre sig klart, at hele Statsgrundskylden ikke andrager saa stort et Beløb som Chokoladeskatten!

Vi faar ingen økonomisk Strømkæntring, før den Dag, Bønder og Arbejdere opdager, at de er i samme Baad. For Tiden anvender Arbejderne protektionistiske Toldmidler for at faa lidt af det tilbage, som Landbrugsordningerne koster dem. Og Landbruget kræver paa sin Side flere »Ordninger« for at tage noget tilbage fra Arbejderne. Under dette ørkesløse Tovtrækkeri er det Højfinansen, der løber med Gevinsten.

* * *

Hvis der i Verden er noget materielt, som er helligt, maa det være Brødet. Overalt i Kristenheden er Brødet Tegnet paa det *Højestes* Legemliggørelse. Jeg har paa Sabbataften i jødiske Hjem set Husfaderen løfte de brændende Kærter højt og velsigne Brødet, og i andre Religioner er Brødet ogsaa Tegn paa det Hellige.

Blandt Bønder af den gode gamle Skole var der noget højtideligt ved Høsten af Brødkornet. Jeppe Aakjær har givet dette et smukt Udtryk:

Først bredte Mor et Klæde
saa ømt som nogen Højtidsdug,
der maatte ingen træde
med Sko i Høstens Rug,
saa fejed' hun med Limens Rest
hvert snavset Straa til Side
som for en Hædersgæst.

Den kære Rug var Gjæsten,
som gjorde hvert et Barn saa spændt;
se, Far han lægger Vesten
og ser saa indadvendt!
En Skælven i et ydmygt Sind,
en Bøn til Altets Skaber,
før Avlen bringes ind.

At fordyre Brødet for Folket er at spotte Gud.

XXI.

Under Ungdommens Faner.

OM Nutidens Gamle er bedre eller daarligere end de Gamle var, da jeg var ung, skal jeg ikke kunne sige; men jeg haaber oprigtigt, at Fremtidens Gamle vil blive betydeligt bedre og klogere end Nutidens. Derimod véd jeg, at Nutidens Ungdom er betydelig bedre end min Tids Unge. I min Ungdom var der for lidt Friluftsliv. Der var for meget Keglespil paa Landet og for meget Billiard i Byerne. Selv om Nutidens Ungdom har det for meget med Jazz i Benene og med at hænge i den ene Ende af en Cigaret, saa har den nu Idrætten. Der er gaaet Sport i Ungdommen. Ungdommen er rykket ind paa et Kæmpestadion. Der er endnu lidt for meget Rekordjageri og for lidt Idræt for Idrættens Skyld, men man er paa den rigtige Vej.

Det er Mændene af min Tid, der har ført en Politik, som har drevet Nutidens Ungdom ud i Arbejdsløsheden og Frygten for Arbejdsløsheden. Min Tids Mænd vil engang faa et slemt Eftermæle. Og det havde dog været saa let at gøre det rigtige. Det er det urigtige, der er saa svært at praktisere. Det ses bedst af Nutidens Politik, hvor man stadig opretter

nye offentlige Kontorer, der skal rede de Traade ud, som andre offentlige Kontorer har speget.

Det værste ved Arbejdsløsheden er, at den tilføjer Ungdommen et ufortjent Mindreværdskompleks.

Det er ikke noget godt Tidens Tegn, at saa mange af de unge jager efter »en fast Stilling«, helst i den offentlige Administration. Pokker staa i de faste Stillinger, de skal forbeholdes de ældre. Ungdommen skal stræbe udad med Higen efter at blive sin egen Arbejdsgiver. Jeg siger: Ungdom, gør Oprør! Men vær klar over, hvad I vil sætte i Stedet.

Jeg kender intet værre end Arbejdsløsheden, thi ogsaa det har jeg prøvet. Det at være arbejdsvillig og arbejdsdygtig, men arbejdsløs, er Helvede her paa Jorden. Dette at føle sig overkomplet i en Verden, man uforskyldt er kommet ind i, er grusomt. At se de mange, som i mørke Morgentimer jager fra Arbejdsplads til Arbejdsplads for at komme først til et Job, er at se Fortvivlelsens sorte Brigade. Og saa tænke sig, at denne Jagt foregaar i Uger og Maaneder, indtil Sorgen og Sløvsindet faar Overtaget og kun det ulmende Had til et raaddent Samfund bliver tilbage, eller Nerverne brister og Tallene i Selvmordsstatistikken stiger.

Det er saa meningsløst, at noget Menneske uforskyldt er arbejdsløs, da det dog er Arbejdet, som dækker Samfundets Bord. Det naturlige vilde være, at der altid var to Arbejdsgivere paa Jagt efter hver Arbejder. Enhver kan regne sig til Resultatet, naar Loven for Tilbud og Efterspørgsel frit kan komme til at gøre sig gældende paa Forholdet Mand og Mand imellem. Naar der er mange, der søger Medhjæl-

pere, og der kun er faa, der foretrækker at arbejde hos andre fremfor at arbejde selvstændig, saa presser Arbejdsgiverne i indbyrdes Konkurrence Arbejdslønnen op til Topnotering. Friøkonomien kan let ordne det, som Alverdens Fagforeninger aldrig vil kunne opnaa.

Visse Politikere af den ældre Skole kan ikke lide Tanken om Frikonkurrence og kalder den hensynsløs, som om al Frikonkurrence var hensynsløs. Det er sandt, at den halvliberale Frikonkurrence er hensynsløs, men Friøkonomiens Frikonkurrence er den *hensynsfulde Frikonkurrence*, og af den har Arbejderne mindst af alle noget at frygte, lige saa lidt som de har noget at frygte af »Kapitalen«. »Kapitalisme« er et Spøgelse, som Arbejderne i egen Interesse snarest burde mane i Jorden. Kapitalisme er Spøgelse ved højlys Dag, det er kun farligt, naar man tror paa det.

* * *

Saa mærkeligt det end lyder, bliver »Kapitalen« (Redskaber, Maskiner o. s. v.) med den stigende Teknik stadig mere værdiløs, fordi den er saa uhyre let at producere.

Den tekniske Udvikling kan f. Eks. illustreres med følgende Eksempler, taget fra mit eget Erhverv: Omkring 1840 kunde to Mand i en Arbejdsdag paa 12 Timer skære 10 Kvm. Finer. I 1870 kunde to Mand i 10 Timer skære 100 Kvm. I 1903 kunde to Mand paa 8½ Time skære 2500 Kvm. Men i Dag kan to Mand i 8 Timer skære 6000 Kvm. Selv om Maskinerne har kostet noget at fremstille, og der medgaar en Del mekanisk Kraft, er dog Udviklingen uhyre, og saa skal den

tekniske Udvikling indenfor Tekstilbranchen og andre Fag være endnu større. Men er Kapitalen saaledes blevet lettere og lettere at fremstille og derfor billigere, er til Gengæld *Monopolet* blevet dyrere og dyrere. Jeg antager, at den Jord de to Finerskærere arbejdede paa i 1840, kostede 1200 Kr. pr. Td. Land. Men den Jord, deres Kolleger staar paa i Dag, koster ikke under 120,000 Kr. pr. Td. Land, skønt Jorden i Dag ikke har kostet mere at fremstille end den Gang. Fra Naturens Hand er Jorden nemlig gratis. Men dette Forhold ser hverken Arbejder eller Arbejdsgiver. De staar og kigger op paa Fabriksskorstenene og ser ikke den Jord, de staar paa. De kævles om Smaating, og imens løber Jordmonopolet med Broderparten af det tekniske Fremskridt. Jo, Marx har meget paa sin Samvittighed. Han burde aldrig være kommet uden for Tyskland, thi hans Socialøkonomi passer bedst før Ensretning, Militarisme, Femaarsplan og Diktatur.

Det er vor Tids største politiske Selvmodsigelse, at Hitler fordømmer Marxismen i Nationalismens Navn. Hitlers »Mein Kampf« er jo blot en daarlig Kopi af »Das Kapital«. Marx er Far til Hitler, men Sønnen vil ikke være Faderen bekendt. Derfor er der kun en Grads-, men ingen Artsforskel paa Nutidens Rusland og Tyskland.

Karl Marx var som bjergtagen af Kapitalen. Skønt han f. Eks. meget rigtigt et Sted siger, at Arbejderne maa gøre Arbejde, før de faar Løn, saa argumenterer han gennem hele »Das Kapital«, som om Kapitalen staar i Forskud for Arbejdslønnen! Og dertil kommer, at han er ganske blottet for Fantasi, naar det gælder Teknik og Handel. Dampmaskinen

er f. Eks. hans Kæphest. Han beskrev, hvorledes den centraliserer al Bedrift til Stordrift »under Kapitalens Herredømme«. Han kunde ikke tænke sig en Kraft, som decentraliserer Virksomhederne. I Dag kan en Husmand pumpe Vand op af sin Brønd ved Elektricitet. Og Storbonden pløjer nu med Motor, hvor før Plovhestene sled. Handel og Teknik har gjort Redskabet billigt. Jeg kom i 1893 hjem fra England og fortalte, at jeg havde set engelske Minearbejdere køre til og fra Gruben paa egne Cykler! Kunde man ogsaa tro det? Samme Aar blev de yngre Medlemmer af vor Kongefamilie fotograferet nedenfor Slotstrappen i Gruppebillede, hver staaende ved Siden af sin Cykle. Saa fin var Cyklen! Ti Aar efter kørte københavnske Arbejdere paa Selvejercykler. Handel og Teknik! Tyve Aar efter kom jeg hjem fra Nordvestamerika og fortalte, at jeg i Vancouver, Tacoma og Seattle ved de store Savværkers Bilparker havde set, at der var lige saa mange Biler, som der paa Savværkerne var hvide Arbejdere. Kunde man tro det? En skønne Dag vil hver dansk Arbejder have sin Selvejerbil. Det er kun et Spørgsmaal om Frihandel og Teknik.

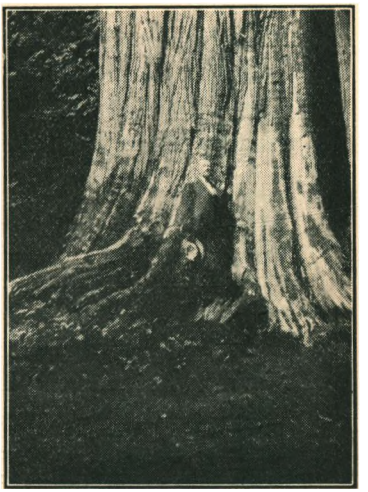

Ved en Oregon-Pine.

Hjemmefødningen har paa Forhaand Mistro til alt, hvad

han hører om fra Udlandet, naar han ikke kender det hjemmefra. Jeg fortalte engang en Mand om de store Træer i Vestamerikas Skove, hvor Træer paa 2 til 5 m i Diameter er almindelige, men hvor de kan naa op til 10—12 m i Diameter, Træer, der var gamle ved vor Tidsregnings Begyndelse. Han tog det for en Skrøne. Det hjalp ikke engang, da han saa et Fotografi af mig i en saadan Skov. »Det Træ er ikke noget rigtigt Træ,« sagde han.

For et Par Aar siden fik jeg i en stor russisk By i nogle Dage Selskab af tre *Komsomoler*, Sønner af Ruslands nye Overklasse. Det var Knægte paa 16—17 Aar, opvakte Fyre. Vi faldt godt sammen og gik hver Aften nogle lange Ture, hvorunder vi udvekslede Meninger. Paa min Urkæde havde de straks vurderet mig til at være »Kapitalist«. Rigtig truffet!

En Aften gik vi paa Byens store Promenade og saa i Løbet af en Time hele fire Cyklister! Mine unge Venner spurgte mig, om vi ogsaa havde faaet noget saa moderne i Danmark? Jeg svarede, at i Danmark var der mange Komsomoler, der kørte til Skole paa Selvejercykle! Den smagte de længe paa. Saa sagde den ene af dem, en rødhaaret, herlig fræk Rad: »Du lyver ikke for os, for det kan Du ikke have Fordel af. Du siger Sandhed!« Og efter en lille Pause: »Jeg er færdig med at være Socialist. Jeg vil være Kapitalist.« Men navnlig den ene af hans Kammerater kunde ikke lide, at han sagde det.

* * *

Teknikens frie Udfoldelse ved Frihandelen gør, for hver Dag der gaar, *Kapitalen* billigere og billigere, men samtidig

gør den Privatmonopolet mere og mere værdifuldt paa Arbejdets Bekostning. Vil man Udbytningen til Livs, saa skal man lade Kapitalen være i Fred, men til Gengæld bekrige Monopolismen. Før Arbejderne faar Syn for Forskellen mellem Kapital og Monopol, kan de ikke frigøre sig for Underklassevilkaar og Underklasseføelse.

Frihandel og moderne Teknik kan gøre Underværker. Under Verdenskrigen sagde Folk, at alt det, der her blev lagt øde, vilde det tage et Aarhundrede at bygge op igen, og de ti Millioner unge Mænd, som her fandt Døden, betød et umaadeligt Savn af Arbejdskraft. Men faa Aar efter Krigen var alt genopbygget og — der var stor Arbejdsløshed!!! Naar der nu tales om, at en ny Verdenskrig vil udslette den hvide Mands Civilisation, saa skal man ikke tro det. Gud forbyde en ny Verdenskrig. Men kommer den, saa vil det igen vise sig, at Menneskets Evne til at opbygge er lige saa stor som dets Evne til at ødelægge. Civilisation er ikke det samme som Kultur. Vor Kultur kan med Rette siges for Tiden at være for nedadgaaende. Civilisation er jo kun et Udtryk for tekniske Færdigheder, men Kultur er et Udtryk for Aandsliv. Det beror paa vore Unge, om den hvide Mands Kultur skal reddes.

Næsten alt afhænger af, om man har Tro til sig selv. Men ikke paa samme Maade som Tyskerne har det, thi de lider af Overtro. Vi, som har levet blandt Tyskere, véd, hvilke brilliante Folk de er paa Tomandshaand. Men saa snart de optræder i Flok, gaar de over Gevind og tror om sig selv, at de kan a l t. Vist kan de meget. Tyskerne er meget dyg-

tige paa deres specielle Omraader, men de er meget langt fra dygtige til alt. Vi andre kan noget — ja, meget —, som Tyskerne ikke kan.

En Gang i Verdenskrigens Tid kom jeg ind paa et vesttysk Savværk. Eget Mandskab (som var ved Fronten) havde man bedst muligt erstattet med franske Fanger af samme Fag. De gik og arbejdede i deres Soldatertøj. En af Fangerne, en høj, flot Mand med stort Fuldskæg, fortalte mig, at han selv havde et Savværk i Tours. Jeg spurgte ham, om han hørte noget hjemmefra, og hvorledes det gik. Ja, lidt hørte han da, og man hjalp sig med tyske Fanger! »Men,« føjede han til, »det bliver jo ikke til ret meget. Tyskerne har et godt Mundtøj, men et daarligt Haandelag, naar det gælder Arbejde som vort — det ser vi jo ogsaa her.«

Franske Fanger paa tysk Savværk, de har dansk Cigar i Haanden.

Jeg kunde af Erfaring give ham Ret.

* * *

Trods alt har vi det dog bedre i Danmark end de fleste andre Steder i Verden. Vi har endnu nogle af de Reserver i Behold, som de gode Landboreformer og Frihandelstiden skabte. Og mon det ikke atter er ved at gaa frem? Jeg synes det. Det er f. Eks. tydeligt at mærke, at selv den Smule Grundskyld, vi har faaet, og maaske mest Frygten for kraftigere Grundstigningsskyld (den kapitali-

serede Frygt) har bidraget til, at byggemoden Jord er kommet frem paa Markedet til mere overkommelige Priser og derved stimuleret Byggeriet. Ligesom Valutacentralens Aftrapning har øget Beskæftigelsesgraden. Men der er langt — langt igen. Dog tror jeg, at Magthaverne snart vil bøje sig for Kravet om mere Frihandel og mere Grundskyld. Det vil give Landbruget bedre Indtjeningsevne og hugge stærkt ind paa Arbejdsløsheden. Det vil samfundsmæssigt give større Indtægter og færre Udgifter. Saa er vi inde paa den rigtige Vej.

* * *

Et godt Skoleeksempel paa, hvor lidt *Kapitalen* betyder for Ungdommen, og hvor alt overvejende den frie Adgang til Naturrigdommen er, har man i den europæiske Ungdoms Udvandring til Amerika. Det var til denne nye Verden, at Europas Fattige og Fortrykte strømmede, og her virkeliggjorde Karl Marx's Slagord paa en Maade, som han ikke havde tænkt sig: »Proletarer i alle Lande — forener Eder!« Thi det var herovre, de forenede sig til Verdens stærkeste Nation. De kom til Amerika, fattige paa Kapital, med bare Næver. Men her var ingen Jorddrotter, som de skulde skatte til, og de huggede praktisk talt de bare Næver i den bare Jord! Men se! Deres Viden om, hvorledes Tingene skulde gøres, fik *Kapitalen* til at springe ud af disse tomme Hænder. Men ikke nok med det, blot dette, at de forlod den gamle Verden, mindskede Arbejdstrykket hjemme og gjorde Arbejdet mere værdifuldt, og Jordmonopolet mindre værdifuldt! *Udvandringen* løftede Arbejdslønnen i Europa!

Men de første »Amerikanere« beslaglagde Amerikas Jord

og blev Monopolister og lod de efterfølgende arbejde for sig, og nu er der ikke stor Forskel paa de to Verdensdele, selv om Amerika endnu har en Del billig Jord og derfor en højere Levestandard end Europa. Hvis Amerika stadig anvender europæisk Politik, er dets Dage »som Guds eget Land« snart talte.

Arbejdets Kaar staar i allernøjeste Forbindelse med Folkets Ret til Jorden. Jorden er Guds Gave til a l l e Mennesker. At berøve en Del af et Lands Indbyggere Medejendomsretten er at tvinge dem ud i Trællekaar. Men de unge, som vil gaa ind for et socialt Pionerarbejde og samle hele deres Kraft paa at nedtrampe Jord- og Toldmonopolet, skal vide, at det er haardt Arbejde at være Pioner, thi det er en Gerning, der kun giver sin Mand den Løn, der ligger i Bevidstheden om at have gjort det, han ikke kunde lade være med, hvis han ikke vilde være sig selv nok, eller som Henry George siger om Pionererne:

»Alt som Menneskets Evne til at tilfredsstille sine Ønsker øges, vokser ogsaa hans Længsler — Sjælens Øjne aabner sig, og han længes efter Viden. Han trodser Ørkenens Hede og Ishavets Storme, men ikke for Fødens Skyld, han vaager om Natten, men det er for at iagttage Stjernernes evige Kredsløb. Han føjer Møje til Møje for at tilfredsstille en Hunger og en Tørst, som intet Dyr har følt.

Ud i Naturen, ind i sig selv, tilbage gennem den Taage, som skjuler Fortiden, frem gennem det Mørke, som indhyller Fremtiden, trænger den rastløse Længsel, som vaagner, naar de dyriske Behov tilfredsstillede slumrer.

Og alt som Mennesket udvikler sin ædlere Natur, opstaar i ham det endnu højere Ønske: Lidenskabernes Lidenskab, Haabet over alle Haab — det Ønske, at han, ogsaa han, maa bidrage sit til at gøre Livet bedre og lysere ved at tilintetgøre Mangel og Synd, Sorg og Skam.

Han underkuer og tæmmer Dyret i sig, han vender Ryggen til Glædesfesterne og frasiger sig Magtens Æresposter, han overlader det til andre at dynge Rigdomme sammen, at strække sig i den korte Dags varme Solskin. Han arbejder for dem, han aldrig saa og aldrig vil faa at se, for et Ry eller maaske kun for en knapt tilmaalt Anerkendelse, som først kan komme længe efter, at Jordklumperne har raslet paa hans Kiste. Han tager de stærke Tag i Fortroppen, hvor han mødes af Kulde, og hvor Stenene er skarpe og Krattet tæt. Midt under Samtidens Spot og Haan, der skærer som Knive, bygger han for Fremtiden, han baner den Sti, som den fremadskridende Menneskeslægt kan udvide til Alfarvej.«

Den Ungdom, der er besjælet af denne Følelse, er den, der under egne Faner skal bære den ny Tid ind i Danmark, thi som Svenskeren Thomas af Stränganäs skrev for 500 Aar siden:

Frihed er en Stad saa skøn,
hvor Enigheden boer i Løn,
og Nabo smukt sig føjer,
hvor saa' man skatter egen Arv,
at alle ser paa Næstens Tarv
og ingen Retten bøjer.

Ved Solnedgang.

VI GAMLE synes, at Tiden flyver. Maaneder og Aar gaar saa hurtigt som Dage og Uger tilforn. Jeg kunde som Barn ikke forstaa, hvad de Gamle mente med, at der ikke var Forslag i Tiden; jeg syntes selv, at der var en Evighed mellem Skolens Sommerferie og Juleferie. Og nu mindes jeg, som var det i Gaar, at jeg stod og saa, da man lagde Jernbroen over Stadsgraven nede i Ørstedsparken. Broen var blevet taget ned fra Voldgabet ved Nørreport. Nu er der vist ingen af dem, der daglig gaar over Broen, som tænker paa, at den en Gang laa der højt oppe i Luften og hele Færdselsstrømmen fra Byen gik u n d e r den ud mod Nørrebro.

Min Barndoms København var en By, hvor Gaardhanerne om Morgenen galede Folk op til Arbejde, og hvor Vognmændenes Andeflokke gik og snadrede i Rendestenene. Frisk Mælk kunde man købe hos nærmeste Brændevinsbrænder. Han havde altid bærmefodrede Køer paa Stald. Store Fade Sct. Croix Sukker blev skovlet ned gennem Urtekræmmernes Kældervinduer og de tomme Fade overladt Gadens Børn til »Sukkerslik«. Nyboders Folk bredte Garveribark ud paa Ga-

den til Tørring og stakkede den tørrede Bark i Baghaven. Det var Vinterbrændsel til de aabne Skorstenspladser i Fælleskøkkenet. Om Sommeren laa Flokke af Ladegaardslemmer paa Byens Torve og lugede Ukrudt op mellem de toppede Brosten, og Rebslagerne slog deres lange Arbejde ud langs Voldskrænterne.

Et Billede staar tydeligt for mig: Kagekonen ved Østerports Ravelin. Hun stod der hver Aften Sommeren igennem. Hun havde indrettet sin Butik i to af de dybe Skydeskaar i det tykke Fæstningsværk. Hun var billig, syntes vi, dog ikke med Kirsebær. I en Sandkasse havde hun plantet Fyrrepinde. Paa hver Pind var der ved Hjælp af en omviklet hvid Bomuldstraad fastgjort 6—8 Kirsebær. De kostede 2 Skilling — 4 Øre — pr. Pind! Det var Røverpris! Vi, som i Sommerferien kom paa Landet, kunde jo selv klatre op i Kirsebærtræerne og ganske gratis spise saa mange vi vilde. Derimod syntes vi, at hendes store Bismarcksklumper til 1 Skilling Stykket var billige. Men dem kunde vi jo ganske vist heller ikke selv plukke.

Der er et andet Billede fra disse første Barneaar, som staar lyslevende for mig: Den Gang, Vorherre slog Napoleonskagen ud af Haanden paa mig! — Jeg var som seksaarig lige kommen i Skole. Jeg gik i Skole paa Nørregade. Der var blandt Klassekammeraterne en Sportsjagt paa Skoleinspektørens 5 Øre. Hvis en Dreng havde glemt sin Mad, eller »nogen havde taget den«, fik han en Femøre. Hos Skolebetjenten købte han saa to Stykker overgemt Wienerbrød à 2 Øre og en halv Sukkerstang til 1 Øre, og den blev lagt mel-

lem de to Wienerbrød. Det gav et Herremaaltid. Det skulde jeg jo ogsaa prøve. Jeg sørgede en Dag for at passe saa daarligt paa min Madpakke, at den »blev borte«, og jeg fik min Femøre. Men min Nydelsesskala laa over de overgemte Wienerbrød, saa jeg gik til Bager Møller i Rigensgade og købte en Napoleonskage. Møllers Fortov var smalt, og der skulde Plads til den store Nydelse, og derfor hoppede jeg over Rendestenen og ud paa Gaden, men i Hoppet tabte jeg Kagen. Den gik i Rendestenen. Jeg stod som lamslaaet. Ikke over Tabet af Kagen, men fordi jeg vidste, at det var Vorherre, der havde slaaet den ud af Haanden paa mig, fordi jeg havde faaet den paa en uærlig Maade.

Mange Aar efter fortalte jeg min Moder Episoden. Hun saa blot alvorligt paa mig og sagde: »Ja, selvfølgelig!« Det var i sin Orden.

* * *

Der boede i vort Hus en gammel Morlil. Hendes ene Kind var furet af dybe Ar. Mens hun var Barn, havde hun en Aften i 1807 siddet ved Vinduet, da en engelsk Kugle var gaaet gennem Ruden, og Glasskaarene havde forskaaret hende slemt. Vi Børn syntes, at Englænderne var nogle slette Mennesker. Det hjalp ikke, jeg fik at vide, at Tyskerne i 1864 under Stormen paa Dybbøl havde skudt min Farbror. Han var jo Soldat og kunde skyde igen, og forresten havde Far da ogsaa været i Krigen, og ham havde Tyskerne ikke skudt; men at skyde en lille Pige. Fy! Jeg syntes, at vor Konge skulde sejle over til England og skyde alle Englænderne.

Manden i Vagtparaden, der havde Stortrommen betroet,

var min Helteskikkelse. Mine Drømmes Maal var engang at indtage hans Plads.

Under den internationale Jamboree i 1923 stod jeg en Dag og saa ud af mit Kontorvindue over mod Tivoli. Fra Raadhuspladsen kom en Parade danske Spejdere med stort Orkester i Spidsen. Min næstyngste Søn havde paa Maven en Stortromme, der næsten var lige saa stor som han selv. Han var barknæet og barhovedet og lykkelig, som han gik dér og tærskede Riberhusmarchen ud af Kalveskindet. Han grinte op til mig. Jeg grinte igen. Saaledes kan man naa sine Drømmes Maal ad en Omvej.

Hele Livet er een Kæde af Erindringer.

Naar vor Tids Børn bliver gamle — det sker jo hurtigt —, saa vil de have deres Minder at se tilbage paa. Smaating for de Voksne, men store Ting, mens man er lille. Slægt skal følge Slægters Gang. Men hvert Slægtled skal lægge deres Erfaringer som en nyttig Gave i Favnen paa den efterfølgende Slægt. Nutiden kan blive en Gennembruddets Tid ind til en ny Folkets Dag, hvis Nutidens Voksne rigtigt forstaar, hvad der sker, og lader deres Erfaringer gaa i Arv til deres Børn.

Brødre! Det v i l dages, men ikke før I bliver seende. Lyset kommer lige saa meget indefra som udefra.

* * *

Naar man efter endt Dagværk retter Ryggen og ser tilbage paa det, man fik udrettet, plejer man at tænke paa sin nærmeste Arbejdskammerat. Min bedste Arbejdskammerat har

min Hustru altid været. Hun er enestaaende. Jeg ønsker oprigtigt, at enhver Mand kan sige det samme om sin Hustru.

Min Hustru har heller ikke haft nok i at arbejde med og for Hjemmet, skønt det at sætte syv Børn i Verden og faa dem opdraget skulde synes at være Arbejde nok for en Mor. Saa snart vi havde faaet de første to—tre Børn og derfor lidt fremmed Hjælp i Huset, spændte min Hustru sit Virkefelt videre ud. Hun oprettede Børnehaver. Hun sad i Foreningsbestyrelser og førte Foreningsregnskab. Hun passede et Foreningsbogsalg. I mange Aar har hun redigeret et Tidsskrift for Folkeoplysning. Hun har skrevet en utrolig Mængde Artikler og besørget et Utal Oversættelser. Hun har holdt Mængder af Foredrag over hele Landet og rejser stadig ud og holder Foredrag om Folkestyre og Samfundsøkonomi. Og som om Danmark ikke har været stort nok, har hun ogsaa holdt Foredrag i Sverige, Norge og England. Tre Gange har hun berejst De forenede Stater fra Atlanterhavet til Stillehavskysten og talt i en Mængde danske og amerikanske Foreninger og Menigheder. Hun kan!

Signe Bjørner.
Chicago 1932.

Det er en stor Lykke for en Mand at have en Hustru med samme aandelige Interesser, som han selv har. Vi har aldrig faaet Tid til at kede os.

Da jeg begyndte egen Forretning, anlagde min Hustru Forretningens Bogholderi og var dens første Bogholder og Korrespondent. Der var nemlig ingen andre end os to. Det gik. Men det var næppe gaaet uden hende. Jeg maa ofte undre mig over, hvorledes hun faar overkommet det altsammen. Det tager dog sin Tid at holde et Hjem, lave Mad, holde Tøjet i Orden om syv Børn, læse Lektier med dem o. s. v., o. s. v. Og saa alt det andet! Men hun kan det. Hun kan baade gaa til Vaskebaljen og omgaas høje Rangspersoner paa lige Fod. Og som hun kan læse! En tyk Bog pløjer hun igennem paa en Aften — og husker Indholdet. Jeg kender ingen, der er hendes Lige i at tælle Talrækker sammen; men skal det gaa rigtig stærkt, saa — pudsigt nok — falder hun tilbage til at tælle paa sit Barndomssprog: Engelsk. Og som om alt dette ikke var nok, saa er hun tillige en Mester i Korsstingsyning. Hendes Arbejder kan fylde en Udstilling, og hun gaar ikke af Vejen for meget store Opgaver. Der er ingen Tvivl. Kvinder er flittigere end Mænd, ellers gik Verden ikke rundt.

* * *

Hvad er saa Meningen med Livet? Sikkert ikke bare at faa det hele til at gaa rundt. Jeg fristes til at sige: Pokker i Vold med at have det godt. Jeg har selv prøvet begge Ender af den økonomiske Tilværelse. Jeg har været saa fattig

som en Kirkerotte, men jeg har aldrig følt mig fattig, thi jeg følte, at min Tid kom ogsaa. Det er ikke vanskeligt at tjene Penge — at blive »rig« —, naar man først véd h v o r d a n. Det er meget vanskeligere at give Pengene rigtigt ud — saa de ikke skader, men gør Gavn.

Det økonomiske Ideal, der nu — heldigvis uopnaaeligt — dyrkes i de statssocialistiske Lande som Rusland og Tyskland, at gøre Menneskene lykkelige ved at gøre dem til en Flok fedt Kvæg, der føres hen over fede Agre af fede Røgtere, er umenneskeligt. Menneskets Krop kan hurtigt faa sit Behov tilfredsstillet — lige til Selvejervillaer og Selvejerbiler, blot Tingene gribes rigtigt an. Vi kan alle i det Stykke blive rige. Men over den Rigdom ligger en højere, ædlere. Det er Menneskehedens Opgave at naa den. Kunsten, Kulturen, Aandslivet, som vi fattigt skimter det i Dag, er Varsel om, hvad en villende Menneskehed kan naa.

Naar Sol gaar ned, ser vi ofte paa Vesthimlen højt oppe et Glansskær. Det er Haabets Lovsang i en Luftspejling.

Efterskrift — Krig!

DENNE Bog var gaaet i Trykken, før den nye Storkrig udbrød, ellers vilde jeg adskillige Steder i Bogen have kunnet tilføje: »Se, det slog til!« — »Det skete som vi Friøkonomer forudsagde« o. s. v. For det skulde jo komme før eller senere, hvis ikke man vilde Verdensfred gennem Verdenshandel. Jeg havde saa smaat begyndt at haabe paa, at Omslaget skulde naa at komme før Krigen. Der var gode Tegn. Alene det, at et økonomisk Værk som *Clarence Streits* »Union Now«*) paa et Aars Tid er udkommet i en Række Oplag, og Tonen over den store internationale Handelskammer-Kongres i København i Juni, gav gode Løfter.

Men det var altsaa for sent. Økonomiens Naturlov indhentede Statsmændene. Nu faar Folkeslagene at føle, at det hjælper ikke at *tale* om Fred, naar man vedbliver at handle krigsmæssigt. Told og Krigsindustri er Tvillinger. Told er Krig i »Fredstid«, og naar Toldsystemet har virket tilstrækkeligt længe, sætter det ganske automatisk Militæret i Bevægelse efter en forudgaaende Nervekrig, som udløses

*) Nu ogsaa udkommet paa Svensk. Forlaget »Natur og Kultur«: *Union Nu*, Stockholm, September 1939.

i en Krigserklæring, der nærmest føles som en øjeblikkelig Lettelse. Naar Fornuften tier, saa taler Kanonerne.

* * *

Som paavist var Versailles en Dumhed. Den byggede ligefrem paa en Række nye Toldmure i Stedet for at kræve alle Toldmure revet ned. Tyskland og Østrig bad saa mindelig Sejrherrerne om Lov til at indgaa en fredelig Toldunion. Det blev pure nægtet dem. Og hvad blev Resultatet?

Tyskland, der selvfølgelig ikke havde »Penge« til at betale den uhyre Krigsskadeserstatning til Frankrig, tilbød at betale med tyske Varer, men det afslog Frankrig »for ikke at faa ødelagt den franske Industri«. Frankrig foretrak at stryge Gælden og forhøje sine Toldsatser!

Det nye Polen skulde have en toldfri Adgang til Havet, og saa lavede Versailles den ganske umulige Ordning med »Fristaten« (ikke Frihandelsstaten) Danzig og »den polske Korridor« gennem tyske Toldomraader, og Polen selv brød Versaillestraktaten 1923 og trængte op og røvede hele Vilnalandet fra Litauen o. s. v. Saa tosset kan Statsmænd bære sig ad.

En af de faa fornuftige i Versailles var den økonomiske Ekspert *J. M. Keynes*, men han rendte Panden mod Politikernes Dumheder. Saa kastede han »Fredstraktaten« i Hovedet paa Clemenceau og rejste hjem til England. Senere maatte man indrømme, at man burde have lyttet til Keynes' Raad. Og Tyskerne var jo paa deres Side ikke saa begavede, at de kunde se, at de ved at rive egne Toldmure ned ganske

gratis kunde have opnaaet det, som de nu har tiltvunget sig ved brutale Magtmidler.

Nu høster en ny Ungdom det Ugræs, som Versailles saaede. Hvorledes denne Krig vil ende véd ingen. Jeg skal ikke spaa. Men det véd jeg, at det er ligegyldigt, hvem der vinder Krigen, hvis de sejrende ikke forstaar at vinde Freden, thi saa lægges der blot op til en ny Krig.

* * *

Naar det kniber og gode Raad er dyre, griber man til enkle Midler. Den 5. August 1914 ophævede Tyskland sin Indførselstold. Den 6. September 1939 ophævede England sine Importrestriktioner. Naar et Land føler sig i Fare, bliver Munden lukket paa Protektionisterne og Importen givet fri. Krig er en haardhændet Anskuelsesundervisning, thi saa føler man, at et Land kan skades mere ved, at man lægger dets Import end dets Eksport Hindringer i Vejen. Tyskerne kan nu sige til sig selv: »Hvad den engelske Flaade gør mod os i Krigstid, det gøre vor Protektionisme mod os i Fredstid.« Thi hvad gør vel England nu andet end at »beskytte« de tyske Erhvervsinteresser? De er jo nu helt fritaget for udenlandsk Konkurrence! Men saa paradoksal er Krigens Lære, at Tyskland nu, mere end noget andet, ønsker at blive »oversvømmet« med udenlandske Varer til »Dumpingpriser«.

Mon ikke alle nu kan se, at England »tabte Ansigt«, da det ved Ottawakonferencen 1932 opgav sin Stilling som Verdens førende Frihandelsland? Eller har U. S. A. faaet andet end mere Fattigdom ud af sin »New Deal«? Og Dan-

mark? Vi har med vore mange »Rigsdags-Ordninger« i den Grad svækket vort nationale Produktionsapparat, at vi allerede i lang Tid ikke har kunnet levere saa meget, som vi har kunnet sælge. Og nu bliver det helt galt. Ogsaa vort Parlament beherskes af Producentinteresser til Helhedens Fordærv. Paa vort Erhvervsliv er som et Tidens Tegn vokset tre Gevækster frem: »Dansk Arbejde«, »Arbejderbevægelsens (?) Erhvervsraad« og »L. S.«.

Vi Danske, der alle kunde have det godt, burde skamme os over den Slags Pletter.

* * *

Nu skal vi selvfølgelig have en Række nye Statsindgreb, Maksimalpriser, Love mod Vareaager og Hamstring o. s. v. Altsammen vist meget godt ment, men det mest nødvendige: Maksimalpris paa Jord og Grund, det tænker man ikke paa, skønt Prisen paa Jord og Grund er afgørende for Arbejdslønnens Realværdi og bestemmer Folkets Levefod. Eller paa Hamstring af Landets Jord- og Grundværdier, eller Forbud mod at aagre med vort Fædrelands Jord. At Problemet er omtalt før, vil ses af følgende Tale fra et Vælgermøde 1918, som er taget af min Bog: »Eventyr, Videnskab og Virkelighed«:

Mine Tilhørere!

Med det Valg, som nu staar for Døren, gaar en stor Del, vel nok den største Del af Vælgerfolket, ikke mindst det helt nye Vælgerfolk, Kvinderne, med godt Mod og stor Selvtillid frem til Valg for at være medbestemmende for den kommende Tid om, hvorledes Staten skal tage paa sine Opgaver overfor Samfundet, og hvor Grænsen skal

sættes mellem Statens Magt paa den ene Side og Individets og Samfundets Ret paa den anden Side.

Der er nok af Folk: Fagpolitikere og partipolitiske Dagbladsredaktører, som, særlig op mod et Valg, i egen Interesse vil føre en hel Del uvedkommende Ting ind i den politiske Diskussion for at udviske de store Delingslinier i de afgørende, store politiske Spørgsmaal. Her gælder det om for Vælgerfolket ikke at lade sig besnakke og forvirre.

I den nye Grundlov fik Vælgerfolket et bedre Redskab til at hævde Medbestemmelsesretten, end den gamle Grundlov bød. Den kom som et Resultat af et mangeaarigt, bestemt Retskrav fra Vælgernes Side. Men med den Valglov, som Fagpolitikerne hægtede til Grundloven, blev denne væsentlig forringet. Den nye Valglov lægger en væsentlig Del af Magten forlods i de store Partiers Styrelse, d. v. s. i Fagpolitikernes Hænder. Vi ser allerede nu, hvorledes »sikre« Kredse deles ud af de ledende Politikere til »sikre« Partifæller, d. v. s. at man paa Forhaand sætter Vælgerfolket Stolen for Døren.

Noget af det første, som den nye Rigsdag bør gøre, er at forandre Valgloven i demokratisk Retning, saa et Rigsdagsvalg bliver Folkets Valg af sine Repræsentanter og ikke blot Partiaftaler og Valghalløj.

Læg Deres Valgkandidat dette meget alvorligt paa Sinde. Tru ham paa Livet om det behøves, thi det gælder vort eget Samfunds politiske Liv, om der ikke kommer en kras — d. v. s. demokratisk — Forandring.

Jeg skal ikke anbefale nogen at stemme paa noget bestemt Parti. Stem efter Deres egen Overbevisning og i den Retning, Deres Sympatier gaar, eller lad helt være med at stemme, stem kun aldrig efter Fortiden, men stem saaledes, som *De* ønsker Fremtiden.

Det er Skik blandt Partierne at bekæmpe hverandre paa Fortidens Gerninger, derfor er Fagpolitikere saa optagne af at skulle huske alt, hvad der er sket, saa de ikke faar megen Tid til at beskæftige sig med det, der skal ske. Men det er en daarlig Skik. Det kan kun Vælgerne vænne dem af med ved selv at kritisere Politikernes Arbejde og sige dem, hvad der skal gøres.

Vi kunde f. Eks. med fuld Føje sige til dem til dette Valg: Se, I har i den sidste Valgperiode, uden at spørge os om vor Mening og ud fra overklasseagtige Principper, haft saa travlt med at lave Velfærdslove efter Fortidens sletteste Mønster, at I helt har glemt Fremtiden. I har i kortsynet Hastværk søgt at nedslaa visse skadelige Virkninger, men har ladet deres Aarsager fuldt bestaa. Det kalder man paa Dansk

for daarlig Døgnpolitik. For at nævne nogle faa Eksempler, saa har I for det første indført en Huslejelov, for at holde Huslejen nede og skaffe Folk billigt Tag over Hovedet. Men det væsentlige Resultat, denne Lov har bragt, er, at Byggeindustrien er gaaet i Staa i en Tid, hvor saa mange andre Industrier florerer, og en Masse Mennesker kan nu slet ikke faa Tag over Hovedet og vil i Aarevis blive husvilde. Hvad tror I det kan nytte, at I forbyder Huslejen at stige, naar I ikke samtidig forhindrer Prisen paa Byggegrunde i at stige? Svar paa det!

Eller for at tage et andet Eksempel: I har vedtaget en Lov, der forbyder at tage ublu Handelsavance for de Varer, som kun findes her i Landet i begrænset Mængde; men den bedste danske Vare, den danske Jord, som altid kun har været tilstede i begrænset Mængde, den Vare glemte I, da I lavede denne Lov. Handelen med denne Vare giver fremdeles en ublu Avance og gør den Lov, I lavede, betydningsløs. Sig, hvorfor glemte I den Vare? Svar paa det!

Eller Eders kunstige og indviklede Lov om Maksimalpris paa en hel Del, mere eller mindre fornødne, Livsfornødenheder, som frembringes af og paa den danske Jord. Sig, hvorfor satte I ikke først og fremmest Maksimalpris paa Jorden? Kan I ikke selv se det bagvendte i at sætte et stort Apparat i Gang for at billiggøre et Maal Kartofler nogle Øre, medens Landets Jord uhindret aarlig fordyres et halvt Hundrede Millioner Kroner eller mere, og dermed for Nutid og al Fremtid bliver saa meget kostbarere at bruge for Landets Børn? Svar paa det!

Eller Eders Lov om Luksusbeskatning, der endog medførte, at vi fik Skat paa »skattefrit Øl«. Hvad har I ikke fundet paa at beskatte som Luksus? Men den Luksus, at lade store Dele af Danmarks bedste Jord ligge halvt eller helt ubenyttet hen, den Luksus har I ikke beskattet. I har fundet, at Soldatens Cigaret og Husmandens Tobak var en Luksus og slaaet ned paa den med Eders Luksusskat; men den Luksus at holde byggemodne Byggegrunde ved Storbyerne ude af Brug, en Luksus, der tvinger Skarer af uskyldige Børn paa Fattiggaardene og Husvildeafdelingerne, den lukkede I Øjnene for. Sig, hvorfor beskattede I ikke den Luksus? Svar paa det!

Eller for at tage endnu et Eksempel: Hvorfor har I indført Loven om Kædehandel for Varer, en Lov, der ikke kan haandhæves, fordi Varerne kan skjules, men ladet den langt skadeligere Kædehandel med Danmarks Jord være tilladt? Luk dog eders Øjne op og se, hvorledes Gaarde slagtes. Agerjord, Skovland og Byggegrunde skifter

Ejere fra Dag til Dag til Konjunkturpriser, til Krigspriser, til Svindelpriser. Det er en endeløs Kædehandel, der lægger et Folk i Kapitalismens Slavelænker. Hvorfor forbød I ikke den Kædehandel? Svar paa det!

Ja, nu vil I maaske løbe til og lave en Lov, der forbyder Gaardslagtning, men det skal I ikke. I skal lave en Lov, der gør Gaardslagtning til en daarlig Forretning, en Lov, der bortskatter Handelsobjektet: den samfundsskabte Jordværdi. I skal med andre Ord holde op med at lave dumme Skattelove, der hidtil har været Eders privilegerede Specialitet, og skrive os en praktisk, d. v. s. let brugelig Lov, om Grundskyld, en Skat, der giver Staten sit og Arbejdet sit, men intet til dem, der spekulerer i de samfundsskabte Værdier. Og siger I paa Forhaand, at en saadan Lov kan vist ikke skrives, saa skal vi Vælgere nok sørge for, at der kommer Folk til, der kan og vil gøre Folkets Vilje.

Folkets Vilje! Hvis Folket har en Vilje, maa det vel være Viljen til at anerkende enhvers lige Ret for Loven, men da maa Folkets Krav blive den enkeltes Krav paa at faa det fulde Udbytte af eget Arbejde — og ikke en Tøddel mere. Men da er det ogsaa Politikernes vigtigste — maaske eneste — Opgave at drage den store Skillelinie mellem Individets Ret og Statens Ret og i al deres Arbejde ikke et Øjeblik tabe den Retningslinie af Syne. Mine ærede Tilhørere! Gaa frem til Valg! Brug Deres Stemmeseddel efter Deres bedste Overbevisning, men endnu bedre: staa frem paa Vælgermøderne og sig Valgkandidaten Deres Mening i Vidners Nærværelse. Bedst maaske, at De ligefrem melder Dem ind i et politisk Parti for at presse Dem frem til Fronten. Lad enhver gribe ind dér, hvor han selv mener at fylde bedst ud. Men glem for alt ikke, at det nuværende Valgsystem gør de ledende Politikere til en Fare for Samfundet, og at det derfor er af allerstørste Vigtighed, at Vælgerne tænker, taler og handler som Politikernes Ledere!

Ikkesandt! Skønt Forstaaelsen af Jordspørgsmaalets Betydning er vokset meget i de 21 Aar, der er gaaet, siden denne Tale blev holdt, er den desværre næsten helt aktuel endnu.

* * *

Den Tid, vi nu lever i, ligner i høj Grad Tiden omkring de store Jordreformers og Handelsfrihedens Gennembrud i Danmark for 150 Aar siden. Ogsaa den Gang var der en Stormagt, der forsøgte at vende op og ned paa Europa. Alle Stater havde gemt sig bag Merkantilismens Afspærringer. Men for Danmark blev det en lykkelig Tid. I Mænd som *Chr. D. F. Reventlow, A. P. Bernstorff* og *Chr. Colbjørnsen* havde vi Folk — Optimister —, der saa en Chance i Tidens Vanskelighed. De rev vore Toldmure ned, mens andre Lande byggede deres Toldmure højere, og de skaffede Bonden Frihed og Landboreformer — til umaadelig Gavn for vort Land.

Har vi den Slags Folk nu, saa er Tiden til et nyt Fremstød inde. Ja, for Protektionisterne kan vel ikke nu, da alle Lande har lukket af for deres Eksport, skræmme svage Sjæle ved at fortælle dem, at saafremt vi ophæver Indførselstolden, vil Udlandet »oversvømme« os med billige Varer? Og nu, da Landbruget atter faar høje Priser, gælder det om i en Fart at forhindre Prisstigningen paa Landbrugsjord. Og saa bort med Skatterne paa alle Arbejdsindtægter, og bort med Afgifterne paa de almindelige Livsfornødenheder. Bort med alle fordyrende »Ordninger«. Har vi de rigtige Folk i Landets Styrelse, saa lad der ske noget nu! Lad det lyde over Landet: *Jorden for Folket!*

* * *

Det er med Rette blevet sagt, at Henry George var enestaaende stor som Socialreformator. Men han er maaske endnu større som Filosof. Han dristede sig til at vende sig

mod hele den gængse Udviklingslære og viste, at det er Kulturtilbagegangen, der sker gradvis og umærkelig. Fremskridtet sker derimod i Ryk. Havde *Oswald Spengler* kendt Henry George: »Fremskridtets Lov«, saa var »Untergang des Abendlandes« næppe blevet skrevet. Forstaar vi Tidens Tale, saa bliver Danmark ikke noget Aftenland, men det Morgenland, hvorfra Lyset skal udgaa, der kan oplyse og opvarme en Verden, som nu ligger i Mørke.

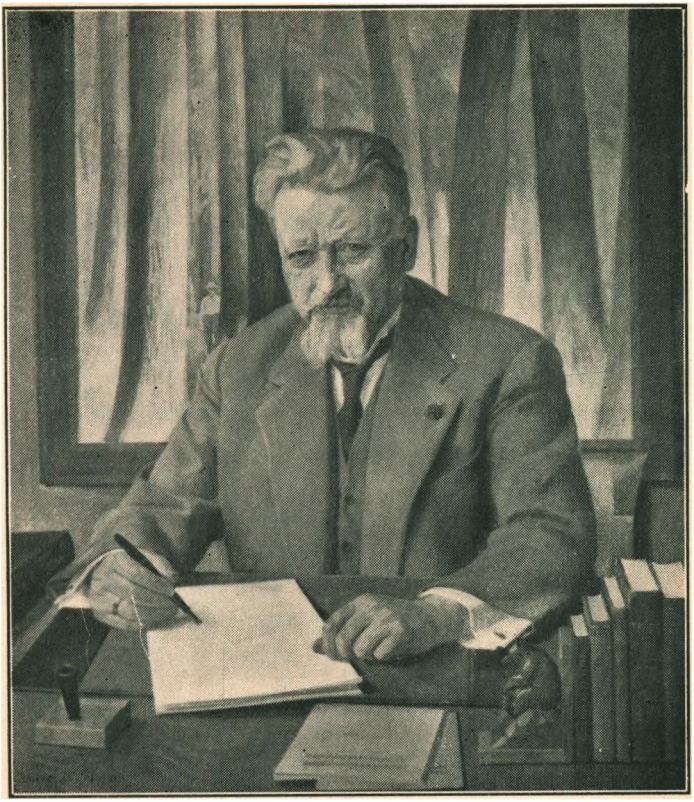

J. L. BJØRNER,
Maleri af Johs. Glob 1939.

STØRRE SKRIFTER OG BØGER AF J. L. BJØRNER:

Maal og Midler. 1906. 4. Oplag.

En Andelsbank. Et Spørgsmaal om Guld, Papir og Penge. 1908.

Frihandel og Handlefrihed. 1914. 2. Oplag.

Eventyr, Videnskab og Virkelighed. Illustreret. 1927. 2. Oplag.

Frihandelens Fane. Illustreret. 1929. 2. Oplag.

Det økonomiske Raad. 1932. 2. Oplag.

Tolden og Tiderne. 1932. 2. Oplag.

Danmark som Europas Frihavn. 1935. 2. Oplag.

